

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Roberta GRUNSKYTĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS IR
PERSPEKTYVOS AKMENĖS RAJONE
Magistro darbas

Šiauliai, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Roberta GRUNSKYTĖ

**LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS IR
PERSPEKTYVOS AKMENĖS RAJONE**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovas: doc. dr. Rimantas Krankalis

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Roberta Grunskytė. LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone. Viešasis valdymas (spec. viešasis administravimas) magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Magistro darbo vadovas – doc. dr. Rimantas Krankalis. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. Šiauliai, 2014.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone.

Pirmojoje magistro baigiamojo darbo dalyje nagrinėjama Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgos apie kaimo plėtros politikos raida, mokslininkų kaimo plėtros apibrėžtys, LEADER programos koncepcija išskiriant pagrindinius LEADER metodo veiksnius, LEADER programos įgyvendinimas ES ir Lietuvoje bei Lietuvos VVG vertinimo aspektai.

Empirinėje dalyje analizuojama LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 m. ir perspektyvos Akmenės rajone. Analizuojama Akmenės rajono vietos plėtros strategija, Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaitos, veiklos ataskaitos, Akmenės rajono vietos veiklos grupės projektų ataskaitos. Remiantis VVG vertinimo metodologija, VVG veiklos sėkmės veiksniai buvo surūšiuoti į rodiklių sistemą, kuri leidžia kiekybiškai įvertinti VVG atliktus darbus. Siekiant įvertinti visą VVG veiklą, veiksniai buvo sugrupuoti į tris grupes: Akmenės r. VVG turimi išteklių, jų naudojimo proceso eiga ir pasiekti veiklos rezultatai. Gautų rezultatų pagilinimui naudotas kitas kokybinių duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu su informantais ir nestruktūruotas interviu su ekspertu. Interviu metu sužinota informantų nuomonė apie LEADER programos įgyvendinimą 2007-2013 m. bei tobulinimo galimybes rengiant 2014 – 2020 m. vietos plėtros strategiją.

Išgryninant VVG veiklos aspektus, užtikrinančius sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą ir tobulinimo galimybes 2014 – 2020 m., buvo atliktas eksperto nestruktūruotas interviu. Šio interviu metu apibrėžti VVG veiklos aspektai, užtikrinantys sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą bei tobulinimo kryptis 2014 – 2020 m.

Remiantis LEADER programos įgyvendinimo 2007 – 2013 m. Akmenės rajone situacijos analize bei informantų ir eksperto nuostatų analize buvo parengtas LEADER programos tobulinimo krypčių Akmenės rajone modelis.

SUMMARY

This Master degree thesis analyses the implementation and prospect of the LEADER programme in Akmene's district.

The first part of the thesis examines the insights of Lithuanian and foreign authors into the evolution of rural development policy, the scientific definitions of rural development, and the concept of LEADER programme by highlighting the key elements of the LEADER approach, the implementation of the LEADER programme in the EU and Lithuania and the evaluation aspects of Lithuanian LAG.

The empirical part of this thesis analyses the implementation and prospects of the LEADER programme in Akmene's district from 2007 to 2013. The objects of the analysis are as follows: the local development strategy in Akmene's district, the reports of Akmene's district local action group, proceeding reports, the project reports of Akmene's District local action group. Based on the evaluation methodology of the LAG, the success factors of the LAG were organized into a system of indicators that allows us to quantify the work done in the LAG. In order to evaluate the overall activities of the LAG these factors were grouped into three categories: stock of the LAG resources in Akmene's district, the process of their use and the achieved work results. One more qualitative data collection method – semi-structured interviews with informants and unstructured interviews with experts – was used to deepen the received results. During the interview it was ascertained the opinion of the informants about the implementation of the LEADER programme for the period from 2007 to 2013, its development vista for the period from 2014 to 2020 and local development strategies.

The unstructured expert interviews were accomplished to refine the LAG functions which ensure the successful implementation of the LEADER programme and the potential for improvement for the period from 2014 to 2020. The LAG functions were defined during the interview which ensures the successful implementation and improvement trends of the LEADER programme for the period from 2014 to 2020.

The hypothetical model of the LEADER perspectives in Akmene's district for the period from 2014 to 2020 was prepared on the basis of the analysis of the LEADER programme's implementation from 2007 to 2013 in Akmene's district and the analysis of the informants' and expert attitudes.

TURINYS

PAGRINDINĖS SĄVOKOS.....	6
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	8
PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS.....	10
ĮVADAS.....	11
1. LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO IR PERSPEKTYVŲ TEORINIAI ASPEKTAI ..	14
1.1. Kaimo plėtros koncepcijos aspektai	14
1.2. LEADER programos įgyvendinimas ES ir Lietuvoje.....	23
1.3. Lietuvos VVG veiklos vertinimo ypatumai.....	42
2. LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO IR PERSPEKTYVŲ AKMENĖS RAJONE TYRIMO METODIKOS PAGRINDIMAS	51
2.1. Tyrimo metodikos pagrindimas	51
2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas.....	53
2.3. Tyrimo imties charakteristika	54
3. LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO IR PERSPEKTYVŲ AKMENĖS RAJONE ANALIZĖ.....	57
3.1. LEADER programos įgyvendinimo 2007 – 2013 m. Akmenės rajone situacijos analizė.....	57
3.2. Informantų ir eksperto nuostatų analizė.....	70
3.3. LEADER programos tobulinimo kryptys, parengiant hipotetinį modelį.....	81
IŠVADOS.....	83
REKOMENDACIJOS	86
LITERATŪRA	87
PRIEDAI	92

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Kaimo plėtra – kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, taip pat bendruomeninių ryšių tobulinimas siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.

Kaimo vietovė – kaimas, miestelis ar miestas, kurio gyventojų skaičius neviršija šešių tūkstančių.

Bendruomenė - žmonių bendruomenė - žmonių grupė, kurią sieja emociniai ryšiai ir bendrumo jausmas.

Kaimo gyventojai – visi asmenys, gyvenantieji vietovėse, kurios pagal valstybės administracinę teritorinę suskirstymą yra laikomos kaimiškosiomis. Kaimo gyventojai pagal šiuolaikinę kaimo plėtros sampratą negali būti tapatinami tik su ūkininkais arba žemdirbiais, t. y. asmenimis, betarpiškai dalyvaujančiais pirminėje žemės ūkio gamyboje.

Alternatyvi žemės ūkiui veikla – bet kuri kaimo vietovėje vykdoma veikla, nepriskirtina žemės ūkio veiklai.

KPP - Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa. Lietuvos parengtas ir ES Komisijos patvirtintas kaimo plėtros politikos planavimo ir įgyvendinimo dokumentas.

LEADER - tai viena iš keturių ES bendrijų iniciatyvų (kitos – Interreg, Urban, Equal), kuria siekiama pristatyti ir išbandyti naujas metodikas ir koncepcijas bei integruoti jas į pagrindines ES programas. Žodį „LEADER“ sudaro prancūziškos frazės „Liaison entre actions de développement rural“ (kaimo plėtros darbų sąsajos) pirmosios raidės. Šis kaimo plėtros priemonių įgyvendinimo instrumentas pradėtas taikyti 1991 m. ir yra finansuojamas iš ES struktūrinių fondų.

LEADER+ - ES struktūrinių fondų bendrijų iniciatyva, tapusi viena iš Bendrosios žemės ūkio politikos dalių, skatinanti ne tik šios bendrijos šalių senbuvį, bet ir naujųjų narių kaimo bendruomenių aktyvumą. Skirtingai nuo LEADER I ir LEADER II parama teikiama visoms kaimiškųjų vietovių bendruomenėms. Joje dalyvauja visos ES valstybės. Pagal 2007 - 2013 metų BPD (Bendrojo programavimo dokumentą) LEADER programa yra viena iš esminių kaimo plėtros finansavimo krypčių.

Vietos plėtros strategija – dokumentas, kuriame pateikta vietos veiklos grupės teritorijos socialinės ir ekonominės situacijos ir poreikių analizė, vietos veiklos grupės misija, kaimo vietovių plėtros vizija, prioritetai, tikslai, jų įgyvendinimo priemonės ir rekomenduojami veiksmai naudojant vietovės išteklius, viešąją paramą ir telkiant vietos veiklos grupės, kaimo bendruomenių ir kitų kaimo gyventojų pastangas.

Vietos plėtros strategijos vykdytojas – vietos veiklos grupė, kuri, pateikusi paraišką, gauna arba yra gavusi paramą strategijai įgyvendinti.

Vietos veiklos grupė (VVG) – ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio valdymo organas, turintis sprendimų priėmimo teisę, atstovauja įvairių vietos veiklos grupės teritorijos gyventojų interesams, t. y. ne mažiau kaip 50 proc. valdymo organų narių sudaro kaimo bendruomenių, socialinių ir kitų partnerių, taip pat jų asociacijų atstovai, iki 25 proc. – verslo atstovai ir iki 25 proc. – vietos valdžios atstovai.

Vietos veiklos grupės teritorija (VVG teritorija) – kaimo vietovė, kurios bendras gyventojų skaičius yra nuo 5 tūkst. iki 150 tūkst., įskaitant mažus miestelius, taip pat miestus, kurių gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. XXI a. kaimo politikos modelis.....	19
2 lentelė. Kaimo plėtros apibrėžtys.....	20
3 lentelė. Vietos veiklos grupės apibrėžtys.....	28
4 lentelė. LEADER partnerystės (VVG) veiklos.....	29
5 lentelė. LEADER programos raida.....	32
6 lentelė. Vietos projektų tematika įgyvendinant 2004 – 2006 m. bandomąsias strategijas.....	38
7 lentelė. KPP 2007 – 2013 m. kryptys ir priemonės.....	39
8 lentelė. LEADER įgyvendinimas Lietuvoje 2004-2006 m. ir 2007-2013 m. programavimo laikotarpiais.....	42
9 lentelė. Vertinimo duomenų surinkimo metodai.....	44
10 lentelė. VVG sėkmės veiksniai.....	48
11 lentelė. Svarbiausi VVG veiklos vertinimo aspektai ir priemonės jiems valdyti.....	48
12 lentelė. Lyginimo etalonai pagal VVG veiklos vertinimo aspektus.....	50
13 lentelė. Bendrieji informantų ir eksperto duomenys.....	55
14 lentelė. Akmenės r. VVG žmogiškųjų išteklių vertinimas.....	59
15 lentelė. Akmenės r. VVG finansinių išteklių vertinimas.....	60
16 lentelė. Akmenės r. VVG proceso aspekto vertinimas.....	61
17 lentelė. Akmenės r. VVG pasiektų rezultatų aspekto vertinimas.....	64
18 lentelė. Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“.....	65
19 lentelė. Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas“.....	67
20 lentelė. Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas pritaikant juos gyventojų socialinių poreikių tenkinimui“.....	68
21 lentelė. Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Kraštovaizdžių ir visuomeninės paskirties erdvių tvarkymas“.....	69
22 lentelė. Informantų LEADER programos principų vertinimas.....	70
23 lentelė. Informantų nuostatos apie metodo „iš apačios į viršų“ įgyvendinimą Akmenės r.....	71
24 lentelė. Informantų nuostatos apie partnerystės laikymąsi Akmenės r.	72
25 lentelė. Informantų nuostatos apie naujoviškumo įgyvendinimą Akmenės r.....	73
26 lentelė. Informantų nuostatos apie vietovės metodo įgyvendinimą Akmenės r.	74

27 lentelė. Informantų nuostatos apie integruotumo įgyvendinimą Akmenės r.	74
28 lentelė. Informantų nuostatos apie vietovių tarpusavio tinklus ir bendradarbiavimą.....	75
29 lentelė. Informantų nuostatos apie finansavimo valdymą Akmenės r.	76
30 lentelė. Eksperto interviu turinio analizės rezultatų apibendrinimas.....	77

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1.1.pav. Pagrindiniai LEADER metodo veiksniai.....	22
1.2. pav. LEADER+ pobūdžio priemonės ypatumai.....	34
1.3. pav. Vertinamoji VVG veikla.....	46
2.1. pav. LEADER programos Akmenės rajone tobulinimo krypčių modelis.....	82

IVADAS

Europos Sąjungos (ES) šalių kaimo vietovės išgyvena didelę atskirtį tarp miesto ir kaimo, kaimo gyventojų senėjimą ir kaimų nykimą. Kaimo vietovėse aukštas nedarbo lygis, mažas užimtumas, prasta infrastruktūra, priverčia kaimo gyventojus emigruoti, kadangi susiformavę stereotipai apie kaimą neleidžia išvelgti naujų perspektyvų šiose vietovėse. Ši problema ypač didelio dėmesio reikalauja ne tik iš valdžios atstovų, bet ir visos visuomenės. Nesudarant sąlygas naujoms perspektyvoms kurtis kaimiškiose vietovėse yra stabdomas ekonomikos augimas, didinama socialinė gyventojų atskirtis. Norint išvengti šių problemų reikalingas gyvenimo kokybės gerinimas kaimo vietovėse.

Lietuvos narystė ES, visuomenei, atvėrė naujas vietos plėtros perspektyvas. Kaimo gyventojus vis labiau domino bendra jų gyvenimo kokybė, t.y. saugumo, asmeninio tobulėjimo, laisvalaikio organizavimo, kaimo paveldo išsaugojimo ir kiti svarbūs klausimai. 1991 metais Europos Komisija paskelbė LEADER programą, kuria siekiama į kaimo plėtros procesą įtraukti visus kaimo gerove suinteresuotus partnerius: kaimo bendruomenių, verslo ir vietos valdžios atstovus (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008, p. 4). Pagrindinis LEADER metodo principas skirtingų partnerių bendradarbiavimas arba partnerystė, lemiančius gyvenimo gerovę. Šis principas įgyvendinamas, kiekviename rajone steigiant vietos veiklos grupes (VVG), kurias sudaro skirtingų sektorių atstovai. (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008, p. 6). LEADER programa įgyvendinama kartu su kitomis priemonėmis, tokiomis kaip: gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas. Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimo kryptys yra aktualios, siekiant kaimo plėtros įgyvendinimo.

LEADER metodo pagrindu yra siekiama pagerinti gyvenimo kokybę kaime, skatinti gyventojus plėtoti verslą, sukuriant naujų darbo vietų, sumažinti socialinę ir ekonominę atskirtį tarp miesto ir kaimo. VVG veiklos aspektai sietini su kaimo plėtra. VVG tikslai skatinti vietos žmonių aktyvumą ir iniciatyvą, telkti suinteresuotas vietos valdžios, verslo ir kitų organizacijų pastangas vietos vietovių ekonominei ir socialinei gerovei kelti.

Tyrimo problema. ES paramos srutai, skirti vietos veiklos grupių iniciatyvoms remti, reikalauja atlikti vertinimus, kurie parodytų ar gautos paramos lėšos panaudotos efektyviai ir kaip vertinamas LEADER programos veiksmingumas.

Tyrimo problemą gali būti apibūdinama keliais klausimais:

1. Kaip vertinamas LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 m. Akmenės rajone?
2. Kokios LEADER programos įgyvendinimo tobulinimo galimybės Akmenės rajone?

Tyrimo objektas – LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos.

Tyrimo dalykas – LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti LEADER programos įgyvendinimą 2007 – 2013 m. laikotarpiu ir perspektyvas 2014 -2020 m. Akmenės rajone.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti kaimo plėtros koncepcijos teorinius aspektus.
2. Išnagrinėti LEADER programos įgyvendinimo aspektus ES ir Lietuvoje.
3. Išnagrinėti Lietuvos VVG veiklos vertinimo ypatumus.
4. Atlikti LEADER programos įgyvendinimo 2007 – 2013 m. laikotarpiu Akmenės rajone situacijos analizę;
5. Apibrėžti LEADER programos perspektyvas 2014 -2020 m. Akmenės rajone, parengiant hipotetinį modelį.

Ginamieji teiginiai:

a) LEADER programa Akmenės rajone įgyvendinama rezultatyviai, tačiau programos principų įgyvendinimo veiksmingumas pilnai neišnaudotas.

b) Siekiant veiksmingo LEADER programos įgyvendinimo svarbu stiprus LEADER programos principų laikymasis, VVG veiklos ir vietos plėtros strategijos efektyvumo užtikrinimas.

Siekiant atskleisti LEADER programos įgyvendinimą ir perspektyvas Akmenės rajone, analizuota Lietuvos ir užsienio autorių moksliniai šaltiniai, Europos Bendrijos, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiai dokumentai kaimo plėtros srityje. Empiriniame tyrime naudoti kokybiniai duomenų rinkimo metodai – dokumentų analizė, individualus pusiau struktūruotas informantų ir nestruktūruotas eksperto interviu, turinio analizė, apibendrinimas.

1. Pirmame tyrimo etape analizuojama kaimo plėtros koncepcija: kaimo plėtros politikos raida, Lietuvos ir užsienio mokslininkų kaimo plėtros apibrėžtys, LEADER programos koncepcija, išskiriant pagrindinius LEADER metodo veiksnius, LEADER programos įgyvendinimas ES ir Lietuvoje, bei Lietuvos VVG vertinimo aspektai.

2. Antrame etape analizuojama LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 m. Akmenės rajone, remiantis VVG vertinimo metodika (Kairytė, 2008; Ribašauskienė, 2010). Analizuojama Akmenės rajono vietos plėtros strategija, Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaitos apie vietos plėtros strategijos įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, Akmenės rajono vietos veiklos grupės 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 metų veiklos ataskaitos, Informacijos apie projekto įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos

priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sritis „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“ projekto įgyvendinimo ataskaitos Nr. 1, 2, 3. Remiantis, VVG vertinimo metodologija, VVG veiklos sėkmės veiksniai transformuojami į rodiklių sistemą, kuri leidžia kiekybiškai įvertinti VVG atliktus darbus. Siekiant įvertinti visą VVG veiklą, veiksniai sugrupuoti į tris grupes: Akmenės r. VVG turimi išteklių, jų naudojimo proceso eiga ir pasiekti veiklos rezultatai.

3. Trečiame etape apibrėžiamas LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone, naudotinos, rengiant 2014 – 2020 m. laikotarpio Vietos plėtros strategiją. 2 etape gautų rezultatų pagilinimui, naudotas kitas kokybinių duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu su informantais ir nestruktūruotas interviu su ekspertais.

Rezultatų mokslinis naujumas. Lietuvos ir užsienio autorių mokslinių šaltinių, LEADER metodo įgyvendinimo Lietuvoje ir ES dokumentų, pusiau struktūruoto informantų ir nestruktūruoto ekspertų interviu analizė atskleidė LEADER programos įgyvendinimo ypatumus Akmenės rajone ir tobulinimo galimybes rengiantis naujam 2014 – 2020 m. programavimo laikotarpiui.

Rezultatų praktinis reikšmingumas siejamas su LEADER programos įgyvendinimo Akmenės rajone vertinimu (tokios analizės iki šiol nebuvo atlikta), LEADER programos tobulinimo krypties nustatymų, kurios galėtų būti panaudojamos rengiantis 2014 – 2020 m. programavimo laikotarpiui.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro trys dalys, sudarytos iš skyrių ir poskyrių (teorinių koncepcijų analizė, metodologinis pagrindimas, empirinio tyrimo rezultatai), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai.

Tyrimo rezultatų sklaida. Darbo rezultatai pristatyti Akmenės rajono vietos veiklos grupės Visuotiniame VVG narių susirinkime.

Darbe naudojamas APA (Amerikos psichologų asociacija) literatūros šaltinių sudarymo ir citavimo būdas, vartojamas ŠU SMF mokslo leidiniuose.

1. LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO IR PERSPEKTYVŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Kaimo plėtros koncepcijos aspektai

1962 m. pradėta bendra žemės ūkio politika (BŽŪP) – tai žemės ūkio sektoriaus ir visuomenės, Europos ir jos ūkininkų partnerystė. Pagrindiniai politikos tikslai yra šie: siekti didesnio žemės ūkio sektoriaus veiksmingumo, kad vartotojai būtų pastoviai aprūpinami maistu prieinamomis kainomis; užtikrinti tinkamą ES ūkininkų pragyvenimo lygį (Bendroji žemės ūkio politika, 2012). D. Maskoliūnienės (2004) teigimu, pirminis Bendrosios žemės ūkio politikos tikslas – padidinti žemės ūkio produktyvumą, remiant techninę pažangą, užtikrinant optimalų gamybos veiksnį bei darbo jėgos panaudojimą, taip pat užtikrinti socialiai teisingas žemdirbių pajamas, stabilizuoti žemės ūkio produktų rinkas, vartotojams užtikrinti žemės ūkio ir maisto produktų įvairovę pagrįstomis jų kainomis. Ši politika turėjo išspręsti maisto stygiaus problemą pokario laikotarpiu, todėl negamybiniam žemės ūkio tikslams neteikta daug dėmesio. Visos paramos žemės ūkiui priemonės buvo nukreiptos į žemės ūkio gamybinės funkcijos skatinimą.

Bendroji žemės ūkio politika evoliucionavo, nuo gamybinio žemės ūkio prie tvaraus daugiaviečio žemės ūkio rėmimo. Per pirmuosius du dešimtmečius Bendroji žemės ūkio politika pasižymėjo kova su produkcijos pertekliumi. Dėl aukštų kainų, palyginus su pasaulinėmis, maisto gamybos tempai nuolat augo. 9-ojo dešimtmečio pradžioje pagrindiniai veiksmai buvo nukreipti mažinti atotrūkį tarp pasiūlos ir paklausos, suvaldyti Bendrijos išlaidas žemės ūkiui. Šiuo laikotarpiu paskelbta Žalioji knyga. Žalioji knyga siekė sumažinti žemės ūkio produkcijos kainas, diegti biudžeto stabilizavimo bei rinkų pasiūlos kontrolės visuose sektoriuose priemones. Žaliojoje knygoje atsižvelgiama kokį poveikį turi realiai padėčiai, transporto ir žemės ūkio politika. Žaliojoje knygoje aiškinama, kaip įgyvendinant įvairias viešosios politikos kryptis, o ypač Europos sanglaudos politiką, užtikrinant darnų atskirų teritorijų vystymąsi.

1992 m. Bendrojoje žemės ūkio politikoje pereinama nuo rinkos rėmimo prie gamintojų rėmimo. Mažinama kainų parama, ji keičiama tiesioginės pagalbos išmokomis ūkininkams. Jie skatinami labiau saugoti aplinką. 1992 m., kai pradėdama įgyvendinti reformą, Rio de Žaneire įvyksta aukščiausio lygio susitikimas Žemės klausimais, kuriame įteisinami darnaus vystymosi principai (Bendroji žemės ūkio politika..., 2012).

Taigi, buvo pradėta taikyti kompensacinio pajamų rėmimo sistema vietoje buvusios kainomis pagrįstos rėmimo sistemos.

Kita Bendrosios žemės ūkio politikos reforma susijusi su „Darbotvarkė 2000“. Įgyvendinus ankstesnės reformas ir pasiekus reikiamų rezultatų, iškilo galimas naujas žemės ūkio produkcijos rinkos ir biudžeto išlaidų destabilizavimas, įsijungus į ES buvusioms Tarybų Sąjungos bloko valstybėms. Į „Darbotvarkė 2000“ įtraukus 1996 m. Korko konferencijos išvadas, pirmą kartą aiškiai pritarta kaimo plėtros politikos stiprinimui: žemės ūkio veiklos derinimas su aplinkos apsauga, žemės ūkio išlaidų skyrimas teritorijų planavimui, žemės ūkio gamybą papildančios ar alternatyvios veiklos skatinimas. 1997 m. Europos vadovų Taryba Liuksemburge pirmą kartą pabrėžė žemės ūkio daugiafunkciškumą ir įtvirtino tai strateginiu reformos tikslu (Bendroji žemės ūkio politika..., 2012).

2003 m. BŽŪP reformos sietinos su 2000 – 2006 m. programos vidurio laikotarpio analize. Jos vieni esminių tikslų buvo pasirengti ES plėtrai bei svariau užtikrinti visuomenės aplinkos išsaugojimo ir produktų kokybės poreikius.

Kaimo plėtros politikos pradžia sietina su 1972 m. EB direktyvomis dėl – ūkių modernizavimo; priemonių, skatinančių nebesiversti žemės ūkio veikla; socialinės ir ekonominės informacijos teikimo bei profesinio ūkininkų mokymo.

1988 m. reformavus struktūrinius paramos fondus, žemės ūkio politika tapo regioninės politikos dalimi. Naujos finansinės galimybės skiriamos atsilikusių regionų bei kaimo vietovių plėtrai.

1992 m. pirmą kartą buvo finansuojamos su žemės ūkio produkcijos rinka nesusijusios priemonės. Šiuo periodu keitėsi BŽŪP sampratą, kurioje kainų ir rinkų politika buvo griežtai atskirta nuo struktūrinės politikos. Tai priemonės, susijusios su aplinkos apsauga, miškininkyste, ankstyvu ūkininkų išėjimu į pensiją. Kaimo plėtros politikos tikslai papildyti naujomis priemonėmis, tokiomis kaip, kaimų atnaujinimas ir plėtra, kaimo paveldo skatinimas.

Europos Sąjungos kaimo vietovių plėtros principai ir integruotosios kaimo plėtros samprata išdėstyta Europos Tarybos 1995 m. parengtoje Kaimo vietovių chartijoje bei 1996 m. Airijoje įvykusioje Cork'o deklaracijoje. Šios deklaracijos baigiamojoje išvadoje pabrėžiama: „padaryti kaimiškąsias vietas patrauklesnes gyventi ir dirbti, kad jos taptų prasmingesnio gyvenimo įvairaus amžiaus žmonėms centrais“ (Community policies and mountain areas, 2002). Europos Sąjungos kaimo plėtros politikos gairės išdėstytos konferencijoje „Sėja – kaimo ateičiai“, siekiant suformuluoti pasiūlymus 2007–2013 m. – programavimo laikotarpiui. Šioje konferencijoje akcentuojama, jog kaimo gyventojai įgis naujas funkcijas, o jos bus: gamtą tausojanti įvairiapusiška ūkinė veikla, natūralaus kraštovaizdžio išsaugojimas, istorijos ir kultūros paminklų apsauga, jų aplinkos sutvarkymas ir pritaikymas pažintinei švietėjiškai veiklai, etnografinės kūrybos puoselėjimas ir jos perdavimas ateities kartoms (Planting Seeds for Rural Future, 2004).

Bolonijos deklaracijoje (1999) pripažinus Europos mokslinį technologinį atsilikimą, išryškėjo būtinybė žymiai efektyviau naudoti vietinius gamtos ir žmonių išteklius.

2000 m. kaimo plėtra Europos Sąjungos bendrojoje žemės ūkio politikoje tampa antruoju ramsčiu. Ūkininkavimas bei kitokia veikla kaime vis labiau ir aiškiau yra suvokiami ne vien tik kaip maisto gamyba, bet ir kaip socialinių, kultūrinių, politinių, ekonominių reiškinių žmonių visuomenėje visuma. Kaimo plėtros politikos tikslas išlaikyti kaimą, ne tik ūkininkavimo prasme, bet ir kultūrine. „Darbotvarkė – 2000“, įgyvendindama integruotą darnaus kaimo vystymosi politiką, įgalino tarpuriau tarpusavyje suderinti kaimo plėtros ir kainų bei rinkų politikas. Šis suderinamumas įtvirtintas ES Tarybos reglamente (EB) Nr. 1257/1999, pakeitusiam iki tol galiojusius 12 reglamentų. Naujuoju teisės aktu sukuriama Bendrijos paramos subalansuotai kaimo plėtrai pagrindai (ES Tarybos reglamentas..., 1999).

2003 m. įsitvirtino pagrindinis kaimo plėtros politikos tikslas, kuris buvo visokeriopai skatinti darnų, žemės ūkio daugiafunkciškumu paremtą kaimo vietovių vystymąsi. Nuo šiol kaimo vietovė laikoma ne tik žemės ūkio produkcijos gamybos teritorija. Ji turi teikti ir įvairiapusiškas kitas paslaugas, kurti pajamų šaltinius ir darbo vietas, išsaugant ir turtinant kultūrą, aplinką, paveldą.

2004 m. į ES įstojus 10 naujų valstybių, išryškėjo kaimo vietovių skirtumai ir įvairovė (Antrasis BŽŪP ramstis..., 2011). Europos institucijos, atsižvelgdamos į pasikeitusią situaciją, naujai 2007 – 2013 metų finansinei perspektyvai sujungė visas ankstesnes paramos priemones. 2005 m. buvo įsteigtas kaimo plėtros finansavimo instrumentas – Europos žemės ūkio kaimo plėtros fondas. ES Tarybos sprendime (2006) nurodomos Europos Bendrijos strateginės gairės kaimo plėtrai 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiui. Gairėse atsispindėjo ES darnaus vystymosi strategija ir atnaujinta Lisabonos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategija. Pagrindiniai prioritetai: daugiafunkcinio ūkininkavimo svarba maisto produktų, kraštovaizdžio, kultūros bei gamtos paveldo turtinimui ir įvairovei visoje Bendrijoje. Pagal Bendrijos strategines gaires šio laikotarpio kaimo plėtros strategijose ir programose numatytos 4 kryptys: žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas; aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas; gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairovės skatinimas; užimtumui ir veiklos įvairinimui skirtų vietos gebėjimų stiprinimas. Visos ES valstybės remdamosi nustatytais krypties prioritetais, turėjo parengti nacionalinę kaimo plėtros strategiją.

Taigi, pirmosios Bendrosios žemės ūkio politikos krypties tikslas – plėtoti modernų, gebantį konkuruoti žemės, maisto ir miškų ūkį, stiprinant žmogiškąjį kapitalą, skatinant inovacijų diegimą žemės, maisto ir miškų ūkyje, įgyvendinant žemės ūkio gamybos standartus ir gerinant žemės ūkio produktų kokybę. Antrosios Bendrosios žemės ūkio politikos krypties tikslas – gerinti aplinką, kraštovaizdį, racionaliai naudojant žemės išteklius bei remiant tausojančio žemės ir miškų ūkio

plėtra. Antrajai kryptiai skirtos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšos turėtų būti nukreiptos trims prioritetinėms sritims: biologinei įvairovei, didelės gamtinės vertės ūkininkavimo ir miškininkystės sistemų išsaugojimui, vandeniui ir klimato kaitai. Pagal trečiąją Bendrosios žemės ūkio politikos kryptį (ji skirta ūkinės veiklos kaime įvairinimui ir gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimui) įgyvendinamos žemės ūkio daugiafunkciškumo plėtotės skatinimo priemonės – kaimo turizmo plėtojimas, amatų plėtra, kaimų atnaujinimas (Dužinskas, 2005).

Įgyvendinant integruotos kaimo plėtros strategiją, žemės ūkio politika keičia savo kryptį, ir remiasi nebe vienu, kaip anksčiau žemės ūkio, bet ir kitu – kaimo plėtros „ramsčiu“. Pagal europietišką žemės ūkio modelį, efektyvesnio, į rinką orientuoto ūkininkavimo poreikis turi būti suderintas su aplinkosauginiais klausimais, kokybės ir maisto saugumo aspektais, regioniniu planavimu. Taigi galima teigti, jog norint įgyvendinti kaimo plėtros tikslus, reikalinga bendrąją žemės ūkio politiką derinti prie struktūrinės politikos.

Per pastaruosius 20 metų susiformavo požiūris, kad žemės ūkis, tinkamai ūkininkaujant, gali ne tik nekenkti aplinkai, bet netgi daryti labai teigiamą poveikį kaimo aplinkai ir bendruomenei. Buvo suvoktas ir pripažintas žemės ūkio daugiafunkciškumas. Žemės ūkis pradėjo tenkinti augančią visuomenės paklausą aplinkos paslaugoms, aukštos kokybės produktams, kultūros vertybėms.

S. Nefas (2006) pastebi, kad visuomenė nebenori intensyvaus žemės ūkio, kadangi intensyviai ūkininkaujant ypač išryškėjo natūralių išteklių bei visos kaimo teritorijos degradacija, žymiai sumažėjo žemės ūkio veikla užsiimančių subjektų, sunyko negamybinės žemės ūkio funkcijos. Suvokta, kad žemės ūkis yra pagrindinis sektorius, palaikantis kaimo ekonomikos gyvybingumą (ypač atokiose kaimo vietovėse), nes jis tiekia ne tik maistą, bet atlieka ir kitas tai teritorijai, o kartu ir visai visuomenei svarbias funkcijas, todėl tų funkcijų plėtojimas turi būti palaikomas žemės ūkio politikos priemonėmis.

Europos visuomenėje vietoje „kiekybės žemiausia kaina“ pirmąją svarbą įgyja kiti dalykai – maisto kokybė, vartotojų sveikata ir gyvulių gerovė, biologinės įvairovės, kaimo kraštovaizdžio bei aplinkos išteklių vertės, o taip pat šeimos ūkių, vietinių kultūrų bei kaimo tradicijų išsaugojimas, privertė mokslininkus ir politikus ieškoti naujų instrumentų, užtikrinančių tvarią žemės ūkio plėtra. Šiam žemės ūkio modeliui įgyvendinti prireikė politikos, kuri būtų ekonomiškai, socialiai ir ekologiškai subalansuota, tausojanti kraštovaizdį ir gamtinę aplinką, puoselėjanti etninę kultūrą, orientuota į rinką ir veiktų nepaisant didelių skirtumų tarp Europos Sąjungos regionų.

Kaip teigia, J. Jasaitis (2012) po Antrojo pasaulinio karo kaimo situacija išsivysčiusiose pasaulio valstybėse ėmė kardinaliai keistis, oficialioji politika dar ilgai šiems pokyčiams neskyrė dėmesio. Vakarų Europos valstybėse, susivienijusiose į Europos Bendriją, kaimo plėtra buvo tapatinama su žemės ūkio gamybos problemų sprendimu, į kaimą buvo žiūrima tik kaip į maisto ir kitos organinės

žaliavos pramonei gamintoją, vykdančią socialinį užsakymą. Infrastruktūros tobulinimo, socialinės rūpybos ir kultūros klausimai buvo nagrinėjami taip, tarsi kaimo vietovėse gyventų tik žemdirbiai.

J. Jasaitis (2012) pastebi, kad palaiptisui pasikeitė požiūris į kaimą, kai galutinai įsitikinta, kad kaimo plėtros problemų neįmanoma išspręsti žemdirbystės sektoriaus jėgomis. Autoriaus išnagrinėtoje ES komisijos ataskaitoje „Kaimiškojo pasaulio ateitis“ (1988) atkreiptas dėmesys į kaimų bendruomenes, išryškintos naujosios kaimo socialinės funkcijos. Palaiptisui įsisąmoninta būtinybė suformuoti specialią kaimo plėtros politiką, kurios svarbiausi uždaviniai:

- ūkinės veiklos įvairinimas ir naujų darbo vietų kūrimas;
- kaimo fizinės ir socialinės infrastruktūros pertvarkymas, atsižvelgiant į didėjančią gyventojų, neužimtų pirminėje žemės ūkio gamyboje, skaičių ir jų specifinius poreikius;
- kaimo gyventojų pilietinio aktyvumo ir atsakomybės ugdymas, tam pasitelkiant kaimo bendruomenes ir kitus visuomeninius darinius;
- griežtas gamtosauginių reikalavimų laikymasis ir kraštovaizdžio puoselėjimas, išryškinęs ekologinio ūkininkavimo svarbą;
- kaimo kultūrinio savitumo, jo etnografinio ir dorovinio paveldo išsaugojimas bei puoselėjimas, į šį paveldą žiūrint kaip į galimybę įveikti postindustrinės visuomenės narių susvetimėjimą, atkurti kaimynišką piliečių bendravimą, sustiprinti bendrųjų tautos ir valstybės siekių suvokimą.

Šie uždaviniai išryškino stiprėjančius neigiamus globalizacijos iššūkius, iš kurių itin pavojingas yra elgsenos unifikuavimas ir standartizavimas, primityviosios gyvenamosios sampratos plitimas. Tokiai gyvenimui būdingas tautinės kultūros neigimas, jausmų eliminavimas iš viešojo ir net privataus gyvenimo, smurto toleravimas (Jasaitis, 2012).

Žaliojoje knygoje pateiktas XXI amžiaus kaimo politikos modelis. Modelyje išskirti 4 darnaus kaimo vystymosi principai – kultūrinis, socialinis, ekonominis ir politinis. Visus principus jungianti gija yra gamtinės aplinkos tausojimas ir turtinimas. Šiame modelyje atskleidžiamas naujas į vietovę orientuotas požiūris, atsiradęs žinių visuomenės kontekste. Aukščiausias prioritetas suteikiamas pagrindiniam darnaus vystymosi reikalavimui – ką paliksime ateities kartoms ir kaip jų būsimą gerovę suderinti su dabartine kaimo veikla. Esminėmis ir lygiavertėmis kaimo politikos sritimis šalia žemės ūkio tampa gamtosauga, gyvenimo kokybė kaime, vietinių iniciatyvų skatinimas. Modelis pateikiamas 1 lentelėje.

XXI a. kaimo politikos modelis

Kaimo politikos principai	XXI a. modelis
Kultūrinis	Gyvenimas harmonijoje su gamta, galvojant apie ateities kartas
Socialinis	Kaimas yra miesto sodas, todėl norint užtikrinti jo žydėjimą ir derėjimą, valstybė turi rūpintis gamtos išsaugojimu, visų pirma, paremdama gamtą tausojančius ir sveikus produktus gaminančius žemdirbius
Ekonominis	Daugiasektorinė ekonomika, padedanti išvengti žemės ūkio produktų perprodukcijos ir gamtos alinimo bei kurianti darbo vietas nenorintiems ir nesugebantiems ūkininkauti
Politinis	Siekimas suderinti vietinės kaimo bendruomenės vertybes su persikėlėlių iš miesto gyvenimo būdu

Šaltinis: Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis (2010). Vilnius: LAEI

Žaliosios knygos siūlymuose kaimo gyvybingumas yra siejamas su jaunimo įsitvirtinimu jame, politikos priemonių orientavimu į jaunimo vertybes ir poreikius, sąlygų, kuriose jauni žmonės norėtų gyventi, sudarymu. Šių priemonių kompleksas stiprina vietovės identitetą ir leidžia jį pilnai panaudoti darniam kaimo vystymuisi.

V. Paulikas, G. Kazėnas (2012) pabrėžia, kad europinio žemės ūkio modelio pagrindiniai bruožai žemės ūkio veiklos daugiafunkciškumas ir daugiasektorė kaimo plėtra. Jie teigia, jog gyventojai tokiam kaime užsiima ne vien tik žemės ūkio ir maisto produkcijos gamyba, bet rūpinasi ir gamtinės aplinkos bei kraštovaizdžio išsaugojimu, plėtoja tradicinius amatus, puoselėja etnokultūrinį paveldą.

Keičiantis padėčiai, kai augo susirūpinimas dėl kai kurių teritorijų gyventojų mažėjimo ir užimtumo mažėjimo bei aplinkosauginių problemų, vis labiau didėjo kaimo plėtros reikšmė. Buvo sprendžiamos problemos dėl kaimo vietovių socialinio ir ekonominio vaidmens valstybėje bei gebėjimo vykdyti struktūrinius pokyčius ir prisitaikyti prie naujovių. Kaimui reikėjo naujos veiklos, o svarbiausia – naujų išteklių toms veikloms atsirasti.

Kaimo plėtra, būdama daugiamačiu reiškiniu, apima įvairias idėjas, vienaip ar kitaip išreiškiančias kaimo specifiką. Naujos idėjos skatina geriau pažinti kaimo sistemą, įžvelgti kaimo plėtros tendencijas. Idėjų interpretavimas padeda įvertinti jų istorinį tęstinumą ir galimybes pritaikyti šalies praktikoje.

Mokslinėje literatūroje diskutuojama kaimo plėtros konceptualizavimo klausimais. Vieni mokslininkai kaimo plėtrą sieja su ekonomine plėtra, kiti ją apibūdina socialiniu, aplinkosauginiu ar kultūriniu aspektu. Autorių nuomonė, apibūdinanti kaimo plėtrą pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė

Kaimo plėtros apibrėžtys

Autorius	Apibrėžtis
J. Matekonienė, L. Navackaitė, J. Dumbauskaitė	Kaimo plėtra – apgalvota tolydžių ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių ir aplinkos pasikeitimų raida, sudaryta tam, kad pagerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę.
V. Atkočiūnienė (2002)	Kaimo plėtra – tai tęstinis procesas, susijęs su teigiamais kiekybiniais ir kokybiniais pokyčiais kaimo sistemoje, kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas.
M. Treinys (2005)	Kaimo plėtra – daugiamatis reiškinys, kurį sudaro keturios dimensijos: ekonominė, socialinė, aplinkosauginė, mentalinė.
F. Kavoliūtė (2005)	Kaimo plėtra – tai procesas susijęs su pokyčiais kaimo vietovėje.
V. Jarmaliūnaitė (2007)	Kaimo plėtra – tai socialinis – ekonominis sistemos tikslingai orientuoti struktūriniai pokyčiai kaimo vietovėje, kartu tai tęstinis procesas, kurio metu vietovėje veikiančios institucijos ir/arba vietos žmonės inicijuoja, stiprina bei stabilizuoja veiklą, siekdami efektyviausiu būdu panaudoti vietos išteklius, kad būtų ne tik pagerintos gyvenimo ir darbo sąlygos, bet jos taptų patrauklesnės.
V. Atkočiūnienė, R. Vaišnoraitė (2011)	Kaimo plėtra - orientuota į gyvenimo kokybę kaimo gyventojams ir ekonominei gerovei gerinti, sprendžiant socialines ir kultūrinės problemas, įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas.
K. Mueller ir kt. (2004)	Kaimo plėtra – dėmesys, skirtas pagerinti vietos gyventojų gyvenimą
J. Douwe ir kt. (2000)	Kaimo plėtra – daugiapakopis, daugiadalyvis, daugialypis procesas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Matekonienė J., Navackaitė L., Dumbauskaitė J., Atkočiūnienė V. (2002), Treinys, M. (2005), Jarmaliūnaitė, V. (2007), Kavoliūtė F. (2005), Mueller, K. ir kt. (2004), Douwe J. ir kt. (2000)

Autorių apibrėžtos kaimo plėtros teorija apima ir ekonomiką, ir gamtos bei socialinę aplinką, kuri turi tarnauti žmogui. Kaimo plėtros sąvoka apibūdinama, kaip tęstinis procesas kaimo vietovėje, kaimo vietovės gyvenimo kokybės gerinimas. Svarbus dėmesys skiriamas kaimo žmogui, jo veiklos efektyvumui ir tuo pačiu gyvenimo kokybės gerinimui. Kaimo ištekliai yra plėtros potencialas. Šis potencialas naudojamas siekiant įgyvendinti socialinius, ekonominius, kultūrinius, aplinkosauginius kaimo plėtros tikslus. Išsivysčiusiose Vakarų šalyse besiformuojantis europinis kaimo plėtros modelis sąlygoja naujo požiūrio į kaimiškąsias vietas įsitvirtinimą.

V. Atkočiūnienė (2006) kaimo plėtrą pateikia kaip fenomeną. Autorė pabrėžia, kad kaimo plėtra yra įvairių fizinių, technologinių, ekonominių, sociokultūrinių ir institucinių veiksnių sąveikos galutinis rezultatas. Ji teigia, kad kaip strategija, kaimo plėtra, yra sukurta siekiant pagerinti ekonominę ir socialinę gerovę, kaimo žmonėms. Kaip disciplina – tarpdiscipliniškumas gamtos, technologinių, socialinių, psichologijos, inžinerijos, humanitariniu ir politikos mokslu. Kaip teigia autorė, kaimo plėtra analizuojama iš dviejų pozicijų: vertikaliosios ir horizontaliosios integracijos. Vertikaliajai integracijai būdingas kaimo plėtros integravimas į bendrą valstybės plėtros strateginį planavimą, kas susiję su nuostata, jog kaimas turi būti plėtojamas ne izoliuotai nuo šalies ekonominių bei socialinių problemų sprendimo, jo plėtra turi būti įtraukta į visas vykdomas šakines, funkcines bei regioninės plėtros strategijas ir programas, įskaitant ir vykdomas Europos Sąjungos bei kitų tarptautinių organizacijų, ir turi būti jų sudėtinė dalimi. Horizontaliajai integracijai būdinga tai, jog konkrečios kaimo teritorijos plėtros veiksmai ir projektai turi būti integruoti į bendrus vietos plėtros planus arba strategijas, kurios apimtų tiek žmoniškųjų išteklių, tiek žemės ūkio, tiek smulkaus ir vidutinio verslo, kaimo viešųjų ir privačių paslaugų plėtrą, gamtinių ir kultūrinių išteklių panaudojimo įvairinimą ir derinimą (Atkočiūnienė, 2006).

Užsienio literatūroje kaimo plėtra suprantama, kaip apgalvota, subalansuota raida, dėmesys kaimo vietovių gyventojų poreikiams. K. Mueller ir kt. (2004) kaimo plėtrą apibūdina keliais aspektais:

- Kaimo plėtra nėra trumpalaikis dalykas: jai įgyvendinti reikia ne vienerių metų. Tam reikalingas sisteminis požiūris bei monitoringo sistema;
- Kaimo plėtrą apibūdina penki būdvardžiai – ekonominis, socialinis, kultūrinis, politinis ir aplinkos, atskleidžia nagrinėjamos problemos mastą bei būtinumą pažvelgti į tai, kaip į integruotą procesą;
- Kaimo plėtra – pasikeitimas: kaimo plėtra nėra Status Quo procesas, tai subalansuotas ir dinamiškas procesas;
- Kaimo plėtra – dėmesys, skirtas pagerinti vietos gyventojų gyvenimą.

J. Douwe ir kt. (2000) kaimo plėtrą apibūdina, kaip daugiapakopį, daugiadalyvį, daugialypį, procesą.

Daugiapakopis procesas skirstomas į penkis lygius. Pirmasis lygis aiškina, kad kaimo plėtra pabrėžia pasaulio tarpusavio santykius žemės ūkyje ir visuomenėje. Šiame lygmenyje, žemės ūkio pertvarka, reikia patenkinti sparčiai besikeičiančią Europos visuomenę. Antras lygis aiškina, kad kaimo plėtra reiškia naują vystymosi modelį žemės ūkio sektoriuje. Trečiasis lygmuo kaimo plėtrą apibūdina, kaip strategiją, tarpusavio santykius ir tinklus. Kaimo plėtros sąvoka, ketvirtasis lygiu, apibrėžiama kraštovaizdžio, ekonomikos aspektu. Ir penktuoju lygiu, kaimo plėtra apibrėžta

politikos ir institucijos lygmeniu. Šiame lygmenyje, autoriai aiškina, jog kaimo plėtros politika ir programos, kiekvienoje Europos šalyje yra skirtingos.

Daugiadalyvis procesas pabrėžia, kaimo plėtrą, kaip sudėtingą institucinę sąrangą, kurioje dalyvauja daugybė dalyvių.

Trečiasis, daugialypis procesas, kaimo plėtrą apibūdina daugiaspekčio pobūdžio. Kaimo plėtra tai – kraštotvarkos, naujų gamtos vertybių, kaimo turizmo, ekologinio ūkininkavimo, aukštos kokybės produktų gamybos išsaugojimas.

Apibendrinant autorių nuomonę, galima teigti, kad kaimo plėtra suvokiama kaip, kaimo raida susijusi su socialiniais, kultūriniais ir gamtosauginiais klausimais ir laikoma papildoma dalimi, prijungta prie žemės ūkio politikos formavimo klausimų. Integruojančiuoju kaimo politikos centru laikomas žemės ūkio sektorius.

G. Nemes (2005) išskiria pagrindines kaimo plėtros endogeninio modelio charakteristikas:

- Pagrindinis principas – specifiniai ištekliai (gamtiniai, žmogiškieji, kultūriniai), kurie siejasi su darniu vystymusi;
- Dinaminė jėga – vietinė programa ir verslumas;
- Kaimo vietovių funkcija – įvairių paslaugų ekonomika;
- Pagrindinės kaimo plėtros problemos – socialinių grupių dalyvavimas ekonominėje ir plėtros veikloje;
- Dėmesys kaimo plėtrai – gebėjimų stiprinimas, socialinės atskirties mažinimas.

Užsienio mokslinėje literatūroje kaimo plėtra dar apibrėžiama, kaip pragyvenimo šaltinių gerinimas (ypač neturtingųjų grupės), stiprus dėmesys vietos ypatumams. Kaimo plėtros klausimai yra dažnai tapatinami su skurdo mažinimu. Gyvenimo tobulinimas kaimo vietovėse, pagrindinė kaimo plėtros sudedamoji dalis (Effective Approaches for Rural Development...).

Apibendrinant, galima teigti, kad kaimo plėtros koncepcija yra viena iš viešojo sektoriaus valdymo koncepcijų, kuria siekiama žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos valdymo, kaimo plėtros veikėjų veiklos valdymo ir veiklos keitimo. Kaimo plėtros teorijos yra skirtingos ir kartu tarpusavyje panašios. Kaimo plėtra apima ekonomiką, gamtos, kultūrinę, socialinę aplinką. Kaimo ištekliai yra plėtros potencialas, kuris naudojamas siekiant įgyvendinti socialinius, ekonominius, kultūrinius, aplinkosauginius kaimo plėtros tikslus. Būtent tokiai kaimo plėtrai skiriama daug dėmesio mokslinėje literatūroje.

1.2. LEADER programos įgyvendinimas ES ir Lietuvoje

LEADER programos koncepcija. LEADER – tai prancūziškos frazės „Kaimo plėtros darbų sąsajos“ trumpinys, kaimo plėtros mobilizavimo ir įgyvendinimo vietos kaimo bendruomenėse metodas, o ne nustatytas įgyvendintinių priemonių rinkinys (žr. 1 priedą). Šis metodas davė vertingų rezultatų daugelyje ES valstybių narių kaimo vietovių, gali būti reikšmingas padedant pritaikyti naujų ir būsimų ES valstybių narių kaimo vietoves prie besikeičiančių šiandienos realijų (LEADER metodas, 2006). Pagrindinė LEADER programos idėja yra ta, kad dėl Europos kaimo vietovių įvairovės plėtros strategija būna veiksmingesnė ir produktyvesnė tada, kai sprendimus dėl jos priima ir ją vietoje įgyvendina vietiniai dalyviai, kai susijusios procedūros yra aiškios ir skaidrios, kai atitinkamos viešosios valdžios įstaigos teikia paramą ir kai gaunama reikalinga techninė pagalba gerajai patirčiai skleisti.

Įvairūs kaimo plėtros metodai, kuriuos bandyta taikyti iki XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžios, paprastai būdavo sektoriniai, visų pirma skiriami ūkininkams - jais buvo skatinami struktūriniai žemės ūkio pokyčiai. Buvo naudojami metodai „iš viršaus į apačią“, kai sprendimai dėl paramos sistemų buvo priimami nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu. Suinteresuotosios grupės ne visada buvo skatinamos įgyti įgūdžių, kurie joms būtų atvėrę galimybes kurti savo ateitį. Po truputį naujų darbo vietų ir verslo galimybių kaimo vietovėse kūrimo būdas imtas taikyti, į vietovę orientuotas metodas, veikiantis „iš apačios į viršų“, įtraukiantis vietos bendruomenes ir pridodantis vertės vietos ištekliams. Pradėjus įgyvendinti LEADER, imta eksperimentuoti vietos lygiu sutelkiant įvairius projektus, idėjas ir išteklius, suburiant suinteresuotąsias grupes. Pasirodė, kad tai ideali priemonė, siekiant patikrinti, kaip padidinti kaimo vietovių galimybes. Naudojant šį metodą kaimo politikos formavimo mechanizmą galima pritaikyti labai įvairiems kaimo vietovių poreikiams. Dėl to jis tapo sudėtine kaimo plėtros politikos dalimi. LEADER metodas, skatinantis vietos gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant ir įgyvendinant tvariojo vystymosi strategiją, gali pasirodyti esąs vertinga būsimos kaimo politikos priemonė.

J. Jasaitis (2006) pabrėžia, kad svarbiausias LEADER programos bruožas – vietos bendruomenių vaidmens stiprinimas. Šis bruožas svarbus tuo, kad kaimo bendruomenės tampa aktyviu partneriu, atsakingu tiek už šių vietovių ekonomiką, tiek už socialinių uždavinių sprendimą.

LEADER parama koncentruojama į tris pagrindines veiklos sritis: 1) vietos plėtros strategijos įgyvendinimas; 2) bendradarbiavimo projektai; ir 3) vietos veiklos grupių (VVG) veikla, įgūdžių įgijimui ir teritorijos aktyvumo skatinimui.

Platesne prasme LEADER, tai kaimo plėtros mobilizavimo ir įgyvendinimo vietos kaimo bendruomenėse metodas. Kaip teigiama knygoje, kurią sudarė programos LEADER ir žemdirbių

mokymo metodikos centras, LEADER gali iš tiesų pakeisti kasdienį kaimo žmonių gyvenimą (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008). Akcentuojama, kad ši programa gali būti svarbus veiksnys, skatinantis ieškoti novatoriškų senų ir naujų kaimo problemų sprendimo būdų, ir tampa savotiška laboratorija, kurio - kuriami vietos pajėgumai ir išbandomi nauji kaimo bendruomenių poreikių tenkinimo būdai.

LEADER programa ES šalyse vykdoma kiek daugiau nei du dešimtmečius, kadangi skirtingų šalių patirtis parodė, kad programos dėka pavyko į vietos problemų sprendimą, į bendruomenės gyvenimą, įtraukti įvairiausias kaimo gyventojų grupes, o iniciatyvių vietos bendruomenių aktyvi veikla pasiteisino (Ališauskas ir kt., 2009).

LEADER programa, be jokios abejonės, skatina ne tik ieškoti naujų būdų, kaip tapti ir išlikti konkurencingomis, kaip geriausiai panaudoti turimus išteklius ir spręsti tokias galimas problemas, kaip gyventojų senėjimas, prastas paslaugų teikimo lygis ar darbo vietų trūkumas (LEADER metodas, 2006). Pagrindiniai LEADER metodo kriterijai, pavaizduoti 1.2. pav.

1.1. pav. Pagrindiniai LEADER metodo principai

Šaltinis: LEADER metodas, 2006, p. 7.

Remiantis LEADER metodine medžiaga (2006) teigiama, kad pagal vietovę paremtu metodu plėtros politika nustatoma remiantis konkrečia vietovės padėtimi, jos pranašumais ir trūkumais. LEADER programoje tokia vietovė yra pakankamai vientisas kaimo gyvenviečių darinys, kuriam būdinga vidinė socialinė sanglauda, bendra istorija ir tradicijos, bendras identitetas. Vis labiau

suvokiama vietove paremto metodo svarba: vietovių „pagrindiniai subjektai“ pradeda pripažinti, jog vietovės vidiniams ištekliams tenka svarbus vaidmuo siekiant tvariosios plėtros.

Metodu „iš apačios į viršų“ siekiama skatinti, kad priimant vietos lygmens sprendimus bet kokiais plėtros politikos klausimais dalyvautų visi vietiniai subjektai. Juo siekiama į veiklą įtraukti ne tik vietos subjektus, bet ir visą bendruomenę, ekonominių ir socialinių interesų grupes, viešųjų ir privačiųjų institucijų atstovus. Metodo „iš apačios į viršų“ pagrindas yra dvi svarbiausios veiklos rūšys: „aktyvus skatinimas“ ir vietos bendruomenės mokymas.

Partnerystės metodas ir vietos veiklos grupė (VVG) aiškina, jog VVG yra organizacinis vienetas, sudarytas iš viešųjų ir privačiųjų subjektų, užmezgusių tarpusavio partnerystės ryšius, pagal kuriuos parengiama bendra strategija ir vietovės plėtros veiksmų planas. VVG - tai LEADER metodo viena iš originaliausių ypatybių. VVG, turinti specialistų komandą, galinti priimti sprendimus ir turinti pakankamai didelį biudžetą, yra naujas organizacinis modelis, galintis daryti svarbią įtaką vietovės institucinei ir politinei pusiausvyrai. VVG parūpina kaimo plėtrai tinkamus vietos subjektų dalyvavimo, informavimo ir organizavimo mechanizmus. Partnerių užduotys ir atsakomybė turėtų būti paskirstytos aiškiai ir skaidriai.

LEADER koncepcija ir jos įgyvendinimas šioje srityje patys savaime yra naujoviški dalykai, tačiau pagal iniciatyvą vykdomi veiksmai turi būti naujoviški. Naujoviškumo metodas pabrėžia, veiksmų naujoviškumą. Tokie veiksmai yra: naujai stiprinantys vietos išteklius; vietos plėtrai naudingi veiksmai, kurių neapima kitos plėtros politikos kryptys; veiksmai, kurie padeda naujai įvertinti kaimo vietovių problemas, bei trūkumus; veiksmai, kuriais sukuriamas naujas produktas, naujas procesas, naujos organizacinės formos ar nauja rinka.

Integruotas metodas, kai į vietos veiksmų planą įtraukiami veiksmai ir projektai yra tarpusavyje susiję ir koordinuojami kaip darni visuma.

Vietovių tarpusavio tinklai ir bendradarbiavimas, LEADER programos tinklu, sudaro palankias sąlygas kaimo plėtros politikos informacijos mainams bei sklaidai ir gerosios patirties, naujoviškų strategijų bei veiksmų sklaidai ir perdavimui. Šiuo tinklu siekiama mažinti atskirų VVG izoliaciją ir sukurti bendrą informacijos šaltinį bei veiksmų analizavimo galimybę. Labai svarbi, LEADER programos, dalis yra kaimo vietovių bendradarbiavimas – ne tik kelių valstybių vietovių, bet ir tos pačios valstybės vietovių.

Finansavimo ir valdymo vietos lygmeniu elementas, svarbus, tuo, kad didelė dalis atsakomybės už finansavimo ir valdymo sprendimus perduodamas VVG. Tačiau VVG turi nevienodo lygio autonomiją, kuri priklauso nuo konkretaus valstybės narės organizacinio modelio ir institucinių aplinkybių. Todėl svarbu atsižvelgti į kiekvieną atskirą atvejį ir skirtingą administracinę padėtį.

E. Ribašauskienė (2010) pagrindinius LEADER metodo kriterijus apibrėžia kitokiu principu. Autorė akcentuoja, kaip svarbiausią kriterijų, partnerystę, kurios pagrindiniai veikėjai yra diegiantys naujoves veikėjai, kaimo regionuose. „Siekiant inicijuoti naujoves kaimo regionuose, reikia pereiti nuo buvimo veikėjų prie buvimo partneriu, nes partnerystė tampa kaimo vietovių darnios plėtros atspirties taškas, nes būti partneriu, t. y. ko nors dalimi, – tai kurti bendras strategijas, kurių tikslas – pirmiausia atsižvelgti į kaimo žmogų ir jo aplinką“ (Ribašauskienė, 2010, p. 3). Partnerystė gali būti traktuojama, kaip skirtingų sektorių kopimas į kalną, siekiant, kad skirtingų organizacijų atstovai efektyviai dirbtų kartu.

Principą „iš apačios į viršų“, autorė apibrėžia, kaip esmę, kurią sudaro aktyvus vietos veikėjų bendradarbiavimas ir įsitraukimas į vietos plėtros procesus, LEADER metodo pagrindas. Taigi, taikant šį principą, suteikiama galimybė vietos organizacijoms ir gyventojams dalyvauti formuojant ir įgyvendinant vietos politiką, inicijuoti permainas kaimo vietovėse ir aktyviai jas įgyvendinti. Šis principas efektyviai įtraukia vietos bendruomenės narius į problemų nustatymą ir į jų išsprendimo būdus. Šiuo principu paremta vietos plėtros strategija atspindi realią kaimo situaciją, vietos gyventojų poreikius ir lūkesčius, nes dėl ribotų išteklių išskiriami vietos plėtros prioritetai, strategija tampa labiau priimtina ir suprantama kaimo gyventojams (Ribašauskienė, 2010).

„Integruoto požiūrio principas siekia spręsti ne atskirų sektorių problemas, o parengti skirtingų sektorių plėtrą apimančią vietos plėtros strategiją“ (Ribašauskienė, 2010, p. 4). Vietos veiklos grupių parengtos vietos plėtros strategijos turi daugiasektorinį pobūdį, kurio esmė priklauso nuo gebėjimo sujungti ekonomikos, socialinio, kultūros ir aplinkos sektorių veiklas. Esmė, tokia, kad bendradarbiaujant šiems sektoriams, galima rasti problemų sprendimo būdus, bei kurti naują pridėtinę bendros veiklos vertę. Taikant LEADER metodą, surandami nauji, originalūs problemų sprendimo būdai – sukaupta gerąja patirtimi, naujomis idėjomis dalijamasi nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu. Darbas tinkluose sieja įvairius sektorius, padeda įveikti atskirų kaimo vietovių atskirtį. „Teritorinis principas – vienas iš svarbiausių LEADER metodo visumą apimančių principų – į vietovę orientuota vietos plėtros strategija“ (Ribašauskienė, 2010, p. 4). Remiantis į vietovę orientuotu principu, kaimo plėtros įgyvendinimo teritorija traktuojama, kaip nedidelė, vienalytė, nesusiskaldžiusi, dažnai siejama bendrų tradicijų, poreikių. Tokioje teritorijoje galima lengviau nustatyti vietos pranašumus ir trūkumus, pavojus ir galimybes, vidinį potencialą. Tai suteikia galimybę pasirinkti faktinius poreikius ir vietos konkurencinius pranašumus tiksliau atitinkančią veiklą (Ribašauskienė, 2010).

Taigi, galime teigti, kad įgyvendinant LEADER metodą vietos išskirtinumas sudaro konkurencingos ir patrauklios vietovės plėtrą. LEADER metodas gali gerai veikti skirtingose

vietovėse, todėl jį naudojant, kaimo politikos formavimo mechanizmą galima pritaikyti labai įvairiems kaimo vietovių poreikiams.

Analizuojant mokslinę literatūroje pastebima, kad daugelio nuomone LEADER programai pavyko plačiai įtraukti įvairias kaimo grupes į vietos problemų sprendimą. Vienas pagrindinių LEADER principų „iš apačios į viršų“ įgyvendinimas, vietos bendruomenių susitelkimas, aktyvi veikla, naujoviškumas yra labai svarbūs LEADER priemonės veiksniai, kurie telkia bendruomeniškumą, partnerystę, turinčius įtakos vietos kaimo gyventojų kultūros, mentaliteto pokyčiams.

LEADER siūlomi plėtros problemų sprendimai pasitelkiant naujas partnerystės formas ir siejant veiklą sukėlė tokį susidomėjimą, kad net kartais turėjo įtakos nacionalinės, regioninės ir vietos administracijos institucijų sprendimams ir politikos kryptims. LEADER priemonė papildė kitas Europos ir nacionalines programas, skatina vietos gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant ir įgyvendinant tvariojo vystymosi strategijas, traktuojama, kaip vertinga kaimo politikos priemonė (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008). Pavyzdžiui, galima skatinti naudoti vietos išteklius LEADER priemonėmis remiant parengtinius plėtros projektus pvz., diagnostinės ar galimybių studijos arba vietos pajėgumų kūrimas), dėl kurių padidės vietovių galimybės plėtrai naudoti ne tik LEADER lėšas, bet ir kitus finansavimo šaltinius (pvz., platesnes ES ir nacionalines kaimo ir regionų plėtros programas).

LEADER priemonės įgyvendinimas padeda sektoriams ir tų kategorijų naudotojams, kurie pagal kitas kaimo vietovių programas neretai negauna jokios pagalbos arba jos gauna nedaug: kultūrai, natūraliai aplinkai gerinti, architektūros paminklams ir paveldo pastatams restauruoti, kaimo turizmui, gamintojų ir vartotojų ryšiams gerinti ir t. t. Vienas iš pagrindinių LEADER aspektu, toks, jog ši programa, skatina socialinės ir ekonominės veiklos subjektus dirbti kartu, gaminti prekes ir teikti paslaugas, kurios sukurtų kuo daugiau pridėtinės vertės jų vietovėje.

Europoje pradėtas taikyti LEADER metodas, siekia pagerinti kaimo vietovių plėtros potencialą naudojantis vietos gyventojų iniciatyvomis ir įgūdžiais, skatinant įgyti patirties kaimo plėtros srityje ir skleidžiant patirtį kitose kaimo vietovėse. Bendrojoje žemės ūkio politikoje atsižvelgiama į kaimo vietovių bei kraštovaizdžio įvairovę, vietos ypatumų gausą ir tai, kad visuomenė vis labiau vertina natūralią aplinką. Pripažįstama, kad tai yra didžiausias ES kaimo vietovių turtas.

LEADER yra viena iš keturių Europos Bendrijos iniciatyvų, kurios pagrindinis tikslas – padėti kaimo gyventojams jų vietovėse kelti ir gerinti ne tik gyvenimo kokybę, bet ir ekonominę gerovę, skatinant vietos iniciatyvas ir įvairių kaimo plėtros dalyvių partnerystę bei įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas, kurios parengtos vadovaujantis teritorijos vientisumo principu. Pagrindinis LEADER metodo įgyvendinimo pagalbininkas yra VVG.

Vietos veiklos grupės koncepcija. VVG – partnerystės organizacijos, apjungiančios bendruomeninį, privatų, vietos valdžios bei valstybinį sektorius, kurių bendra veikla siejama su nuolatiniais ir ilgalaikiais veiksmais siekiant kaimo integruotos plėtros. Struktūriniai pokyčiai kaimiškose vietovėse priklausys ne tik nuo partnerystės grupių administracinių, metodinių, finansų bei kt. valdymo gebėjimų, bet ir nuo jose vyraujančio mikroklimato, t.y. narių susitelkimo ir tarpusavio santykių, gebėjimo veikti kartu, interesų ir vertybinių orientacijų.

Mokslinėje literatūroje apibrėžiama, kad vietos partnerystės grupių, vadinamųjų „vietos veiklos grupių“ (VVG), steigimas yra originalus ir svarbus LEADER metodo elementas. VVG užduotis yra nustatyti ir įgyvendinti vietinę plėtros strategiją, priimti sprendimus dėl savų finansinių išteklių skirstymo ir tuos išteklius valdyti. VVG gali veiksmingai skatinti tvarų vystymąsi, nes jos:

1. Sutelkia ir sujungia esamus valstybinio, privačiojo, ir savanoriškojo sektorių žmogiškuosius ir finansinius išteklius;

2. Suburia vietinius subjektus į kolektyvinius projektus ir daugiasektorę veiklą, kad būtų pasinaudota bendradarbiavimu, bendrąja nuosavybe ir pasiekta kritinė masė, reikalinga vietovės ekonominiam konkurencingumui pagerinti;

3. Pagerina įvairių kaimo subjektų, neretai turinčių nedaug bendro darbo patirties, dialogą ir bendradarbiavimą, sumažindamos galimų konfliktų tikimybę ir konsultacijomis bei diskusijomis palengvindamos derybas dėl sprendimų;

4. Dėl skirtingų partnerių sąveikos palengvina prisitaikymo ir pokyčių žemės ūkio sektoriuje procesus, aplinkos klausimų įtraukimą, kaimo ekonomikos diversifikavimą ir gyvenimo kokybės gerinimą (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008).

VVG vienas iš tikslų suburti valstybinius ir privačiuosius partnerius, būti subalansuotos, jose turėtų būti esamų vietinių suinteresuotųjų grupių atstovų iš įvairių vietovės socialinių ir ekonominių sektorių. Sprendimų priėmimo lygmeniu privatieji partneriai ir asociacijos turi sudaryti ne mažiau kaip 50 % vietinės partnerystės (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008).

Pasak V. Atkočiūnienės, kaimiškųjų vietovių konkurencingumo stiprinimas grindžiamas žmonių tarpusavio sąveika ir bendrais veiksmais. Partnerystė tampa kaimiškųjų vietovių plėtros atspirties tašku. Vienas iš kaimo plėtros veikėjų – vietos veiklos grupės (VVG). VVG apibrėžtys pateiktos 3 lentelėje.

3 lentelė

Vietos veiklos grupės apibrėžtys

Autoriai	Vietos veiklos grupė
V. Atkočiūnienė	Partnerystės organizacijos, apjungiančios bendruomeninį, privatų, vietos valdžios bei

	valstybinį sektorius, kurių bendra veikla siejama su nuolatiniiais ir ilgalaikiais veiksmiais siekiant kaimo integruotos plėtros.
R. Petlickaitė (2007)	Atlieka svarbų vaidmenį įtraukiant vietos paslaugų teikimą į vietos projektą (strategiją) jo analizės, kūrimo ir vertinimo stadijose.
L. Jonikienė (2007)	Viešasis juridinis asmuo, atstovaujantis įvairių kaimo gyventojų interesams: ne mažiau kaip 50% jo valdymo organo narių sudaro socialinių, ekonominių partnerių ir asociacijų atstovai, iki 25% - verslo atstovai ir iki 25% - vietos valdžios atstovai.
R. Čiūtas (2007)	Vietos veiklos grupė yra regioninė įteisinta partnerystė, kurios veikla atitinka vietos ypatumus.
LEADER įgyvendinimo apžvalga (2008)	Visuomeninė organizacija, įkurta siekiant įgyvendinti LEADER principus, atstovauja konkrečią pasirinktą teritoriją ir apjungia toje teritorijoje veikiančius socialinius ir ekonominius partnerius.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis V. Atkočiūnienė, Paslaugų kaimo gyventojams plėtra (2007), LEADER įgyvendinimo apžvalga (2008).

Apibrėždami vietos veiklos grupės sąvoką autoriai teigia, kad vietos veiklos grupės, tai partnerystės organizacijos, kurių veikla atitinka vietos poreikius. Vietos partnerystės grupių steigimas yra originalus ir svarbus LEADER metodo elementas. VVG vienas iš tikslų suburti valstybinius ir privačiuosius partnerius, būti subalansuotos, jose turėtų būti esamų vietinių suinteresuotųjų grupių atstovų iš įvairių vietovės socialinių ir ekonominių sektorių. Sprendimų priėmimo lygmeniu privatieji partneriai ir asociacijos turi sudaryti ne mažiau kaip 50 % vietinės partnerystės (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008). Kaip teigia R. Čiūtas, R. Petlickaitė, L. Jonikienė partnerystė yra aktyvi pilietinius ir demokratinius visuomenės principus puoselėjanti veiklos forma, stiprinanti regiono bendruomenės solidarumą ir skatinanti identiteto paiešką. Aktyvi partnerystė leidžia susidaryti išsamų teritorijos vaizdą ir atveria netikėtas plėtros galimybes, skatina idėjų įvairovę ir naujoves, užtikrina „brandžių“ projektų, padedančių integruoti įvairias bendruomenės grupes ir užtikrinti socialinį solidarumą, įgyvendinimą.

4 lentelė

LEADER partnerystės (VVG) veiklos

VVG valdyba	Konsultuodamasi su svarbiausiais vietos plėtros dalyviais ir partnerystėje dalyvaujančiomis
-------------	---

	organizacijomis, parengia regiono plėtros strategiją arba panašų normatyvinį plėtros dokumentą. Parengtus dokumentus tvirtina už programą nacionaliniu mastu atsakinga valstybės institucija, įsipareigojanti skirti finansavimą numatytiems plėtros prioritetams įgyvendinti.
VVG	Supažindina regiono gyventojus su parengta plėtros strategija ir kviečia rengti projektus, atitinkančius pagrindines strategijos nuostatas.
VVG	Konsultuoja projektų vykdytojus ir užtikrina projektų finansavimą iš LEADER programos, o prireikus pasitelkia partnerių lėšas ar kitus šaltinius.
VVG	Stebi, prižiūri ir remia ne tik atskirų projektų vykdymą, bet ir visą strategijos įgyvendinimo procesą. Taip VVG koordinuojami atskiri projektai sudaro regione kryptingą projektų srautą.

Šaltinis: Paslaugų kaimo gyventojams plėtra (2007).

Apibendrinant galima teigti, kad partnerystė sudaro prielaidas kaimo vietovių pokyčiams ir plėtros procesams. Partnerystės ryšiai užtikrina vietos plėtros veiksmų kryptingumą, stabilumą, bendrą veiklą orientuotą į platų interesų atstovavimą ir bendrų veiksmų tobulinimą. Tokia partnerystė užtikrina ilgalaikę plėtros perspektyvą. Svarbu tai, kad vietos partnerystės stiprinimas tapo labai svarbia regionų modernizavimo priemone, kuri padeda išsiaiškinti plėtros problemas ir numato, kaip realiai ir efektyviai jas išspręsti, kiekvienoje kaimo vietovėje.

VVG gali būti kuriamos naujos, siekiant gauti LEADER paramą, arba gali būti paremtos jau egzistuojančiomis partnerystėmis. Turinti specialistų komandą ir galią priimti sprendimus, VVG yra organizacijos, galinčios teigiamai veikti politikos įgyvendinimą, modelis. Dėl skirtingų formų regioninės ir nacionalinės politinės bei institucinės organizacijos iš šių bendrų charakteristikų šaltinio išsivystė kelių tipų VVG, turinčios skirtingus savarankiškumo laipsnius projektų tvirtinimo ir finansinio valdymo klausimais (Europos bendrijos, 2006). VVG priima sprendimus dėl vietinės kaimo plėtros strategijos krypties ir turinio bei dėl įvairių finansuotinių projektų.

Vietos veiklos grupė turėtų:

- bendram projektui suburti atitinkamas vietovės interesų grupes;
- savarankiškai priimti sprendimus ir sugebėti iš naujo pažvelgti į vietinius išteklius;
- susieti įvairias priemones;
- sugebėti išnaudoti galimybes, atsirandančias dėl vietinių išteklių įvairovės;
- būti atvira novatoriškoms idėjoms;

- sugebėti susieti ir integruoti pavienius sektorinius metodus (Europos bendrijos, 2006).

VVG įgaliotos prisiimti didelę atskirų operacijų valdymo atsakomybės dalį (pvz., projektų atrankos, stebėjimo, kontrolės ir vertinimo užduotys). Tačiau VVG savarankiškumo laipsnis gali būti labai įvairus priklausomai nuo valstybės narės organizacijos ypatumų ir institucinių aplinkybių. Dažniausia LEADER projektų ir veiklos finansavimo forma yra visuotinė dotacija. Tokios dotacijos, bendrai finansuojamos ES ir nacionalinėmis valstybinėmis lėšomis, sudaro įvairią projektui reikalingo finansavimo dalį priklausomai nuo projekto ir vietovės tipo.

Vietinis plėtros metodas įforminamas vietinės plėtros strategijos dokumentu. Tam reikia nustatyti tikslus, apibrėžti strategines kryptis, kurios būtų apibrėžtos išskirtais prioritetais. Veiksmus, kurių reikia imtis, svarbu išdėlioti pagal svarbą. Ši vietinės plėtros strategija yra pagrindas VVG teikti paramos paraišką, valstybėms narėms ar regionams paskelbus viešą kvietimą teikti LEADER paraiškas.

Dėl skirtingų formų regioninės ir nacionalinės politinės bei institucinės organizacijos iš šių bendrų charakteristikų šaltinio išsivystė kelių tipų VVG, turinčios skirtingus savarankiškumo laipsnius projektų tvirtinimo ir finansinio valdymo klausimais (Europos bendrijos, 2006). VVG užduotis yra nustatyti ir įgyvendinti vietinę plėtros strategiją, priimti sprendimus dėl savų finansinių išteklių skirstymo ir tuos išteklius valdyti.

Taigi, pagrindinis ir pats pirmas VVG veiklos tikslas suburti vietovės interesų grupes arba kolektyvą, žmonių grupę, kurie yra susitarę dėl bendrų veiklos tikslų. Tik tokiu atveju VVG galės siekti savo užsibrėžtų tikslų ir gyvenimo kokybės gerinimo.

LEADER programos raida ES. LEADER programa atsirado pradėjus pirmąją struktūrinių fondų reformą (1989–1993 m.). Komisija parengė Bendrijos iniciatyvas, skirtas Bendrijai ypač svarbioms priemonėms (pavyzdžiui, tarptautiniam bendradarbiavimui) puoselėti, naujoms metodikoms ir koncepcijoms pristatyti ir išbandyti jas integruojant į pagrindines programas.

Viena iš Bendrijos iniciatyvų buvo LEADER I. Ši programa, tai veiklą, skirtą kaimo ekonominei plėtrai, derinimas. Ji buvo pradėta įgyvendinti 1991 m. Šia programa ketinta didinti kaimo vietovių plėtros galimybes organizuojant vietos iniciatyvas, skatinant įgyti žinių apie vietos plėtrą ir skleidžiant šias žinias kitose kaimo vietovėse. Be to, pažymėtina, kad daugelis nacionalinių programų nebuvo sėkmingai įgyvendintos, nes jose, be įprastų pirminių ūkio sektorių poreikių, nebuvo atsižvelgta į kitus kaimo poreikius. Šios programos daugiausia buvo įgyvendinamos pagal principą „iš viršaus į apačią“.

Taigi, LEADER bandė vietos lygiu derinti įvairias sritis, dalyvius ir išteklius (pagal vadinamąją integruotos plėtros strategiją). Kadangi programa turėjo būti įgyvendinama vietos lygiu, buvo

sukurtos vietos veiklos grupės (VVG), atstovavusios valstybės, privačiam ir savanorių sektoriams, vietos veiklos programos LEADER įgyvendinimui stebėti.

1991 m. prasidėjo pirminis LEADER etapas, kuriame mažiau išsivysčiusiose kaimo vietovėse (1 ir 5b tikslų regionai) veikė 217 VVG (Rodriguez, 2005). Buvo sudaryta galimybė bendradarbiauti užmezgus tiesioginius ryšius su daugeliu partnerių ir keistis idėjomis bei dalytis patirtimi.

Bendros ES išlaidos šiai programai sudarė 417 mln. ekiu, arba apie 1 proc. visų tam pačiam laikotarpiui skirtų Bendrijos paramos programų lėšų. Iki 1994 m. LEADER II programa pasiekė vadinamąjį „apibendrinimo“ etapą (Rodriguez, 2005). Tuomet veikė beveik tūkstantis VVG. Kadangi LEADER II buvo didesnė programa, į ją buvo įtrauktos tokios papildomos sritys kaip bendradarbiavimas ir novatoriškumas, o bendradarbiaujant užmezgus tiesioginius ryšius su daugeliu partnerių, regionų ir tarptautiniu lygiu buvo galima dalytis gerąja patirtimi. Be to, per šį laikotarpį buvo parengta LEADER programos bandomoji programa, per kurią buvo išbandytos naujos idėjos.

LEADER+ programa buvo parengta 2000 m. Tai buvo viena iš keturių ES struktūrinių fondų finansuojamų iniciatyvų, įskaitant URBAN, INTERREG ir EQUAL. Priešingai negu LEADER I ir LEADER II, ši programa yra įgyvendinta visose kaimo vietovėse. Programa apėmė tris pagrindines veiklas ir pagrindines strategines temas, joje daug dėmesio skirta partnerystei ir bendradarbiavimui užmezgus tiesioginius ryšius su daugeliu partnerių, kad dalyviai galėtų dalytis patirtimi.

Viso LEADER+ programos įgyvendinimo 2000–2006 m. laikotarpiu biudžetas siekė 5 mlrd. EUR. Programos išlaidos buvo kompensuojamos iki 2008 m. pabaigos. Įgyvendinant šią programą buvo siekiama paskatinti kaimo subjektus apmąstyti savo vietovės ilgalaikes galimybes ir suteikti jiems atitinkamą paramą. Programos tikslas – skatinti įgyvendinti integruotas, kokybiškas ir originalias tvarios plėtros strategijas, pagal kurias išbandomi nauji metodai. Pagrindiniai metodai: gamtos ir kultūros paveldo stiprinimas; ekonominės aplinkos gerinimas ir jos įvairovės didinimas, siekiant padėti kurti darbo vietas; bendruomenių organizacinių gebėjimų gerinimas („Leader+“ programos gerosios patirties pavyzdžiai, 2007). LEADER iniciatyva skirstoma į tris etapus, kurie pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

LEADER programos raida

LEADER etapai	LEADER įgyvendinimas, metai	VVG skaičius, vnt.	Teritorija, kurioje taikomas metodas, km ²	ES finansavimas, mln. eurų
LEADER I	1991 – 1993 m.	217	367 000	442
LEADER II	1994 – 1999 m.	906	1 375 144	1 755
LEADER+	2000 – 2006 m.	893	1 577 386	2 105,1

Šaltinis: Europos komisija.

LEADER I padėjo kurti naują požiūrį į kaimo vietovių vystymąsi. Pasibaigus LEADER I programos laikotarpiui, programa buvo pakeista LEADER II. Ši programa buvo dar svarbesnė, kuriant besivystančias kaimo vietas. LEADER II programos laikotarpiu daugiau dėmesio buvo skiriama projektų įgyvendinimo aspektams. Komisija pabrėždama programų svarbą nurodė iniciatyvų ypatybes:

- Vietinių subjektų suaktyvinimas;
- Programa kylanti iš apačios, sprendžiant teritorines problemas;
- Kaimiškų vietovių inovacijos ir patirties sklaida;
- Administracinių, techninių, finansinių mechanizmų kūrimas remiant iniciatyvą ir projektus

(Commission notice to the member states of 14 april 2000).

1991 m. pradėtas taikyti LEADER sudarė ES kaimo vietovėms sąlygas aktyviai kurti savo ateitį. Tuo laikotarpiu valstybėse narėse ir regionuose buvo vykdomos pavienės LEADER programos, finansuojamos atskirai ES lygiu. Nuo LEADER taikymo pradžios vis labiau plėtėsi ES teritorijos dalis, kurioje taikomas LEADER, kūrėsi vis daugiau VVG, augo ir LEADER skiriamas finansavimas.

2010 m. ES šalių narių kaimo vietovėse veikė daugiau kaip 2000 VVG. Taigi, nuo LEADER įgyvendinimo pradžios VVG skaičius išaugo beveik 10 kartų, o finansavimas – 2,6 karto (Ribašauskienė ir Šalengaitė, 2011). Nuo 2007 m. LEADER metodas įtrauktas į bendrąją ES kaimo plėtros politiką. Tai reiškia, kad LEADER įtrauktas į ES remiamas nacionalines ir regionines bendrosios kaimo plėtros programas lygiomis teisėmis su kitomis pagrindinėmis kaimo plėtros kryptimis. Nuo 2007 m. LEADER finansuojama iš bendrųjų finansinių paketų, kuriuos kiekviena valstybė narė kaimo plėtrai remti gauna iš ES naujojo Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas..., 2010).

Kaip teigiama Europos audito rūmų ataskaitoje (2010), 2007 m. LEADER buvo integruotas į kaimo plėtros reglamentą kaip alternatyvus metodas pasiekti trijų „pagrindinių“ šios politikos kryptių tikslus:

1 kryptis: priemonės, kuriomis siekiama padidinti žemės ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumą, remiant restruktūrizavimą, plėtrą ir inovacijas.

2 kryptis: priemonės, kuriomis siekiama pagerinti aplinką ir kraštovaizdį, remiant žemės valdymą.

3 kryptis: priemonės, kuriomis siekiama gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse ir skatinti ekonominės veiklos įvairinimą.

4 kryptis: LEADER metodo taikymas 1–3 kryptių tikslams pasiekti.

LEADER programa Lietuvoje. Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose ES šalyse, LEADER iniciatyvos trečiasis etapas buvo pavadintas bandomąją LEADER + pobūdžio priemone.

J. Čapliko teigimu, LEADER+, tai ES programa, kurios tikslas yra pateikti naują požiūrį į kaimo plėtrą ir ją išbandyti. Pagrindinis dėmesys skiriamas novatoriškam veiklos pobūdžiui, jos parodomajam efektui ir tarptautiniam bendradarbiavimui tarp LEADER programos dalyvių. LEADER+ programos teisinis pagrindas 2000 – 2006 metams yra apibrėžtas Reglamento (EB) Nr. 1257/1999 IX skyriaus a punkte (naujas 33 straipsnis). Programos teisiniai aspektai plačiau atskleisti 2000 m. balandžio 14 d. Europos Komisijos pranešime (2000/C139/05) šalims narėms (Čaplikas, 2007). ES šalyse LEADER+ priemonė, 2000 – 2006 metų laikotarpiu, buvo įgyvendinama atskirai nuo BPD. Lietuvai, kaip ir kitoms naujai įstojusioms į ES šalims, po įstojimo 2004 metais negalėjusioms tiesiogiai įsitraukti į LEADER+ programos įgyvendinimą, buvo leista BPD 2004 – 2006 metams prioritete „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ pasirinkti bandomąją LEADER+ pobūdžio priemonę. EK šalims kandidatėms pasiūlė LEADER+ pobūdžio priemonės įgyvendinimą pagal dvi alternatyvas. Lietuva pasirinko abi alternatyvas derinantį modelį. Taikant šį modelį, ugdomi LEADER+ programai įgyvendinti reikalingi įgūdžiai, ypač daug dėmesio skiriama institucijų administraciniams ir metodiniams gebėjimams stiprinti, VVG sukurti, kaimo vietovių studijoms, teritorinėms plėtros strategijoms parengti ir joms įgyvendinti (Čaplikas, 2007).

Bendroje Lietuvos kaimo plėtros strategijoje 2004-2006 metais buvo siekiama išspręsti (ar bent sušvelninti) pagrindines žemės ūkio ir kaimo plėtros problemas, sudarė trys pagrindinės kaimo plėtros strateginės kryptys:

- Žemės ūkio gamybos sektoriaus modernizavimas;
- Kaimo gyventojų gyvenimo lygio gerinimas investuojant į inžinerinę, verslo ir paslaugų infrastruktūrą bei sudarant sąlygas kaimo žmonėms verstis alternatyvia veikla ir gauti papildomas pajamas;
- Žmogiškųjų išteklių, padedančių prisitaikyti prie pokyčių kaime, ugdymas ir kaimo bendruomenių iniciatyvos skatinimas (Kaimo plėtros 2004 – 2006 metų plano... ,2008).

Tačiau dar neįstojus į ES, nuo 2003 m. besikuriančios VVG, bandomąsias integruotas vietos plėtros strategijas buvo pasirengusios kurti ir jas įgyvendinti, prisiimant sau didelius iššūkius ar nukreipiant savo žmogiškąjį potencialą strateginio valdymo principų pritaikymui, kadangi jos turėjo išanalizuoti ne tik vietovių situaciją, bet taip ir jas įvertinti bei numatyti prioritėtines veiklos sritis, taip pat išvelgti strategijos įgyvendinimo sėkmės rodiklius, apskaičiuoti naudos gavėjus, gebėti administruoti strategijų įgyvendinimą (Ribašauskienė ir Naujokienė, 2009).

LEADER+ buvo finansuojama pagal Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą (BPD), skirtą ES struktūrinių fondų lėšoms įsisavinti. LEADER+ įgyvendinti 2004 –

2006 m. buvo skirta 9,4 mln. litų (LEADER programa Lietuvoje, 2010). „LEADER+, tai aktuali kaimo vietovių plėtros priemonė, kurios tikslas sukurti LEADER metodiką, įgyvendinant teritoriniu pagrindu parengtas integruotas kaimo plėtros strategijas, o uždaviniai: sukurti institucinę struktūrą (vietos veiklos grupes – VVG) ir ugdyti gebėjimus; teikti techninę paramą kaimo vietovių studijų parengimui; teritoriniu pagrindu sukurti integruotas plėtros strategijas; teikti paramą strategijų įgyvendinimui; skatinti ir stiprinti VVG bendradarbiavimą šalyje ir už jos ribų“ (Naujokienė, 2005, p. 5). 2004 m. VVG pradėjo kurtis aktyviau, laikantis pagrindinių reikalavimų, keliamų VVG organizacijai: teritorijos vientisumo, gyventojų skaičiaus atitikties, partnerystės proporcijų. VVG strategijos įgyvendinimui buvo suformuota administracija, įsteigta finansininko ir administratoriaus etatai, buvo įdarbinti projektų vadovai, projektų koordinatoriai (ne visose VVG) ir kiti darbuotojai. 2003 m. prasidėjo VVG steigimasis (įsikūrė 2 VVG), o 2004 m. įsikūrė 28 VVG.

Darytina išvada, kad VVG steigimasis yra tiesiogiai susijęs su LEADER+ pobūdžio priemonės įgyvendinimu.

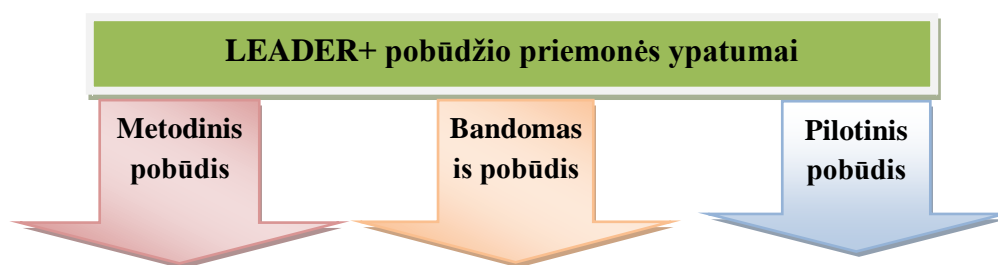
Šiuo metu veikiančios VVG aprėpia daugiau negu 97 proc. Lietuvos kaimo vietovių teritorijos.

Ištirtas LEADER+ pobūdžio priemonės poveikio vertinimas išsiskiria 7 kriterijais:

1. Padidėjo kaimo bendruomenių noras dalyvauti kaimo plėtros veikloje;
2. Padidėjo VVG galimybės įgyvendinti kaimo plėtros priemonės;
3. Sudarytos sąlygos partnerystei ir bendrai veiklai kaime kurti;
4. Papildomos galimybės plėtoti alternatyvias pajamas teikiančias veiklos rūšis;
5. Palankesnės sąlygos kaimo gyventojų pajamoms didėti ir pragyvenimo lygiui gerinti;
6. Sumažėję nedarbo lygis kaime;

7. Jaunimo įtraukimas į kaimo plėtros iniciatyvas (Lietuvos 2004 – 2006 metų Bendrojo programavimo...,2008).

Galime teigti, kad LEADER+ pobūdžio priemonė turėjo teigiamą poveikį ir sudarė palankias sąlygas LEADER programos įgyvendinimui šalyje. Mokslinėje literatūroje išskirti trys LEADER+ pobūdžio priemonės ypatumai.

1.2. pav. LEADER+ pobūdžio priemonės ypatumai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos 2004 – 2006 metų Bendrojo programavimo dokumento tyrimų ir studijų apžvalga, 2008.

Pagal metodinį pobūdį LEADER+ pobūdžio priemonė buvo nukreipta ne į tiesioginį investavimą, bet į palankios investuoti terpės ir atmosferos sudarymą: skatinti vietos gyventojų iniciatyvumą ir naujoviškumą, mokyti priimti integruotos plėtros strateginius sprendimus ir atsakomybę už juos, rengti ir įgyvendinti vietos plėtros projektus. Ši priemonė apibūdinama, kaip horizontalioji – nukreipta ne į vienus ar kitus struktūrinius pokyčius, bet į metodinių, organizacinių ir administracinių gebėjimų struktūrinius pokyčius vykdant ugdymą.

Pagal bandomąjį pobūdį LEADER+ pobūdžio priemonės paskirtis, metodai ir veiklos traktuojamos, kaip inovacinės, todėl ši priemonė negali būti taikoma visa aprėptimi. Priemonės finansavimas buvo gana ribotas ir skirtas tik LEADER+ metodo taikymo pirminiams įgūdžiams formuoti. Vienas iš svarbiausių priemonės uždavinių, tai bandomųjų vietos plėtros strategijų parengimas ir jų įgyvendinimas. Kaip teigiama, Lietuvos 2004 – 2006 metų Bendrojo programavimo dokumento tyrimų ir studijų apžvalgoje (2008), įgyvendinimas nukreiptas ne į kaimo problemų išsprendimą, bet į šio proceso imitavimą ir į įgūdžių, kurie būtini platesnei veiklai, įgijimą.

Pilotinis pobūdis lėmė VVG diferenciaciją pagal gebėjimus. Priemonės apraše buvo numatyta, kad bandomąsias vietos plėtros strategijas gali įgyvendinti ne visos VVG. Numatyta, kad bandomąsias vietos plėtros strategijas įgyvendins ribotas VVG skaičius, tik tokios, kurios pagal atrankos rezultatus įgijo geriausius gebėjimus Lietuvos 2004 – 2006 metų Bendrojo programavimo...,2008).

Kaip traktuoja, Lietuvos 2004 – 2006 metų Bendrojo programavimo dokumento tyrimų ir studijų apžvalgoje (2008), kad daugiausiai pažengusios VVG, kurios parengė bandomąsias strategijas ir jas įgyvendino, mažiau pažengusios, kurios parengė bandomąsias strategijas, tačiau galimybių jas įgyvendinti neturėjo.

Remiantis LEADER įgyvendinimo apžvalga (2008) įgyvendinant LEADER+ buvo remiamos dvi veiklos sritys – „Įgūdžių įgijimas“ ir „Bandomosios integruotos strategijos“. Veiklos srities „Įgūdžių įgijimas“ tikslas – suteikti kaimo vietovių gyventojams įgūdžių, reikalingų bandomosioms strategijoms parengti. Šiai veiklos sričiai buvo skirta 42 proc. visų priemonei numatytų lėšų. Antrosios veiklos srities tikslas – bandomųjų strategijų įgyvendinimo finansavimas. Tam skirta 58 proc. visų priemonei numatytų lėšų.

Iki 2005 metų vidurio Lietuvoje buvo sukurtos ir veikė 33 VVG. Pagal Lietuvos Respublikos teisės reikalavimus jos buvo registruotos kaip asociacijos. Lietuvoje veikiančios VVG apima 90 proc. Lietuvos kaimo gyvenamųjų vietovių. Pirmaisiais VVG gyvavimo metais pagrindinę jų funkcija buvo remiantis kaimo gyventojų poreikiais ir vietos ištekliais parengti integruotą bandomąją VVG teritorijos plėtros strategiją. Rengiant ir įgyvendinant integruotas teritorijos plėtros

strategijas atskleidžiami nauji kaimo plėtros būdai ir kryptys: ekonominės ir socialinės padėties gerinimas, kuriant naujas kokybiškas darbo vietas; gamtinio ir kultūrinio paveldo plėtra; vietos gyventojų profesinių ir vadybinių gebėjimų tobulinimas.

Atskirų VVG būklė Lietuvoje yra nevienoda. Kai kurios VVG jau pradeda kryptingai ir strategiškai veikti, tampa darnia, kūrybiškai ir efektyviai veikiančia organizacija. Tačiau nemažai VVG vis dar bando suvokti savo vietą kaimo plėtros erdvėje, rasti savo veiklos nišas. Didžiausios problemos, su kuriomis susiduria VVG, yra lėšų trūkumas ir kaimo gyventojų bei vietos verslininkų pasyvumas.

Pagrindiniai finansiniai šaltiniai, iš kurių buvo gauta parama vietos plėtros strategijai rengti, buvo techninė parama pagal LEADER+ pobūdžio priemonę ir savivaldybių parama. Privačių asmenų ar verslo įmonių paramos Lietuvos VVG gauna nedaug.

VVG palaipsniui įgauna pripažinimą ir pasiteisina kaip socialinė inovacija Lietuvos kaime. VVG pradėjus veiklą, jų atstovaujamos teritorijose pastebima teigiamų pokyčių. LŽŪU tyrimo duomenimis, kaip labiausiai pastebimos pokyčių sritys įvardijamos: objektyvesnis ir aiškesnis kaimo vietovių problemų bei gyventojų poreikio nustatymas, tikslesnis kaimo vietovių išteklių įvertinimas, kaimo gyventojų suaktyvėjimas, kaimo vietovių organizacijų įtraukimas į vietos plėtrą (Ribašauskienė ir Tunaitienė, 2005). Parama bandomosios integruotoms kaimo plėtros strategijoms rengti pasinaudojo 27 VVG. Parengtas VVG bandomąsias strategijas vertino užsienio ekspertai. Iš pateiktų bandomųjų strategijų, geriausiomis pripažinta 10, kurioms buvo skirta 508 tūkst. litų. Paramą bandomosioms strategijoms įgyvendinti gavo „Aukštaitijos bendruomenių asociacija“, Dzūkijos, Švenčionių, Šalčininkų, Joniškio, „Šiaurės Vakarų Lietuvos“, „Pajūrio iniciatyvos“, Ukmergės, Nemuno ir Kelmės VVG. Bandomosios strategijos buvo įgyvendinamos iki 2008 metų (LEADER programa Lietuvoje, 2010, p.3).

Rengdamos bandomąsias integruotas strategijas VVG turėjo pasirinkti vieną iš Europos Komisijos numatytų temų:

1. Techninių ir mokslo žinių bei naujų technologijų panaudojimas kaimo vietovių produkcijos ir paslaugų konkurencingumui didinti;
2. Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas;
3. Vietinės produkcijos vertės didinimas siekiant bendromis kaimo gyventojų pastangomis palengvinti smulkių gamybos subjektų išėjimą į rinką.
4. Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas, įskaitant Europos Sąjungos buveinių, atrinktų pagal „Natura 2000“ programą.

Pirmosios temos nepasirinko nei viena VVG, antrąją temą pasirinko 20 VVG, atrinktos 6 VVG, trečiąją temą pasirinko ir buvo atrinkta 1 VVG, o ketvirtąją pasirinko 6 VVG, atrinktos 3 VVG (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008).

Įgyvendinant bandomąsias strategijas buvo finansuota 320 vietos projektų. Vietos projektus rengė ir įgyvendino VVG atstovaujamos teritorijos subjektai: bendruomenės, ūkininkai, verslininkai, ugdymo įstaigos, savivaldybės ir seniūnijos, parkų direkcijos, sveikatingumo ir laisvalaikio klubai, moterų draugijos, pramogų, kultūros ir tautodailininkų centrai, regioniniai muziejai, parapijos. Vietos projektai atspindėjo labai įvairius gyventojų poreikius. Įgyvendinti buvo: bendruomenės namų atnaujinimo ir įrengimo projektai, organizuojami seminarai kaimo gyventojams verslo įgūdžiams formuoti, moterų ir vaikų iš socialinės rizikos šeimų įtraukimas į bendruomenės veiklą, sveiko gyvenimo būdo propagavimas, bendruomenių interneto svetainių sukūrimas, netradicinio verslo plėtra, amatų centrų steigimai, geriamojo vandens gerinimas ir kt. (LEADER programa Lietuvoje, 2010).

6 lentelė

Vietos projektų tematika įgyvendinant 2004 – 2006 m. bandomąsias strategijas

Vietos projektų tematika	Vietos projektų skaičius
Patrauklių gyvenimo sąlygų ir aplinkos kūrimas	67
Sąlygų sudarymas kaimo gyventojų visuomeniškumui aktyvinti	66
Švietimo renginių kaimo gyventojams aktyvinti ir motyvacijai skatinti saugant aplinką, kultūrą ir gamtos paveldą organizavimas	38
Jaunimui patrauklių gyvenimo sąlygų kaime kūrimas	33
Regioninės kulinarijos, amatų ir etnokultūrinio paveldo skatinimas	30
Turizmo, rekreacinių paslaugų teikimas naudojant ir saugant gamtos ir kultūrinius vietovės išteklius	29
Kaimo bendruomenių narių (ypač moterų) verslo įgūdžių skatinimas	24
Liaudies meistrų iniciatyvumo skatinimas siekiant gerinti vietovės patrauklumą	13
Tradicinių ir netradicinių gaminių, ekologinės produkcijos gamyba ir prekyba	12
Neįgalųjų ar socialiai pažeidžiamų žmonių integracija į bendruomenės gyvenimą	8
Iš viso	320

Šaltinis: LEADER programa Lietuvoje, 2010, p. 5.

Galime daryti išvadą, kad dauguma vietos projektų buvo susiję su kaimo gyventojų visuomeniškumo, gyvenimo sąlygų gerinimo ir aplinkos problemomis. Remiantis LEADER programa Lietuvoje (2010) medžiaga, matoma, kad daugiausiai finansuota projektų, kurie apėmė kaimo bendruomenių aktyvinimą, partnerystės ir kaimo bendruomenių infrastruktūros stiprinimą, verslumo ugdymą, aplinkos tvarkymo ir etnokultūrinio paveldo išsaugojimą, mokymo kursų ir seminarų rengimo, informacinių leidinių leidybos ir kt. veiklos sritis, kurios siekė išsaugoti gamtos išteklius, kraštovaizdį, pagerinti kaimo gyvenimo kokybę.

LEADER+ pobūdžio priemonės inovatyvumas lėmė tam tikrus jos įgyvendinimo sunkumus. Tačiau tarpinė institucija, konsoliduodama socialinių partnerių pastangas, siekė palankių teisinių prielaidų priemonei įgyvendinti. Nuolatos stebėdama priemonės įgyvendinimo eigą ir atsižvelgdama į paramos gavėjų pastabas bei pasiūlymus, tobulino priemonės įgyvendinimo modelį, reglamentuojančius teisės aktus, išlaikant BPD įtvirtintus LEADER+ priemonės principus (Naujokienė, 2008).

2007 – 2013 m. laikotarpiu LEADER metodas įtrauktas į ES šalių nacionalines ar regionines kaimo plėtros programas. Pagrindinė šio metodo idėja yra ta, kad siekiant išsaugoti Europos kaimo vietovių įvairovę ir savitumą, vietos plėtros strategija veiksmingiausiai įgyvendinama tada, kai sprendimus priima ir veikloje dalyvauja vietos gyventojai.

Lietuvoje LEADER metodas įgyvendinamas pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 m. programos (KPP) trečiosios krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ bei ketvirtosios krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemones (7 lentelė).

7 lentelė

KPP 2007 – 2013 m. kryptys ir priemonės

Krypties pavadinimas	Priemonės, įgyvendinamos pagal LEADER metodą
I kryptis Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas	Nėra
II kryptis Aplinkosaugos ir kraštovaizdžio gerinimas	Nėra
III kryptis Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas	Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos Parama verslo kūrimui ir plėtrai Kaimo turizmo veiklos skatinimas Kaimo atnaujinimas ir plėtra
IV kryptis LEADER metodo įgyvendinimas	Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas Teritorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 m. programa. Prieiga per internetą:
<http://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-2007-2013-m-programa/apie-programa/17>

„Vietos plėtros strategija – tai dokumentas, kuriame pateikta vietos veiklos grupės teritorijos socialinės ir ekonominės situacijos ir gyventojų poreikių analizė, vietos veiklos grupės misija, kaimo vietovių plėtros vizija, prioritetai, tikslai, jų įgyvendinimo priemonės, veiklos sritys ir rekomenduojami veiksmai naudojant vietovės išteklius, viešąją paramą ir telkiant vietos veiklos grupės, kaimo bendruomenių ir kitų kaimo gyventojų pastangas“ (LEADER programa Lietuvoje, 2010, p.7). Strategijų įgyvendinimas siejamas su KPP III krypties „Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonėmis, kurios pagrindinis tikslas yra gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse. Ši kryptis dalijasi į dvi

dalį. Pirmoji, tai ekonominės veiklos dalis, kurią sudaro tokios priemonės kaip ne žemės ūkio veiklos įvairinimas, parama labai mažoms įmonėms ir turizmas, ši dalis skatina kurti naujus verslus kaime. Kitą dalį sudaro socialinės veiklos, skirtos paslaugų vystymuisi, tai laisvalaikio ir kultūrinė veikla, patrauklios infrastruktūros kūrimas, kaimo kultūrinio paveldo išsaugojimas.

VVG į strategijas galėjo įtraukti visas šios krypties priemones, tačiau pagrindinis dėmesys skiriamas priemonei „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“. Šiai priemonei pagal LEADER metodą yra skirtas ne mažiau kaip 73 proc. visų strategijos lėšų (LEADER programa Lietuvoje, 2010). Parama skiriama pastatams atnaujinti, istorinės, etnokultūrinės, architektūrinės vertės kaimo paveldo objektams ir kraštovaizdžio komponentams išsaugoti ir modernizuoti, tradiciniams amatams puoselėti bei gyvenimo kokybei gerinti.

Šios kaimo plėtros kryptimi siekiama kovoti su socialine ir ekonomine padėtimi, kuri kaimiškose vietovėse yra itin prasta. Dėmesys kreipiamas į ekonominę veiklą kaimiškose vietovėse, bei socialinių paslaugų užtikrinimą, kurios sudarytų sąlygas atitinkamai gyvenimo kokybei kaime.

Parama strategijoms įgyvendinti 2007 – 2013 metais skirta pagal patvirtintą metodiką. Paramos dydis priklausė nuo gyventojų VVG atstovaujamoje teritorijoje skaičiaus, kiekvienai strategijai buvo skiriama bazinė suma – 3 mln. Lt, o teritorijoms, kurios probleminės, papildomai skiriama 3 proc. paramos lėšų strategijai įgyvendinti. Parama, kuri buvo skirta VVG strategijai siekė nuo 4,5 mln. Lt iki 16 mln. Lt.

Rengdamos strategijas VVG atliko socialinę ekonominę vietos analizę, apklausė tikslines kaimo gyventojų grupes, nustatė problemas ir poreikius, numatė vietos projektų ir gyventojų, kurie galės pasinaudoti projektų rezultatais, skaičių. VVG strategijose numatyta gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, įvairinti kaimo ekonomiką skatinant kaimo gyventojų iniciatyvas ir partnerystę, kurti alternatyvius pajamų šaltinius plėtojant kaimo verslus ir amatus, saugoti kaimo kultūros paveldą.

Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos, IV krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ pagrindinis tikslas skatinti kaimo plėtrą per iniciatyvas ir partnerystės ryšius. Kaip teigia J. Jasaitis (2006), vienas iš svarbiausių kaimo plėtros aspektų yra partnerystė tarp vietos bendruomenių, valdžios ir vietos verslo, o pagrindinė veiklos kryptis – iniciatyvos „iš apačios“ skatinimas. V. Paulikas, G. Kazėnas (2012) teigia, kad LEADER programa turi paskatinti vietos gyventojus galvoti ir išnaudoti vidinį potencialą, remiant įgyvendinant integralias ir originalias vystymosi strategijas. Kaip teigia autoriai, tokios strategijos turi pristatyti inovacinius problemų sprendimus, kurie siektų išsaugoti gamtos ir kultūrinį paveldą, kurti naujas darbo vietas, kelti vietinės visuomenės gebėjimus. Svarbu partnerystė tarp socialinių – ekonominių grupių atstovų, esančių toje vietovėje.

Veiklos numatytos pagal IV kryptį skirtos skatinti vietos iniciatyvą ir partnerystę, įtraukiant į veiklą kaimo bendruomenes, verslo ir vietos savivaldos atstovus.

IV krypties priemonė „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ skirta telkti kaimo gyventojus, ugdyti jų gebėjimus veikti kartu, įgyvendinant strategijas. Šią priemonę sudaro keturios veiklos kryptys:

1. Parama VVG veiklai, pagal kurią finansuojamos VVG strategijų administravimo išlaidos;
2. Techninė parama kaimo vietovių studijoms atlikti, strategijoms rengti ir (arba) atnaujinti, asmenimis, rengiantiems arba atnaujinantiems strategiją, mokytis;
3. Parama strategiją įgyvendinantiems asmenims mokytis, konsultuoti, tobulinti kvalifikaciją;
4. Parama galimų vietos projektų vykdytojui, esančiam VVG teritorijoje, aktyvinimui skatinti skiriama vietos projektų rengėjams ir įgyvendintojams mokytis, VVG veiklai viešinti (Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programa, 2007).

Šios veiklos sritys užtikrina visapusę paramą gebėjimams ugdyti, nes sudaro galimybę kreiptis paramos strategijos rengimo metu administruojant ir įgyvendinant parengtąją strategiją.

Priemonės „Teritorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“ tikslas – remti ir įgyvendinti abipusiai naudingus teritorinius ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus, bei sudaryti galimybes kūrybiškai ir veiksmingai spręsti kaimo plėtros problemas.

Teritorinio bendradarbiavimo projektas – tai ne mažiau kaip dviejų VVG, veikiančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, parengtas projektas. Vienas iš partnerių turi būti VVG, gavusi paramą vietos plėtros strategijai įgyvendinti.

Tarptautinio bendradarbiavimo projektas – tai nemažiau kaip dviejų VVG, veikiančių Lietuvos Respublikos ir Europos bendrijos ar trečiųjų šalių teritorijoje, parengtas projektas. Bent vienas iš partnerių turi būti VVG, esanti Lietuvos Respublikos teritorijoje ir gavusi paramą vietos plėtros strategijai įgyvendinti.

Bendradarbiavimo projektų temos sietinos su:

- smulkiu ir vidutiniu verslu – tai kitų regionų mažų įmonių, su kuriomis galima plėtoti veiklą, paieška; bendradarbiavimo tinklo tarp įvairių įmonių skirtingose šalyse kūrimas siekiant pasidalyti patirtimi, žiniomis, technologijomis ir kt.;
- kultūriniu paveldu – tai tautinio kultūrinio paveldo sklaida šalies regionuose arba tarp kitų valstybių narių: bendrų renginių organizavimas, kurių metu galima pristatyti kulinarinį paveldą, keistis patirtimi gaminant nacionalinius maisto produktus; kaimo jaunimo renginių organizavimas pagal pasirinktą tematiką su kitų valstybių (regionų) jaunimu; kultūrinių mainų projektų tarp skirtingų regionų organizavimas; institucijų bendradarbiavimas vertinant bendrą kultūrinį regiono

paveldą ir kt.; projektų rengimas skatinant viešojo maitinimo įmones domėtis kitų regionų mitybos paveldu;

- turizmu – siekimas iširti, kokius kultūrinio paveldo objektus reikėtų atnaujinti, rekonstruoti ir įtraukti į turistinių maršrutų sąrašus; vasaros ir žiemos turizmo projektų rengimas; vietos turizmo produktų pristatymas tarptautinėse rinkose stengiantis pritraukti užsienio turistus.

2007–2013 m., palyginti su 2004–2006 m., VVG skaičius Lietuvoje išaugo beveik 2 kartus, įgyvendinamų vietos plėtros strategijų skaičius – 5, o finansavimas – net 50 kartų. Palyginimas pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė

LEADER įgyvendinimas Lietuvoje 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpiais

Rodikliai	2004-2006 m.	2007-2013 m.
VVG skaičius, vnt.	29	51
Įgyvendinamų strategijų skaičius	10	51
Skirtas finansavimas, mln. Lt / proc. nuo kaimo plėtros priemonėms įgyvendinti skirtų lėšų	9,4	473
Įgyvendinamų strategijų pobūdis ir temos	Bandomasis pobūdis, strategijos skirtos 4 temoms įgyvendinti	Visuotinis pobūdis, strategijos skirtos įgyvendinti KPP III ir IV krypties priemonėms

Šaltinis: Ribašauskienė, E., Šalengaitė, D. (2011).

Lyginant du pastaruosius LEADER programavimo laikotarpius, iš pateiktos lentelės matomas šio inovatyvaus kaimo plėtros modelio svarbos augimas.

Taigi, apibendrinant, galime teigti, kad LEADER programos esmė žvelgia į vietos gyventojų gebėjimą atrasti sprendimus, kurie galėtų pagerinti kaimo vietovių aplinką, kultūrą, visuomenės įgūdžius. Tokiu būdu būtų sukurta tvaresnė kaimo ekonomikos plėtra, bei socialinė sanglauda. LEADER programa įrodė, kad galima skatinti vietos identitetą, kuris įtakoja kaimo vietovių plėtrą. Ji taip pat sutelkia vietos žmones, stiprina jų gebėjimą išreikšti savo poreikius ir gauti prieigą prie išteklių, norint pasiekti savo tikslų. Ši programa sukurta daugelyje kaimo vietovių visoje Europoje.

1.3. Lietuvos VVG veiklos vertinimo ypatumai

Vertinimo kaip viešojo valdymo srities pradžia laikomas XX a. 7 dešimt., kai Jungtinėse Amerikos Valstijose imta įgyvendinti „Didingosios visuomenės“ (angl. *Great Society*) viešąsias programas. Programos pažangai vertinti sukurta valdymo infrastuktūra ir viešosios veiklos vertinimo praktika (Segalovičienė, 2011). XX a. 9 dešimt., esant Pasaulio banko ir Europos Sąjungos spaudimui vertinimas pradėjo plisti daugelyje pasaulio šalių, tarp jų buvo ir Lietuva.

Vertinimas, šiuolaikinio viešojo valdymo funkcijų ašyje užima reikšmingą vietą, nes vis didesnis dėmesys skiriamas vykdomos viešosios politikos veiksmingumui, viešojo sektoriaus už pinigus kuriamai vertei (Segalovičienė, 2011).

Žodis vertinimas (angl. *evaluation*) yra kilęs iš prancūzų kalbos žodžio *evaluer* – „nustatyti vertę“. Vertinimo samprata priklauso nuo daugelių aplinkybių. Ji priklauso nuo vertinimo tikslo (naudinga informacija, atskaitomybė, veiklos tobulinimas), vertinamo objekto (viešoji politika, programa, organizacijos veikla), viešojo valdymo srities (socialinė politika, švietimas, energetika, kultūra), teorinio ir praktinio vertinimo perspektyvų, vertinimo koncepcijos ar modelio (orientuotas į tikslą vertinimas, reaguojantis vertinimas, veiklos teorija grindžiamas vertinimas), vertinimo plačiąja prasme konteksto (politinė, ekonominė, organizacinė ir pan.).

Vertinimas yra labai lankstus, bet kartu ir neaiškus terminas. „Vertinimas yra objektyviosios realybės vertės nustatymas sistemingai vykdoma veikla“ (Segalovičienė, 2011, p. 438)

Vertinimu laikoma viešosios politikos ar jos dalies vertės analizė, skirta viešajai politikai ar jos daliai tobulinti ir už ją atsiskaityti (Nakrošis, 2007). Vertinimo objektas yra viešoji politika ar jos dalis (programos, prioriteto, priemonės, projekto, sprendimo ar pan.). Remiantis V. Nakrošiu (2007) vertinimas padeda nustatyti viešosios politikos vertę pagal tam tikrus kriterijus:

- tinkamumą;
- efektyvumą;
- rezultatyvumą;
- tvarumą;
- poveikį;
- naudingumą.

Europos Sąjungos dokumentuose vertinimas apibrėžiamas kaip procesas, kurio rezultatas yra veiklos įvertinimas (angl. *judgement* arba *assessment*). Kaip ir V. Nakrošius (2007), taip ir I. Segalovičienė (2011) pabrėžia, kad vertinimas yra orientuojamas į vykdomos veiklos poreikius, rezultatus, poveikį ir vertina veiklą tinkamumo, efektyvumo, veiksmingumo ir tvarumo aspektais.

Išskiriamos vertinimo tikslo perspektyvos: apibendrinamojo (angl. *summative*) vertinimo, kai viskas nukreipta veiksmingumo įvertinimui atskaitomybės arba finansinių išteklių paskirstymo tikslais; formuojančiojo (angl. *formative*) vertinimo, kai viskas nukreipta veiklos tobulinimui, veiklos įgyvendinimo ir vadybos stiprinimui (Marceau, 2012).

Finansuojamos programos iš ES struktūrinių fondų lėšų vertinimas gali būti atliekamas ne tik programos, bet ir jos dalies pvz. prioriteto, priemonės ar projekto, vertinimas (Nakrošis, 2007). Pasak, V. Nakrošiaus (2007), vertinimo metu dažniausiai nagrinėjamas programos, ar jos dalies, pasiekti tikslai ir uždaviniai, jos produktai, rezultatai, poveikis.

Atliekant vertinimą paprastai derinami skirtingi tyrimo metodai. Dažniausiai išskiriami duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai. Duomenų rinkimas yra procesas, apimantis kiekybinės ir kokybinės informacijos, reikalingos vertinimui atlikti, surinkimą iš pirminių ir antrinių informacijos šaltinių (Nakrošis, 2007).

Išskiriami duomenų rinkimo metodai, pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Vertinimo duomenų surinkimo metodai

Metodas	Apibrėžtis
Turimos informacijos analizė	Turimos informacijos analizė dažniausiai atliekama pradiniam vertinimo etape, pavyzdžiui, analizuojant kitų vertinimų ataskaitas ir (arba) programos priežiūros duomenis.
Anketinė apklausa	Kiekybinis tyrimo metodas, taikomas tam tikros situacijos, socialinio požiūrio ar elgesio reprezentatyviam supratimui pasiekti, naudojant iš anksto paruoštą klausimyną.
Interviu	Kokybinis tyrimo metodas, naudojamas informacijai iš vieno ar kelių respondentų rinkti.
Atvejo analizė	Vertinimo metu gali būti naudinga išnagrinėti keletą konkrečių atvejų, kurie turi būti tinkamai pasirenkami ir reprezentatyvūs.
Ekspertų nuomonė	Tam tikrų ekspertų nuomonės, kaip duomenų šaltinio, nagrinėjimas. Ekspertų pasirenkami pagal jų kvalifikaciją, žinias ir patirtį tam tikroje srityje. Jie gali būti apklausiami vertinimo metu, siekiant atsakyti į vertinimo klausimus.
Statistinė analizė	Duomenų analizės būdas, taikant įvairius matematinės statistikos metodus.
Matematinis modeliavimas	Duomenų analizės būdas, kurį taikant nagrinėjami formalūs matematiniai ryšiai tarp įvairių kintamųjų.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Nakrošiu, V. (2007)

Vertinimas yra susijęs su programos stebėseną. Rengiant programą nustatomi stebėsenos rodikliai, kuriais remiantis matuojamas programos tikslų ir uždavinių pasiekimo laipsnis.

Programos įgyvendinimo pradžioje nustatomos pradinės ir planuojamos rodiklių reikšmės, o programos įgyvendinimo metu renkama stebėsenos informacija ir lyginamos faktinės rodiklių reikšmės su pradinėmis ir planuotomis reikšmėmis (Nakrošis, 2007).

Išskiriamos rodiklių funkcijos vertinime:

- tam tikrų rodiklių analizė leidžia pagrįsti programos intervencijos logiką ir išteklių paskirstymą;
- rodikliai naudojami sąnaudoms ir produktui palyginti vertinant programos efektyvumą;

- rodikliai naudojami planuotiems ir realiems programos padariniams (rezultatams ir poveikiui) palyginti vertinant programos rezultatyvumą;
- rodikliai naudojami siekiant nustatyti sąnaudas, kurios susijusios su programos poveikiu, ir taip įvertinti programos pridėtinę vertę;
- rodikliai gali būti naudojami teoriškai modeliuojant situaciją, kuri būtų susidariusi, jei programa nebūtų įgyvendinama.

Rengiant programą rodikliai padeda nustatyti poreikius ir problemas, į kuriuos turi būti orientuota programa.

Viešajame sektoriuje vis plačiau taikomi verslo vadybos principai: tradicinės viešojo administravimo priemonės yra keičiamos viešąja vadyba arba rinkos tipo sprendimų mechanizmais. Vietos veiklos grupių vertinimo modelis parengtas pagal naujausią įmonių veiklos kompleksinio vertinimo teoriją. Ši teorija taikoma vertinant veiklą ne tik verslo, bet ir pelno nesiekiančiose organizacijose: įvairiose asociacijose, municipalitetuose, biudžetinėse įstaigose ir pan. (Kairytė, 2008, p.7). Europos Komisijos užsakymu parengtoje ataskaitoje, pateikiančioje LEADER+ programų įvertinimų sintezę, taip pat rekomenduojama remtis šia vertinimo teorija (Synthesis, 2006).

Plačiausiai ES žinomas VVG veiklos vertinimo modelis, sukurtas H. Keränen (2003) suomių VVG vertinti. Šis modelis remiasi projektų vertinimo metodologija, skirtas atskiriems projektams vertinti. H. Keränen metodika pateikia tik labai bendro pobūdžio gaires, mąstymo modelius, loginę vertinimo veiksmų seką, nenurodo jokių konkrečių VVG veiklos vertinimo aspektų, nepateikia pagrindinių veiklos vertinimo rodiklių pavyzdžių.

Kaip teigia, E. Kairytė (2008), vietos veiklos grupė yra specifinė organizacija tiek pagal savo organizacinę struktūrą, tiek ir pagal savo veiklos pobūdį bei atsakomybės ribas. E. Kairytės (2008) galutinėje ataskaitoje sukonstruotas VVG veiklos vertinimo modelis užtikrina vieningą visoms Lietuvos VVG tinkantį veiklos vertinimo modelį. Šis modelis leidžia palyginti VVG veiklą tarpusavyje, išskirti vertinimo aspektus ir pagrindinius VVG rodiklius, kurie atitinka VVG veiklos ypatumus.

Siūlomas E. Kairytės (2008) VVG veiklos vertinimo modelis parengtas laikantis tokios pat metodikos, kaip ir kuriant populiarųjį subalansuotųjų rodiklių metodą. Kaip teigiama ataskaitoje (2008), ši įmonės veiklos vertinimo sistema, pagrįsta rodiklių subalansavimo principu, buvo sukurta Harvardo universiteto profesorių R. Kaplano ir D. Nortono. Tai buvo vienerių metų trukmės projektas, kurio metu R. Kaplanas ir D. Nortonas išanalizavo dvylikos klestinčių JAV gamybinių ir paslaugų įmonių veiklą. Išsiaiškinę pagrindinius vadovavimo šioms įmonėms principus, veiklos

tobulinimo sritis ir veiklos sėkmės veiksniai, jie juos apibendrina ir, apjungę su strateginio valdymo teorija, sukūrė subalansuotųjų rodiklių modelį.

Laikantis analogijos principo buvo sukurtas VVG veiklos vertinimo modelis, kuris grindžiamas bendraisiais VVG bei panašaus tipo organizacijų veiklos sėkmės veiksniais bei ES paramos 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu Lietuvos VVG keliamais reikalavimais, taip pat parenkant rodiklius, kurie tinka kompleksiniam VVG veiklos vertinimui (Kairyte, E. 2008, p.).

E. Kairyte (2008) parengtas vertinimo modelis skirtas kompleksiniam VVG veiklos vertinimui, ne tik VVG vadovybės administravimo sugebėjimams vertinti. Remiantis E. Kairyte (2008) VVG veikla suprantama kaip atstovavimas įvairių VVG teritorijos gyventojų interesams ir veiksmų naudojant vietovės išteklius, viešąją paramą bei telkiant kaimo gyventojų pastangas inicijavimas ir įgyvendinimas.

VVG atsakinga už vietos plėtros strategijos įgyvendinimą (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62). VVG veiklos sėkmei svarbu vietos plėtros strategijos įgyvendinimas, pagal nusimatytus rodiklius svarbu užtikrinti rodiklių pasiekimus, įgyvendinant vietos plėtros projektus, kurie galėjo įtakoti regiono ekonominei, socialinei ir gamtosauginei raidai. E. Kairyte (2008) išskiria pagrindinius veiksniai, siekiant įgyvendinti visus VVG keliamus uždavinius, 2007–2013 metų KPP įgyvendinimo laikotarpiu:

- Rengti ir įgyvendinti vietos plėtros strategiją, susidedančią iš bendradarbiavimo, pelno ir ne pelno projektų;
- Pildyti vietos plėtros strategiją, atsižvelgiant į laikui bėgant išryškėjusius naujus regiono poreikius ir naujas galimybes finansuoti papildomus projektus;
- Rengti ir įgyvendinti įgūdžių įgijimo ir aktyvumo skatinimo projektus;
- Administruoti VVG veiklą.

Kaip teigia E. Ribašauskienė (2010) vietos veiklos grupių veiklos vertinimas laikomas vienu iš svarbiausių jos vadybos elementų. Jos manymu, 2007–2013 m. laikotarpiu VVG gavo nemažą finansinę paramą iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), tai šio elemento svarba labai didelė, nes svarbu užtikrinti panaudojamų paramos lėšų veiksmingumą.

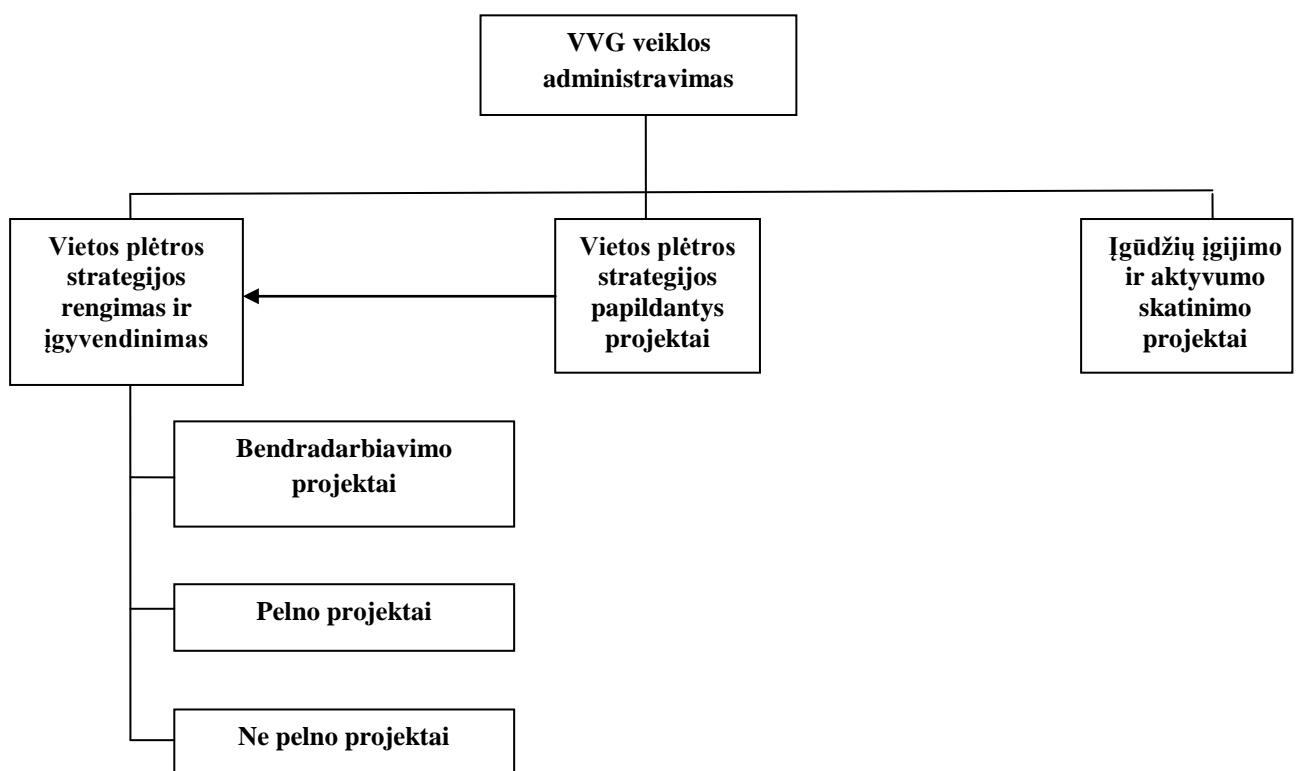
E. Ribašauskienės (2010) teigimu, pagrindinis VVG veiklos vertinimo tikslas – įvertinti svarbiausius VVG veiklos aspektus ir surasti stipriąsias ir silpnąsias VVG veiklos puses. Ši analizė VVG svarbi, nes padeda suvokti kokie darbai atlikti ir kur reikia patobulėti.

VVG veiklos vertinimo uždavinys yra surasti veiklos sritis, kurias reikia tobulinti gerinant VVG vadybą, o ne detaliam išsiaiškinti, kiek VVG narių veiksmas atitinka įvairiuose teisiniuose – normatyviniuose dokumentuose nustatytus reikalavimus (Ribašauskienė, 2010, p. 14).

Taigi, vertinimo tikslas atrasti silpnas ir stiprias VVG veiklos puses, o vertinimo uždavinys išsiaiškinti kokias sritis VVG reiktų patobulinti.

E. Kairytė (2008) ir E. Ribašauskienė (2010) pabrėžia, kad VVG veiklos vertinimo išvados naudingos VVG, VVG veikla suinteresuotiems asmenims, organizacijoms ar valdžios institucijoms. VVG veiklos įvertinimas pagal metodiką, kurią apibrėžia E. Kairytė (2008) ir E. Ribašauskienė (2010) gali būti naudojamas VVG veiklos tobulinimo tikslams, bei priimant sprendimus dėl VVG veiklos rėmimo ateityje, remiantis veiklos kokybe.

VVG vertindama savo veiklą gali sukoncentruoti dėmesį į svarbius dalykus, kurie susiję su vietos plėtros strategijos įgyvendinimu, t.y. tikslų pasiekimu.

1.3. pav. Vertinamoji VVG veikla

Šaltinis: Kairytė, E. (2008). LEADER metodo įgyvendinimo Lietuvoje optimizavimas. Galutinė ataskaita. LAEI. Vilnius, p. 13.

Pasak E. Kairytės (2008) VVG veiklos vertinimą būtina atlikti pasibaigus VVG parengtos vietos plėtros strategijos įgyvendinimo laikotarpiui, tačiau labai naudinga atlikti ir tarpinius vertinimus. Tarpiniai vertinimai gali padėti išvengti veiklos trūkumų, patobulinti strategijos įgyvendinimą, remiantis rasta trūkumais. E. Kairytės (2008) siūloma vertinimo metodika tinka VVG vietos plėtros strategijos rengimo stadijoje. Šios vertinimo sistemos konstravimo metodologija akcentuoja tai, kad, jeigu vertinimo rodikliai ir jų planinės užduotys pagal visus siūlomus vertinimo aspektus

parenkami ne besibaigiant strategijos įgyvendinimo laikotarpiui, bet dar prieš ją rengiant, tai leidžia patobulinti vietos plėtros strategiją.

Mokslinėje literatūroje išskirti svarbiausi VVG veiklos sėkmės veiksniai, pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė

VVG sėkmės veiksniai
1. Integruotos ir subalansuotos kaimo raidos siekis
2. Pasirinktos vietos plėtros strategijos atitikimas regiono gyventojų poreikiams
3. Kuo didesnės visuomenės dalies įtraukimas į VVG veiklą
4. Bendradarbiavimo su socialiniais-ekonominiais partneriais kokybė
5. Idėjinė motyvacija, pasireiškianti darbu savanoriškais pagrindais, nesiekiant už jį atlygio
6. Vadybiniai ir administraciniai gebėjimai, valdant grupės veiklą
7. Grupės narių kompetencija, užtikrinanti jiems paskirtų užduočių atlikimą
8. Pastovūs finansavimo šaltiniai
9. Sugebėjimas gauti fondų paramą
10. Sugebėjimas surinkti veiklai reikalingas lėšas iš įvairių šaltinių
11. Tarptautinių ir tarpregioninių ryšių dėka įgyjamos žinios bei iš kitų teritorijų pritraukiamos finansinės investicijos ir žmogiškieji ištekliai
12. Noras mokytis ir lavinti įgūdžius
13. Ryžtas diegti naujoves, naujovių diegimas grupės viduje

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis E. Kairyte (2008).

VVG veiklos sėkmės veiksniai turi būti transformuoti į rodiklių sistemą, kuri leistų kiekybiškai įvertinti VVG atliktus darbus (Ribašauskienė, 2010). Siekiant įvertinti visą VVG veiklą, veiksnius reikia sugrupuoti į tris grupes: VVG turimi ištekliai, jų naudojimo proceso eiga ir pasiekti veiklos rezultatai (Kairytė, 2008). Remiantis E. Ribašauskiene (2010) svarbiausi VVG veiklos vertinimo aspektai: ištekliai, procesas, pasiekti rezultatai. Šis, pasak autorių, grupavimas padeda nuosekliai nagrinėti visą VVG veiklos eigą ir padalinti ją į komponentus, reikalaujančius skirtingų valdymo priemonių, kurios turėtų būti taikomos norint išnaudoti visus svarbiausius VVG veiklos sėkmės veiksnius. Pagrindinės priemonės valdyti turimus išteklius pateiktos 11 lentelėje.

11 lentelė

Svarbiausi VVG veiklos vertinimo aspektai ir priemonės jiems valdyti

Vertinimo aspektai	Valdymo priemonės
IŠTEKLIAI	<ul style="list-style-type: none"> • išteklių paieška; • gyventojų skatinimas domėtis ir dalyvauti kaimo raidos procesuose;
PROCESAS	<ul style="list-style-type: none"> • vadybos ir administravimo gebėjimų ugdymas; • naujų vadybos metodų diegimas; • bendradarbiavimo tarp VVG narių ir su išorės partneriais stiprinimas.
PASIEKTI REZULTATAI	<ul style="list-style-type: none"> • gyventojų lūkesčius ir poreikius atitinkančių strategijų tikslų parinkimas.

Šaltinis: Ribašauskienė, E. (2010), p. 16.

Išteklių aspektas. Šis aspektas suprantamas kaip žmogiškųjų, finansinių ir materialiujų išteklių, įtrauktų į VVG veiklą, kiekio ir kokybės vertinimas. Vertinant VVG veiklą išteklių aspektu, siekiama išsiaiškinti, kaip pavyko į VVG iniciatyvas įtraukti vietos gyventojus ir užsienio bei kitų Lietuvos regionų atstovus, ar žmonės motyvuoti dirbti iš idėjinių paskatų, negaudami už tai atlygio, kiek ir kokių rūšių išteklių pavyko gauti, analizuojama, ar tinkama jų struktūra, kokybė, ieškoma neišnaudotų rezervų.

Vertinant VVG panaudotus išteklius vertinimo metodikoje siūloma grupuoti pagal rūšis. Pirmoji rūšis vertinant turėtų būti žmogiškieji ištekliai. Šiuo ištekliu vertinimas VVG gebėjimas į savo veiklą įtraukti visuomenę. Žmogiškuosius išteklius charakterizuojami kiekybiniais rodikliais (žr. 2 priedą).

Kita išteklių grupė – finansiniai ištekliai. VVG finansus didžiąją dalį sudaro ES paramos lėšos, tačiau labai svarbus veiksnys, tai VVG gebėjimas rasti rėmėjų. Ieškant veiklos tobulinimo rezervų, turėtų padėti vertinimo ataskaitos rodikliai, rodantys finansinių išteklių kilmę (Kairytė, 2008; Ribašauskienė, 2010). Finansinius išteklius, įtrauktus į VVG veiklą, siūloma charakterizuoti kiekybiniais rodikliais (žr. 3 priedą).

Atlikus finansinių išteklių struktūros analizę galima gauti naudingos informacijos apie tai, kur slypi dar neišnaudotos finansavimo paieškų sritys.

Proceso vertinimo aspektas. Proceso vertinimo aspektas padeda išsiaiškinti, kaip VVG organizuoja savo darbą, ir kokie VVG atliktos veiklos apimtis. Šiuo vertinimo etape svarbu procesų eigos sklandumas ir kokybė. Proceso aspektą charakterizuoja kiekybiniai rodikliai (žr. 4 priedą).

Veiklos apimtį ir visų procesų eigos sklandumą nusako rodikliai, kurie analizuoja, ar pavyksta laiku panaudoti turimas lėšas, bendradarbiavimą organizacijos viduje ir su socialiniais ekonominiais partneriais kokybę, vadybinius ir administracinius gebėjimus, valdant turimus žmogiškuosius, finansinius ir materialiuosius išteklius (Kairytė, 2008; Ribašauskienė, 2010).

Pasiektų rezultatų aspektas. Šis aspektas padeda įvertinti svarbiausius VVG veiklos padarinius bei jų poveikį regiono ekonominei ir socialinei raidai. Pasiektų rezultatų aspektas charakterizuojamas kiekybiniais rodikliais (žr. 5 priedą).

Atliekant vertinimą pagal pasiektų rezultatų aspektą, remiamasi įgyvendintų projektų skaičiumi, jų pasiekimų, rezultato ir poveikio dydžiu bei jo atitikimu planinėms užduotims (Ribašauskienė, 2010). Vertinant VVG veiklą pasiektų rezultatų aspektu, pagrindinis kriterijus – gebėjimas pasiekti planines minėtų rodiklių reikšmes per pasirinktą laikotarpį.

Remiantis E. Kairytės (2008) ir E. Ribašauskienės (2010) parengta metodika VVG vertinimas neįmanomas be palyginimo. Teigiant, kad VVG veikla gera ar bloga, kad ji pagerėjo ar pablogėjo, visada reikia nurodyti, su kuo lyginama. Autorės išskiria tris lyginimo tikslus:

1. Palyginti naujas VVG veiklos charakteristikas su senomis, t. y. įvertinti pasikeitimą per tam tikrą laiką.
2. Palyginti VVG veiklos charakteristikas su kitų panašių VVG veiklos charakteristikomis.
3. Pasiektus rezultatus palyginti su planinėmis užduotimis arba nustatytais veiklos standartais.

Išskirti trys lyginimo aspektai, pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė

Lyginimo etalonai pagal VVG veiklos vertinimo aspektus

Vertinimo aspektai	Rodiklio reikšmės pasikeitimas lyginant su baziniais metais	Rodiklio reikšmė lyginant su kitomis VVG	Planinės rodiklio reikšmės įgyvendinimo procentas
IŠTEKLIAI	+	+	
PROCESAS	+	+	
PASIEKTI REZULTATAI			+

Šaltinis: E. Kairytė (2008); Ribašauskienė, E. (2010)

Vertinant pasiektų rezultatų aspektą, svarbiausia atsižvelgti į tai, kaip sekėsi įgyvendinti VVG paremtuose projektuose numatytus vertinimo rodiklius. Naujai susikūrusioms VVG, kurios dar neturi savo veiklos istorijos, planuojant veiklą ir vertinant pirmuosius veiklos metus ypač naudinga lyginti su kitų VVG rodikliais, charakterizuojančiais veiklą. Vertinant rezultatus reikėtų orientotis ne į šimtaprocentinį planinių rodiklių įgyvendinimą. Nepavykusiais projektais galima laikyti tuos įgyvendintus projektus, kuriuose planuoti rezultatų rodikliai mažesni negu 80 proc. (Ribašauskienė, 2010).

Apibendrinant vertinimo procesas yra sudėtinė LEADER programos dalis, padedanti nustatyti programos naudą ir jos pridėtinę vertę. LEADER programos vertinimo metu nustatoma ar programos vykdymas buvo sėkmingas, ar pasiektos planinės užduotys ir ką reiktų patobulinti.

VVG vertindama savo veiklą gali atkreipti dėmesį į dalykus, kurie susiję su vietos plėtros strategijos tikslų pasiekimais. Įvertinus VVG veiklą yra galimybė išsiaiškinti ką vertėtų patobulinti ruošiant kitą strategiją, taip pat rodiklių pasiekimus. Faktiniai rezultatai lyginami su tuo, kas buvo numatyta programos įgyvendinimo pradžioje. Tolimesniuose sprendimų priėmimo etapuose svarbu atsižvelgti į įgyvendinimo laikotarpį sukauptą patirtį.

2. LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO IR PERSPEKTYVŲ AKMENĖS RAJONE TYRIMO METODIKOS PAGRINDIMAS

2.1. Tyrimo metodikos pagrindimas

Siekiant atskleisti LEADER programos įgyvendinimą ir perspektyvas Akmenės rajone, analizuota Lietuvos ir užsienio autorių moksliniai šaltiniai, Europos Bendrijos, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiai dokumentai kaimo plėtros srityje. Empiriniame tyrime naudoti kokybiniai duomenų rinkimo metodai – dokumentų analizė, individualus pusiau struktūruotas informantų ir nestruktūruotas eksperto interviu, turinio analizė, apibendrinimas.

Tyrimo koncepcijoje naudojama kokybinė metodologinė prieiga, remiantis Kardelio (2002, 2007); Žydžiūnaitės (2007); Bitino, Rupšienės, Žydžiūnaitės (2008); Balčiūno, Juozaitienės, Rudytės, Tījūnaitienės (2014) metodinėmis nuostatomis.

Tyrimo metodika grindžiama:

Lietuvos ir užsienio mokslininkų įžvalgomis kaimo plėtros koncepcija apibrėžiama tokiais aspektais: *ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių ir aplinkos pasikeitimų raida, gerinanti vietos gyventojų gyvenimo kokybę* (Matekonienė; Navackaitė; Dumbauskaitė; Treinys, 2005; Atkočiūnienė; Vaišnoraitė, 2011); *tęstinis procesas, susijęs su teigiamais kiekybiniais ir kokybiniais pokyčiais kaimo sistemoje* (Atkočiūnienė, 2002, 2005); *procesas susijęs su pokyčiais kaimo vietovėje* (Kavoliūtė, 2005); *struktūriniai pokyčiai kaimo vietovėje* (Jarmaliūnaitė, 2007); *dėmesys, skirtas pagerinti vietos gyventojų gyvenimą* (Mueller ir kt., 2004); *daugiapakopis, daugiadalyvis, daugialypis procesas* (Douwe ir kt., 2000); *neurbanizuotų vietovių funkcijų sistemos kūrimas* (Jasaitis, 2006, 2012).

LEADER programos koncepcija analizuojama, išskiriant 7 pagrindinius LEADER metodo principus: *metodas „iš apačios į viršų* (Jasaitis, 2006; LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodas, 2006; Ribašauskienė, 2010), *vietove paremtas metodas* (Ribašauskienė, 2010; LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodas, 2006), *partnerystė ir VVG* (Atkočiūnienė; Petlickaitė, 2007; Jonikienė, 2007; Čiūtas, 2007), *vietovių tarpusavio tinklai ir bendradarbiavimas* (Ribašauskienė, 2010; LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodas, 2006), *finansavimas ir valdymas vietos lygmeniu* (LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodas, 2006; Ribašauskienė, 2010), *integruotas metodas, naujoviškumas* (Atkočiūnienė, 2003; LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodas, 2006; Ribašauskienė, 2010).

Lietuvos VVG veiklos vertinimo aspektai išskiriami į: išteklius, procesą ir pasiektus rezultatus (Kairytė, 2008; Ribašauskienė, 2010).

Lietuvos Respublikos teisės aktais, strategijomis, veiklos programomis, ataskaitomis: Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programa, LR Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymu (2002), ES Tarybos reglamentas Nr. 1257/1999, ES Tarybos sprendimas Nr. 2006/144/EB, Komisijos reglamentas (EB) (2006), Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos pažangos vertinimo ataskaita (2011), Akmenės rajono vietos plėtros strategija „Kaimo vietovės studija ir integruotos strategijos tobulinimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajono savivaldybės kaimo gyvenamojoje vietovėje“ (2008), Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaitos apie vietos plėtros strategijos įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, Akmenės rajono vietos veiklos grupės 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 metų veiklos ataskaitos, Informacijos apie projekto įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sritis „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“ projekto įgyvendinimo ataskaitos Nr. 1, 2, 3.

Pagrindiniai tyrimo etapai:

1. Pirmame tyrimo etape analizuojama kaimo plėtros koncepcija: kaimo plėtros politikos raida, Lietuvos ir užsienio mokslininkų kaimo plėtros apibrėžtys, LEADER programos koncepcija, išskiriant pagrindinius LEADER programos principus, LEADER programos įgyvendinimas ES ir Lietuvoje, bei Lietuvos VVG vertinimo aspektai.

2. Antrame etape analizuojamas LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 m. Akmenės rajone, remiantis VVG vertinimo metodika (Kairytė, 2008; Ribašauskienė, 2010). Analizuojama Akmenės rajono vietos plėtros strategija, Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaitos apie vietos plėtros strategijos įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, Akmenės rajono vietos veiklos grupės 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 metų veiklos ataskaitos, Informacijos apie projekto įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sritis „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“ projekto įgyvendinimo ataskaitos Nr. 1, 2, 3. Remiantis, VVG vertinimo metodologija, VVG veiklos sėkmės veiksniai transformuojami į rodiklių sistemą, kuri leidžia kiekybiškai įvertinti VVG atliktus darbus. Siekiant

įvertinti visą VVG veiklą, veiksniai sugrupuoti į tris grupes: Akmenės r. VVG turimi išteklių, jų naudojimo proceso eiga ir pasiekti veiklos rezultatai.

3. Trečiame etape apibrėžiamas LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone, naudotinos, rengiant 2014 – 2020 m. laikotarpio Vietos plėtros strategiją. 2 etape gautų rezultatų pagilinimui, naudotas kitas kokybinių duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu su informantais ir nestruktūruotas interviu su ekspertais.

Remiantis atlikta LEADER koncepcijos, išskiriant pagrindinius LEADER programos veiksnius, bei LEADER programos įgyvendinimo 2007 – 2013 m. Akmenės rajone analize, sukonstruotas tyrimo instrumentas – informantų interviu klausimynas. Juo siekta sužinoti informantų nuomonę apie LEADER programos įgyvendinimą 2007-2013 m. bei tobulinimo galimybes rengiant 2014 – 2020 m. vietos plėtros strategiją.

Išgryninant VVG veiklos aspektus, užtikrinančius sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą ir tobulinimo galimybes 2014 – 2020 m., buvo atliktas eksperto nestruktūruotas interviu. Ekspertas šiame tyrime – Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro direktorius, socialinių mokslų daktaras, docentas Jonas Jasaitis. Šiuo interviu siekta sužinoti sėkmingos VVG veiklos aspektus, užtikrinančias sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą bei tobulinimo kryptis 2014 – 2020 m.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Kokybinis tyrimas „socialinės patirties nagrinėjimo priemonės, pagrindas priimti diagnostinius sprendimus apie pažinimo objektą“ (Bitinas, 2008, p. 130). Kokybinė metodologija įgalina tyrėją tęstinai plėtoti žinias apie situaciją, nes tyrėjas siekia apibūdinti socialinę realybę.

Kardelio (2002) teigimu, kokybiniuose tyrimuose pateikiamų pavyzdžių gausa yra siekiama leisti skaitytojui pajusti duomenų prasmę ir suteikti sąlygas susidaryti savo nuomonę. Kokybinio tyrimo metodika leidžia giliau pažvelgti į tiriamąjį objektą. Kokybinio tyrimo tikslas pirmiausia yra aprašyti situaciją, reiškinį, problemą ar įvykį (Kardelis, 2002).

Kokybinių tyrimų metodologinėje literatūroje renkant duomenis, naudojami kokybinių duomenų rinkimo metodai: dokumentų turinio analizė (žmonių sukurti veiklos produktai – dokumentai) bei interviu (duomenys renkami klausinėjant) (Kardelis, 2002, 2007).

Dokumentų turinio analizė. Atsižvelgiant į mokslinio tyrimo objektą, tyrimo tikslus ir uždavinius, šis metodas laikytinas svarbiausiu duomenų rinkimo (gavimo) metodu. Šiame darbe tirti viešieji dokumentai – tai organizacijos išoriniai (viešos ataskaitos, statistiniai duomenys) ir vidiniai (sukurti konkrečios organizacijos reikmėms, pvz., metinės ataskaitos). Tyrime jie naudotini, norint

įvertinti LEADER programos įgyvendinimą 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Šis kokybinių duomenis rinkimo metodas šiame darbe yra papildomas kitu metodu – pusiau struktūruotu informantų ir nestruktūruotu eksperto interviu.

Mokslinėje literatūroje skiriami tokie interviu tipai: struktūruotas, pusiau struktūruotas ir nestruktūruotas interviu.

Šiame tyrime buvo pasirinktas pusiau struktūruotas ir nestruktūruotas interviu.

Pusiau struktūruotas interviu. Tokio tipo interviu remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Papildomus klausimus tyrėjas užduoda esant skirtingoms situacijoms. Pusiau struktūruotų interviu klausimynuose taip pat beveik nenaudojami uždari klausimai su atsakymų formuluotėmis (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Nestruktūruotas interviu. Tokio tipo interviu iš anksto neformuluojami galimi atsakymų variantai. Paliekama galimybė respondentams atsakymus suformuluoti patiems. Tokiose interviu naudojami „atviri“ klausimai, apimantys nagrinėjamos temos aptarimą (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Interviu gali vykti įvairiais būdais – tiesioginio susitikimo metu, telefonu, elektroninių priemonių pagalba.

Interviu apima pagrindinę tyrimo problemą:

1. Kaip vertinamas LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 m. Akmenės rajone?
2. Kokios LEADER programos įgyvendinimo tobulinimo galimybės Akmenės rajone?

Pusiau struktūruoto interviu klausimyno (8 priedas) struktūroje išskiriamos kelios dalys:

1. LEADER programos principų įgyvendinimo vertinimas.
2. Informacija apie galimybes tobulinti LEADER programos įgyvendinimą Akmenės rajone

2014 – 2020 m. laikotarpiu (remiantis 2007 – 2013 m. laikotarpio patirtimi).

Nestruktūruotą interviu klausimyną (9 priedas) sudaro du atviri klausimai:

1. Kokie VVG veiklos aspektai užtikrintų sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą?
2. Kokias perspektyvas įvardintumėte įgyvendinant LEADER programą 2014 - 2020 m.?

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Kokybiniame tyrime dažniausiai taikoma tikslinė imties vienetų atranka, priklausanti nuo tyrimo tikslų (Žydžiūnaitė, 2007).

Kokybiniame tyrime neverta siekti tikimybinės, atsitiktinės imties, bet priešingai – reikia pasirinkti tokius atvejus, kurie yra informatyvūs tiriamojo požiūriu, todėl kokybiniame tyrime

dažniausiai taikoma tikslinė imties vienetų atranka. Šiame tyrime pasirinkta kriterinė informantų ir ekspertų atranka (Bitinas ir kt., 2008). Kriterinė atranka – tai kai pats tyrėjas nusprendžia, kuriuos respondentus tikslingiau atrinkti (Bitinas ir kt., 2008).

Suformuluoti atrankos kriterijai:

1. Informantų ir ekspertų veiklos sąsajos su nagrinėjama magistro darbo tema (institucija, pareigos);
2. Išsilavinimas (aukštasis universitetinis arba neuniversitetinis);
3. Darbo, susijusio su LEADER programa, stažas (daugiau nei 3 metai).

13 lentelė

Bendrieji informantų ir eksperto duomenys

Informantai ir ekspertas	Išsilavinimas	Institucija	Pareigos	Darbo stažas (metai)
I ₁	Aukštasis universitetinis	Seniūnija	Seniūnė	12
I ₂	Aukštasis neuniversitetinis	Kaimo bendruomenė	Bendruomenės pirmininkė	4
I ₃	Aukštasis universitetinis	Akmenės r. VVG	Projekto administratorė	4
I ₄	Aukštasis universitetinis	Seniūnija	Seniūnė	15
I ₅	Aukštasis universitetinis	Akmenės r. VVG	Pirmininkas	10
I ₆	Aukštasis neuniversitetinis	Akmenės rajono verslininkų asociacija	Pirmininkas	10
I ₇	Aukštasis universitetinis	Kaimo bendruomenė	Bendruomenės pirmininkė	8
E ₁ (doc.dr. J. Jasaitis)	Aukštasis universitetinis	ŠU Kaimo plėtros tyrimų centras	Direktorius, socialinių mokslų daktaras, docentas	39

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Informantai atstovauja šioms Akmenės rajono bendruomenės grupėms: 1. Vietos veiklos grupė; 2. Verslo grupė; 3. Savivaldybės administracijos atstovai - seniūnai iš arčiausios ir atokiausios rajono seniūnijų; 4. Bendruomenių atstovai iš arčiausios ir atokiausios rajono seniūnijų.

Atsižvelgiant į ekspertinę veiklos patirtį ir sritį pasirinktas ekspertas - Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro direktorius, socialinių mokslų daktaras, docentas Jonas Jasaitis.

Interviu atliktas informantams ir ekspertui patogiu laiku ir tinkamoje vietoje, 2014 m. kovo – balandžio mėn.

Tyrimo etikos reikalavimai. Renkant tyrimo duomenis, būtina paisyti tyrimo etikos reikalavimų: gerai pasirengti tyrimui, nerinkti duomenų, kurie nebus naudojami tyrime; gauti organizacijos vadovo leidimą atlikti tyrimą, jei tiriama organizacija ar anketai pildyti; naudojamas darbuotojų

darbo laikas; supažindinti žmones su tyrimo turiniu ir gauti jų sutikimą dalyvauti, taip pat gauti sutikimą, jei pokalbis įrašomas; pateikti teisingą informaciją apie tyrimo tikslus; neteikti klausimų, žeminančių asmens orumą, nepažeisti tiriamųjų privatumo; nepažeisti tiriamiesiems duoto anonimiškumo ar konfidencialumo įsipareigojimo; gerbti tiriamuosius ir būti sąžiningam (Balčiūnas, Juozaitienė, Rodytė, Tijūnaitienė, 2014, p. 22).

3. LEADER PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO IR PERSPEKTYVŲ AKMENĖS RAJONE ANALIZĖ

3.1. LEADER programos įgyvendinimo 2007 – 2013 m. Akmenės rajone situacijos analizė

Akmenės rajono vietos veiklos grupės įkūrimas ir sudėtis. Po LEADER programos atėjimo į Lietuvą, susidariusi aktyvių bendruomenės lyderių grupė Akmenės rajone nusprendė įkurti ir teisiškai įregistruoti vietos veiklos grupę.

2004 m. rugsėjo 3 d. notariškai patvirtinta Akmenės r. VVG steigimo sutartis. Įsteigta organizacija vienija Akmenės rajono kaimo bendruomenes, kitas kaime veikiančias organizacijas, kaimo verslininkus ir valdžios institucijas. Vadovaudamiesi programos „Leader+“ gairėmis, VVG atstovauja kaimiškašias teritorijas. Kaimo vietovėmis laikomos visos gyvenvietės, kurių gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst., todėl Akmenės r. VVG atstovauja visą Akmenės rajoną, išskyrus Naujosios Akmenės miestą.

Akmenės rajono VVG vizija – tampraus bendradarbiavimo ir partnerystės pagrindu skatinti piliečių savimonę, pasinaudojant šalies ir ES parama, sudaryti palankias sąlygas esminiam rajono žmonių gyvenimo kokybės gerinimui.

Akmenės rajono VVG misija – telkti bendruomenes, skatinti jų, verslo ir valdžios bendradarbiavimą, gerinti kaimo žmonių gebėjimus darniai dirbti bei siekti pilnavertiškesnės gyvenimo kokybės.

Akmenės rajono VVG tikslai:

- Pagrindinis VVG tikslas – iniciatyvos „iš apačios į viršų“ skatinimas. VVG darbas grindžiamas pilietiniu aktyvumu, atsakingumu ir partnerystės principais.
- Parengti rajono integruotos kaimo plėtros strategiją;
- Aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant kitus kaimo plėtros planus bei programas;
- Telkti suinteresuotų Akmenės rajono vietos valdžios, verslo, nevyriausybių ir kitų įstaigų bei organizacijų pastangas, ieškant tinkamiausių sprendimų kaimo vietovių gyvenimo kokybei pagerinti;
- Skatinti ir palaikyti vietines Akmenės rajono kaimo žmonių iniciatyvas verslo, gamtos apsaugos, švietimo, kultūros, socialinės paramos ir kitose srityse;
- Teikti pasiūlymus vietos ir nacionalinėms institucijoms bei organizacijoms dėl kaimo plėtros planų ir priemonių kūrimo bei įgyvendinimo;
- Organizuoti Akmenės rajono kaimo plėtros dalyvių švietimą bei mokymą;

- Teikti paramą kaimo bendruomenių projektams ir iniciatyvoms įgyvendinti VVG teritorijoje;

Akmenės vietos veiklos grupės valdymo organai yra visuotinis susirinkimas, valdyba ir pirmininkas. Visuotinis susirinkimas yra aukščiausias VVG organas. Jame vieno sprendžiamojo balsu teisę turi kiekvienas VVG narys. Visuotinį susirinkimą šaukia VVG valdyba. Visuotinis susirinkimas priima sprendimus dėl kitų juridinių asmenų steigimo, dėl darbotvarkės klausimų. Sprendimai visuotiniame susirinkime priimami atviru balsavimu paprasta susirinkime dalyvavusių narių balsų dauguma, išskyrus atvejus, kai pagal Akmenės rajono VVG įstatus reikalaujama kvalifikuotos balsų daugumos.

VVG valdybos pirmininkas priima Akmenės rajono VVG įstatuose ar Visuotinio narių susirinkimo sprendimuose pirmininko kompetencijai priskirtus sprendimus.

Remiantis Akmenės rajono vietos veiklos grupės įstatais (2011), šios grupės nariais gali būti pilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai ir (ar) užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje, pripažįstantys asociacijos įstatus, neturintys jai ir (ar) Lietuvos teisės aktams prieštaraujančių tikslų. VVG valdybos sudėtyje turi būti išlaikytos proporcijos, kurios atitinka partnerystės principams keliamus reikalavimus, t.y. valdybą turi sudaryti ne mažiau 50% kaimo bendruomenių, socialinių ekonominių partnerių atstovai, iki 25% verslo ir iki 25% vietos valdžios atstovai. VVG valdybą turi sudaryti įvairaus amžiaus (bent vienas asmuo iki 25 m. amžiaus) ir abiejų lyčių nariai (40:60, t.y. mažiausiai 40 proc. nesvarbu kurios lyties atstovų).

LEADER programos įgyvendinimas Akmenės rajone yra siejamas su Kaimo plėtros programos 2007-2013 m. 3 krypties priemonėmis: „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“, „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“. 2011 m. Akmenės r. VVG strategijos redakcijoje numatyti 2 prioritetai (žr. 6 priedą) orientuoti į kaimo verslų įvairinimą, bendruomeniškumo gerinimą, kultūros paveldo turtinimą bei palankios darbo ir poilsio aplinkos sukūrimą. Jie dera su vizijos kaimo darnaus vystymosi.

LEADER programos įgyvendinimo sėkmei svarbu vietos plėtros strategijos įgyvendinimas, pagal nusimatytus rodiklius (žr. 7 priedą). VVG svarbu užtikrinti rodiklių pasiekimus, įgyvendinant vietos plėtros projektus, kurie galėjo įtakoti regiono ekonominei, socialinei ir gamtosauginei raidai.

Šiame skyriuje vertinamas LEADER programos įgyvendinimas Akmenės rajone, 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Pagrindinis vertinimo tikslas – įvertinti svarbiausius VVG veiklos aspektus ir surasti stipriausias ir silpniausias VVG veiklos puses. Šis vertinimas labai svarbus VVG, nes padeda suvokti kokie darbai atlikti ir kur reikia tobulėti. Remiantis, VVG vertinimo metodologija, VVG veiklos sėkmės veiksniai transformuojami į rodiklių sistemą, kuri leidžia kiekybiškai įvertinti VVG atliktus darbus. Siekiant įvertinti visą VVG veiklą, veiksniai sugrupuoti į tris grupes: Akmenės r. VVG turimi ištekliai, jų naudojimo proceso eiga ir pasiekti veiklos rezultatai.

Išteklių aspektas. Vertinamas žmogiškųjų, finansinių ir materialųjų išteklių, įtrauktų į Akmenės r. VVG veiklą, kiekis ir kokybė. Akmenės r. VVG išteklių aspektu išsiaiškinama, kaip pavyko į VVG iniciatyvas įtraukti vietos gyventojus ir užsienio bei kitų Lietuvos regionų atstovus, ar žmonės motyvuoti dirbti iš idėjinių paskatų. Akmenės r. VVG žmogiškųjų išteklių vertinimas pateiktas 14 lentelėje.

14 lentelė

Akmenės r. VVG žmogiškųjų išteklių vertinimas

Rodikliai	Baziniai metai 2009-2011	Vertinamieji metai 2012-2014	Pasikeitimas, palyginti su baziniais metais, proc. =3/2*100
1	2	3	4
Savanorių, dalyvavusių VVG veikloje, skaičius, vnt.	0	0	0
VVG narių skaičius, vnt.	16	31	193,75
VVG veikloje dalyvaujančių bendruomenių skaičius, vnt.	11 (VVG nariai, projektus teikusios bendruomenės)	22	200
Gyventojų, dalyvavusių VVG projektų renginiuose, skaičius	14	579	4135,71
Teritorinio bendradarbiavimo partnerių skaičius	3	4	133,33
Tarptautinio bendradarbiavimo partnerių skaičius	2 (Danija, Latvija, pagal bendradarbiavimo sutartis)	2 (Danija, Latvija, pagal bendradarbiavimo sutartis)	100

Šaltinis : sudaryta darbo autorės pagal VVG vertinimo metodiką ir VVG vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitas.

Pateiktoje lentelėje galima pastebėti, kad VVG narių skaičiaus pasikeitimas, palyginti su baziniais metais – 193,75 proc. Matomas smarkus VVG veiklos susidomėjimas ir norėjimas joje dalyvauti. 2012 – 2014 m. narių skaičius siekia 31 narį. Per šį laikotarpį į VVG narius įstojo 14 fizinių asmenų, juridiniai nariai išliko tie patys, kito tik juridinių narių atstovai.

Didelis pakitimas VVG veikloje dalyvaujančių bendruomenių skaičius. Lyginant su baziniais metais pasikeitimas siekia 200 proc. Matomas vis didesnis susidomėjimas ir dalyvavimas VVG veikloje. 2012 – 2014 m. bendruomenės aktyviai dalyvauja teikiant vietos projektus, VVG organizuojamuose renginiuose.

Gyventojų, dalyvavusių VVG projektų renginiuose pasikeitimas lyginant su baziniais metais ypač ryškus. Remiantis VVG veiklos organizavimo dokumentais, baziniais metais nebuvo suorganizuoto nei vieno mokomojo renginio, informacinio renginio ir pan. 14 potencialių vietos

projektų vykdytojų dalyvavo dalykinėje kelionėje. 2012 – 2014 m. ryškus gyventojų dalyvavimas VVG renginiuose. Šiame laikotarpyje pradėtas aktyviau vykdyti VVG projektas „Akmenės rajono VVG ir potencialių vietos projektų vykdytojų aktyvumo skatinimas ir įgūdžių stiprinimas“. Projekto tikslingumas nukreiptas į naujas žinias, kurios susijusios su LEADER metodo įgyvendinimu, vietos projektų inicijavimu, vystymu, rengimu, planavimu. Organizuotuose mokymo renginiuose, informaciniuose renginiuose, konferencijose, dalykinėse kelionėse, užsienio kalbos kursuose sudalyvavo 429 asmenys. 2013 m. įgyvendintas tarptautinio bendradarbiavimo projektas. Įgyvendinant tarptautinio bendradarbiavimo projektą organizuotuose pleneruose ir teminėse šventėse sudalyvavo 150 Akmenės rajono gyventojų.

Šis pasikeitimas lyginant su baziniais metais 4135,71 proc. Tokį pasikeitimą galėjo įtakoti intensyvus VVG projektų įgyvendinimas, vertinamaisiais metais.

Teritorinio bendradarbiavimo partnerių skaičius kito 133,33 proc. Šis pasikeitimas buvo apskaičiuotas remiantis teritorinio bendradarbiavimo sutartimis. Vienu iš partnerių Akmenės r. VVG įgyvendina teritorinio bendradarbiavimo projektą. Tarptautinio bendradarbiavimo partnerių skaičius nekito, baziniais metais pasirašytos sutartys galiojo ir vertinamaisiais metais. Akmenės r. VVG su vienu iš partnerių įgyvendino tarptautinio bendradarbiavimo projektą.

Finansiniai ištekliai labai svarbus veiksnys, VVG didžiąją lėšų sudaro ES lėšos, tačiau svarbu VVG gebėjimas rasti rėmėjų ir panaudoti kitų paramos fondų lėšas. Finansinių išteklių vertinimas pateiktas 15 lentelėje.

15 lentelė

Akmenės r. VVG finansinių išteklių vertinimas

Rodikliai	Baziniai metai 2009-2011	Vertinamieji metai 2012-2014	Pasikeitimas, palyginti su baziniais metais, proc. punktais =3-2
1	2	3	4
EŽŪFKP lėšų dalis VVG administruojamose lėšose, proc.	39,30 proc.	61,79 proc.	22,49 proc.
Kitų ES paramos fondų lėšų dalis VVG administruojamose lėšose, proc.	0	0	0
Projektų vykdytojų įnašo dalis VVG administruojamose lėšose, proc.	7,05 proc. (tik ne pelno)	7,60 proc. (tik ne pelno)	0,55 proc.
Rėmėjų įnašo dalis VVG Administruojamose lėšose, proc.	0	0	0
VVG skolintų lėšų dalis	0	0	0

VVG administruojamose lėšose, proc.			
-------------------------------------	--	--	--

Šaltinis : sudaryta darbo autorės pagal VVG vertinimo metodiką ir VVG vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitas.

EŽŪFKP lėšų dalies VVG administruojamose lėšose pasikeitimas – 22,49 proc. Baziniais metais EŽŪFKP lėšų dalis VVG administruojamose lėšose sudarė 39,30 proc. Vertinamaisiais metais EŽŪFKP lėšų dalis VVG administruojamose lėšose, didesnė, iš viso sudarė 61,79 proc.

Kitų ES paramos fondų lėšų VVG administruojamose lėšose nėra. Prie kai kurių vietos projektų įgyvendinimo savo piniginiu indėliu arba nekilnojamu turtu prisidėjo Akmenės rajono savivaldybė.

Apibendrinant projektų vykdytojų įnašo dalį VVG administruojamose lėšose, pasikeitimas su baziniais metais nedidelis, iš viso 0,55 proc. Baziniais metais projektų vykdytojų įnašas sudarė 7,05 proc., vertinamaisiais metais įnašas sudarė 7,60 proc.

Rėmėjų įnašo VVG administruojamose lėšose nesudaro nei vieno procento, taip pat kaip ir VVG skolintų lėšų dalis.

Proceso aspektas. Proceso vertinimo aspektas padėjo išsiaiškinti, kaip VVG organizuoja savo darbą, ir kokie VVG atliktos veiklos apimtis.

Proceso aspektą charakterizuoja kiekybiniai rodikliai pateikti 16 lentelėje.

16 lentelė

Akmenės r. VVG proceso aspekto vertinimas

Rodikliai	Baziniai metai 2009-2011	Vertinamieji metai 2012-2014	Pasikeitimas, palyginti su baziniais metais, proc. $=3/2*100$
1	2	3	4
VVG pateiktų paraiškų skaičius, vnt.	10	37	370 proc.
VVG pateiktų kaimo gyventojų mokymo ir įgūdžių ugdymo paraiškų skaičius, vnt.	1	1	100
Paramos įsisavinimo mastas, proc.	11,93	70,44	590,44
Įgyvendinta VVG veiklos viešinimo priemonių, vnt.	10 (9 - straipsniai, interneto svetainės sukūrimas)	35 (13 straipsnių, Informaciniai renginiai – 10, laidos per tv – 1, informaciniai lankstinukai apie VVG, informaciniai skelbimai apie teikiamą paramą – 8, paskyros sukūrimas www.facebook.com , VVG verslo paketas)	350
Įvertintų vietos projektų paraiškų	10	37	370

skaičius, vnt.			
Vietos projektų, kuriems skirta parama, skaičius, vnt.	9	35	388,89

Šaltinis : sudaryta darbo autorės pagal VVG vertinimo metodiką ir VVG vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitas.

Lyginant VVG pateiktų paraiškų skaičiaus pasikeitimą su baziniais metais, pasikeitimas 370 proc. Bazinių metų laikotarpiu buvo paskelbti Kvietimas Nr. 1 ir Kvietimas Nr. 2. Kvietimo Nr. 1 paraiškų surinkimo laikotarpiu gautos 7 paraiškos, Kvietimo Nr. 2 – 2 paraiškos. Paraiškas galėjo teikti Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka Akmenės rajono savivaldybės kaimiškojoje teritorijoje įregistruotos kaimo bendruomenės, nevyriausybinės organizacijos ir kiti kaimo vietovėje įsteigti ir (arba) joje veikiantys juridiniai asmenys, savivaldybė ir jos institucijos, pagal prioritetą „Skatinti bendruomeniškumą ir gerinti poilsio organizavimą“. Per 2012 – 2014 m. paskelbti 5 kvietimai, iš jų 3 pelno paraiškoms rinkti, 2 ne pelno paraiškoms. Per šį laikotarpį surinktos 37 paraiškos, iš jų 13 ne pelno, 24 verslo projektų paraiškos.

2011 m. pasirašyta sutartis, pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sritį „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokytis, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“. Projekto įgyvendinimas užtikrina efektyvią VVG veiklą, įgyvendinant LEADER metodą. Vienas iš pagrindinių projekto tikslų telkti kaimo gyventojus ir ugdyti jų gebėjimus veikti kartu, įgyvendinant Akmenės rajono vietos plėtros strategiją. Per visą strategijos įgyvendinimo laikotarpį įgyvendinamas vienas toks projektas. Šio projekto aktualumą lemia tai, kad strategiją administruojantys asmenys ir potencialūs vietos projekto vykdytojai gali tobulinti savo kompetencijas. Projektas užtikrina sėkmingą Akmenės r. VVG kaimo plėtros strategijos įgyvendinimą ir tikslingą vietos išteklių panaudojimą. Projektas turi būti įgyvendintas iki 2015 m. vasario 28 d. Remiantis 2014 m. sausio 6 d. projekto įgyvendinimo ataskaita, projektas įgyvendinamas sėkmingai, paramos lėšos sėkmingai įsisavinamos, rodikliai pasiekti. Projektui pasibaigus, VVG teritorijos gyventojai įgytas žinias galės panaudoti ateities perspektyvoms. Įgyta patirtis bus taikoma VVG ir kaimo bendruomenių veiklos organizavime. Tikėtina, kad patirties dalijimasis su LEADER programoje veikiančiomis organizacijomis padės aiškiau identifikuoti projektines veiklas, kurias būtų galima įgyvendinti ateityje, bendradarbiaujant su vietos gyventojais, verslo atstovais, vietos valdžia.

Palyginus paramos įsisavinimo mastą matoma, kad baziniais metais paramos įsisavinimas 11,93 proc. Vertinamaisiais metais paramos įsisavinimas 70,44 proc. Palyginus pasikeitimą su baziniais metais matoma, kad pasikeitimas siekia 590,44 proc. Paramos įsisavinimo mastas apskaičiuotas remiantis strategijos eigos ataskaitos N. 7 duomenimis. Paramos įsisavinimas kiekvieną mėnesį

kinta, kadangi kiekvieną mėnesį teikiami vietos projektų mokėjimo prašymai. Parama gali būti įsisavinama iki 2015 m. rugsėjo 1 d.

Veiklos viešinimo priemonių pasikeitimas palyginus su baziniais metais siekia 350 proc. Baziniais metais įkurta internetinė svetainė, vietinėje spaudoje išleisti 9 straipsniai, aktyvinantys vietos gyventojus teikti paraiškas, bei viešinantys VVG veiklą. Vertinamaisiais metais išleisti lankstinukai apie VVG, suorganizuota 10 informacinių renginių, išleista 13 straipsnių vietinėje spaudoje, vietinėje televizijoje išleista laida skatinanti verslininkų aktyvumą teikti paraiškas pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“. Bendradarbiaujant su Kredito unija „Tikroji viltis“, Akmenės darbo birža ir Akmenės rajono savivaldybe sukurtas patrauklus verslo paketas, kurį sudaro Akmenės r. VVG teikiama parama ir tinkamumo gauti paramą kriterijai, Kredito unijos „Tikroji viltis“ paskolų teikimo sąlygos ir galimybės, Akmenės darbo biržos siūlomos programos ir Akmenės rajono savivaldybės smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros programa. Siekiant aktyvinti verslininkus buvo parengti priemonės „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ viešinimo skelbimai. Skelbimai buvo padalinti visuose Akmenės rajono seniūnijose, Akmenės darbo biržoje. Šiuo laikotarpiu buvo sukurta paskyra socialiniame tinklalapyje www.facebook.com.

Per visą 2007 – 2013 metų įgyvendinimo laikotarpį įvertinta 47 paraiškos. Įvertintų vietos projektų paraiškų skaičius baziniais ir vertinamaisiais metais skiriasi 370 proc. Per bazinių metų laikotarpį buvo paskelbti 2 kvietimai. Per šį laikotarpį įvertinta 10 vietos projektų paraiškų. Vertinamaisiais metais įvertinta 37 vietos projektų paraiškos. Per 2012 – 2014 m. paskelbti 5 kvietimai teikti vietos projektų paraiškas. Galima daryti išvadą, kad pasikeitimas toks ryškus todėl, kad baziniais metais paskelbti 2 kvietimai, o vertinamaisiais metais paskelbti 5 kvietimai, dvigubai daugiau.

Lyginant vietos projektus, kuriems buvo skirta parama, pasikeitimas 388,89 proc. Baziniais metais įvertinta 10 vietos projektų paraiškų, tačiau 9 vietos projektams skirta parama. 2012-2014 m. įvertintos 37 paraiškos, tačiau tik 35 vietos projektams skirta parama. Taigi, per Akmenės r. VVG strategijos įgyvendinimo laikotarpį, parama neskirta 3 vietos projektams.

Pasiektų rezultatų aspektas. Vertinama Akmenės r. VVG veikla pagal planuotus rodiklius ir pasiektus rodiklius.

Pasiektų rezultatų aspektą charakterizuoja kiekybiniai rodikliai pateikti 17 lentelėje.

Akmenės r. VVG pasiektų rezultatų aspekto vertinimas

Rodikliai	Tikslas – reikšmė 2013 m.	Vertinamieji metai	Planinės rodiklio reikšmės pasiekimo, proc. $=3/2*100$
1	2	3	4
Įgyvendintų vietos projektų skaičius, vnt.	45	44	97,78
Įgyvendintų ne pelno projektų skaičius, vnt.	20	22	110
Įgyvendintų pelno projektų skaičius, vnt.	25	22	88
Įgyvendintų vietos projektų vertė, Lt	6 529 997	6 020 645,41	92,20
Sukurta darbo vietų, vnt.	45	56	124,44
Sėkmingai mokymo kursus baigusių kaimo gyventojų skaičius, vnt.	162	363	224,07
Kaimo vietovės, kuriose įgyvendinami projektai skaičius, vnt.	10	23	230

Šaltinis : sudaryta darbo autorės pagal VVG vertinimo metodiką ir VVG vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitas.

Lyginant užsibrėžtus rodiklius, kai tikslas reikšmė 2007 - 2013 m. laikotarpis, galima pastebėti, kad ne visi rodikliai pasiekti, tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad strategijos įgyvendinimo pabaiga 2015 m. rugsėjis. Planinės įgyvendintų vietos projektų skaičius rodiklio reikšmės pasiekimas – 97, 78 proc. Pagal Akmenės r. VVG rodiklius įgyvendintų vietos projektų skaičius siekia 45 vnt.

Vertinant pasiektus rodiklius, matoma, kad 44 vietos projektai iš 45, įgyvendinami. Išskaidžius vietos projektus pagal strategijos prioritetus, t.y. ne pelno projektai ir pelno projektai, planiniai rodikliai neatitinka pasiektų rodiklių skaičiaus.

Įgyvendintų ne pelno projektų planinės rodiklio reikšmės pasiekimas – 110 proc. Ne pelno projektų skaičius viršija planinius rodiklius. Pagal planinius duomenis planuota 20 ne pelno projektų, per strategijos įgyvendinimo laikotarpį įgyvendinti 22 ne pelno projektai.

Pelno projektų skaičius kol kas dar nepasiektas iš planuotų 25 pelno projektų, įgyvendinti 22 projektai. Įgyvendintų pelno projektų planinės rodiklio reikšmės pasiekimas – 88 proc.

Vertinant įgyvendintų vietos projektų vertės pasiekimas – 92,20 proc. Šis rodiklis taip pat dar nepasiektas.

Sukurtų darbo vietų planinės reikšmės rodiklio pasiekimas yra 124,44 proc. Planiniai rodikliai pasiekti iš planuotų 45 darbo vietų, sukurtos 56 darbo vietos. Akmenės r. VVG duomenis moterims sukurta 30 naujų darbo vietų, vyrams sukurtos 26 naujos darbo vietos.

Sėkmingai mokymo kursus baigusių kaimo gyventojų planinės reikšmės rodiklis - 162 kaimo gyventojai. Pagal faktinius duomenis šiuo metu mokymo kursus yra baigę 363 kaimo gyventojai. Planinės rodiklio reikšmės pasiekimas – 224, 07 proc.

Planuota, kad vietos projektai bus įgyvendinami 10 kaimo vietovių. Pagal pasiektus rodiklius vietos projektai įgyvendinami 23 kaimo vietovėse.

LEADER programos įgyvendinimas Akmenės rajone pagal vietos plėtros strategijos prioritetus ir priemones. Vertinant LEADER programos įgyvendinimą pagal vietos plėtros strategijos prioritetus ir priemones galima apibrėžti, kiek projektų buvo numatyta įgyvendinti strategijos pradžioje ir kiek pasiekta pagal vietos plėtros strategijos prioritetus ir priemones. Taip pat kokia įgyvendintų projektų reikšmė ir kaip įgyvendinti projektai prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajone.

Akmenės r. VVG parengtoje vietos plėtros strategijoje didelis dėmesys skiriamas verslo kūrimui ir plėtrai, subalansuotai gamtinių išteklių, kraštovaizdžio išsaugojimui ir plėtrai. Strategija skatina diegti aplinką tausojančias priemones. Strategijos I prioritetą sudaro viena priemonė „Parama verslo kūrimui ir plėtrai, II prioritetą sudaro 5 priemonės: 1 priemonė. Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas, pritaikant juos gyventojų socialinių poreikių tenkinimui. 2 priemonė. Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas. 3 priemonė. Kraštovaizdžių ir visuomenės paskirties erdvių tvarkymas. 4 priemonė. Gatvių ir kelių sutvarkymas. 5 priemonė. Aplinkos apsaugos infrastruktūros gerinimas.

Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategijos rodiklių pasiekimai pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė

Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“

Veiklos sritis	
Įvairinti kaimo verslus, didinti pridedamąją vertę ir kaimo gyventojų pajamas.	
Vietos projektai pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ (vnt.)	
PLANUOTA	PASIEKTA
25	22

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Akmenės rajono vietos veiklos grupės duomenimis, (2014).

Akmenės r. VVG strategijos duomenimis „Akmenės r. nepasižymi pramoninio pobūdžio įmonių kaimo vietovėse gausa. Daugiau jų yra tik priemiestinėse zonose. Čia Nepriklausomybės metais padaugėjo smulkaus ir vidutinio verslo įmonių. Dažniausiai jos priklauso miesto verslininkams. Juos kaimo vietovės traukia verslui tinkamų pigių patalpų gausa ir mažais turto mokesčiais. Rajone yra tik viena medienos ir mėsos perdirbimo įmonė, taip pat dvi duonos kepimo ir konditerijos, prekybos ir paslaugų. Mažmenine prekyba ir viešuoju maitinimu užsiima net 28 proc. kaimo vietovėse esančių verslo objektų. Tankiausias parduotuvių tinklas yra didesnėse gyvenvietėse ir judrių magistralių pakelėse, ypač priemiestinėse zonose. Parduotuvių stygius jaučiamas atokiose kaimo vietovėse, ypač nutolusiose nuo rajonų centrų ir miestų“ (Akmenės Vietos plėtros..., 2008).

Pagrindinis Akmenės r. VVG I prioriteto 1 priemonės „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ tikslas įvairinti kaimo verslus, didinti pridedamąją vertę ir kaimo gyventojų pajamas. Pagal šią priemonę įgyvendinti 22 verslo projektai. Planuotas rodiklis šiuo metu nėra pasiektas. Įgyvendinant šią priemonę, įkurtos 49 naujos darbo vietos.

LEADER iniciatyvos dėka bandoma prieiti prie gamtos ir paveldo išteklių, kuris traktuojamas kaip visuomeninis turtas ir labai svarbus gyvenimo kokybės veiksnys. Šiam veiksmui yra reikalinga apsauga, užtikrinanti ateities žmonijos gerbūvį. Kaip vienas iš visuomenės turto dalių yra laikomas paveldas, kuris neapsiriboja vien tik istoriniais pastatais. Kaimų gyvenimo kokybės gerinimas, tai apleistų pastatų gelbėjimas, paveldo rekonstrukcijos, tvarkybos, kraštovaizdžio tvarkymas ir gerinimas. Paveldo ištekliai įgijo vertės neprecedentinėse srityse. Jie prisideda prie produktų bei paslaugų kokybės. Jų plėtojimas yra būdas gamintojams ir platintojams kurti sveikos ir natūralios aplinkos įvaizdį, norint vartotojams pabrėžti savo siūlomos produkcijos kokybę. Taip pat suteikia gyvenamajai aplinkai estetinę kokybę. Praeityje ši kokybė nebuvo svarbi, tačiau pastaruoju metu tampa vis svarbesnė kraštovaizdžio, architektūros, ir kt. požiūriais.

Akmenės r. VVG strategijoje pabrėžiama, kad Akmenės krašto kultūrinį identitetą lemia gamtinės sąlygos, geografinė teritorija bei savita istorija. Apibendrinama: „Rajonas turtingas kultūros paveldo objektais, tačiau daugelio jų būklė yra prastoka. Turimomis lėšomis dažniausiai atliekami tik avarinės būklės likvidavimo darbai. Nei rajono savivaldybė, nei kultūros vertybių savininkai, nei Kultūros vertybių apsaugos departamentas neturi finansinių galimybių restauruoti nykstančių objektų. Didelė problema yra tai, kad dalis kultūrinę vertę turinčių pastatų šiuo metu yra nenaudojami, rajone nerandama būdų kaip kultūros vertybes pritaikyti kitoms funkcijoms atlikti, todėl juos išsaugoti ypač sudėtinga. Būtina rengti įvairias kultūros vertybių tvarkymo ir panaudojimo programas ir projektus, mėginti pritaikyti juos kulinarinio paveldo išsaugojimui“ “ (Akmenės Vietos plėtros..., 2008).

Rajone gausu įvairių kultūrinių išteklių, kurie gali skatinti turizmo plėtrą. Jie atspindi sudėtingą krašto istorinę raidą. Daugiausia yra archeologinių ir istorinių objektų, kurių dalis yra neišeksponuoti. Taip pat nemažą dalį Akmenės rajono kultūros paveldo išteklių sudaro XIX a. pabaigos sakraliniai objektai. Didesnė dalis etnografinių objektų šiuo metu yra gana apleisti, o kai kurie net ties sunykimo riba. Ne visi sakralinio kultūros paveldo objektai tinkamai prižiūrimi.

Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategijos rodiklių pasiekiamai pagal priemonę „Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas“ pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė

Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas“

Veiklos sritis	
Istorinę, etnokultūrinę vertę turinčių kaimo paveldo objektų ir kraštovaizdžio komponentų išsaugojimas ir modernizavimas, įskaitant tradicinių amatų kiemelių kūrimą ir kt.	
Atnaujintų ir išsaugotų kaimo paveldo objektų skaičius	
PLANUOTA	PASIEKTA
2	5
	Akmenės Šv. Onos parapija, S. Daukanto paminklas. Klykoliai, Akmenės vaikų dienos centras „Akmenėliai“, Papilės gimnazija (amatų kiemeliai).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Akmenės rajono vietos veiklos grupės duomenimis, (2014).

Pagal priemonę „Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas“ atnaujinti ir išsaugoti du kultūros paveldo objektai, kurie prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo kaimo vietovėje. Atlikti Akmenės Šv. Onos bažnyčios tvarkybos darbai turi didelę reikšmę Akmenės rajonui, siekiant išnaudoti vietos potencialą, norint užtikrinti vieningą, kultūringą ir ekonomiškai patrauklią aplinką kaimo gyventojams.

Atliktos investicijos pagerino religinės bendruomenės funkcionavimą, užtikrino civilizuotą ir patrauklų bažnyčios lankytojų aptarnavimą. Įgyvendinus projektą bažnyčia pritraukia turistų dėmesį įrengta varpine ir Akmenės Šv. Onos parapijos įkurta bažnytinė ekspozicija. Projekto rezultatai prisidėjo prie visapusiško autento eksponavimo, bei sustiprino sakralinio kultūros paveldo objekto traukos funkciją. Simono Daukanto paminklo atlikti restauravimo ir jo aplinkos sutvarkymo darbai pagerino Papilės miestelio reprezentacinę išvaizdą, padidino patrauklumą miestelio gyventojams, bei svečiams. Sutvarkytoje aikštėje bus galima rengti vietinės reikšmės, nedidelio masto šventes, kuriomis gyventojai skatinami formuoti bendruomeninio gyvenimo tradicijas ir papročius.

Kultūros paveldo išsaugojimas yra labai svarbus Lietuvos nacionalinei politikai, įgyvendinant ekonomikos atgaivinimo tikslą ir vykdant pagal tarptautines konvencijas dėl kultūros paveldo

apsaugos priimtus įsipareigojimus. Taip pat svarbu akcentuoti, kad projektų investicijos turi teigiamą įtaką sprendžiant ekologines problemas. Atlikus kultūros paveldo objekto restauravimą sutvarkoma aplinka, pagerinta kraštovaizdžio kokybė.

Tradiciniai amatai suprantami kaip individuali ar kolektyvinė veikla, pagrįsta iš kartos į kartą perduodama patirtimi ir specialiais įgūdžiais, skirta tautinio paveldo produktų nuolatiniam sukūrimui ir realizavimui. Tradicinių amatų kiemeliai įkurti Akmenės rajono Papilės Simono Daukanto gimnazijoje, kaimo bendruomenėje „Klykolių sodžius“, Akmenėje. Tradicinių odininkystės ir kepimo amatų sklaida plėtojama gimnazijoje, bendruomenėje „Klykolių sodžius“ žvakininkystės amato puoselėjimo veiklos, Akmenėje, audimo, drožybos, ir puodininkystės veiklos.

Įgyvendinti projektai gali skatinti bendruomenių bendradarbiavimą, puoselėjant savitą kultūrą, istoriją ir tradicijas per paveldo gaivinimą jo praktiniu atkūrimu. Labai svarbus bendruomenės įtraukimas į amatų veiklas, kuris padeda visuomenei vieningai puoselėti tradiciją ir papročius. Šios skatinančios veiklos gali padėti įtraukti jaunimą, jį užimti. Įdiegus ilgesnę bei gilesnę tradicinių amatų mokymo veiklą, visuomenė bus integruota, bei keliama jos socialinė ir bendroji krašto kultūra į aukštesnį lygmenį.

Akmenės rajone yra bendruomenių, kurios neturi tinkamų patalpų savo veiklai vykdyti, neturi susikūrusios stiprios materialinės bazės bendruomenės narių visuomeninių poreikiui tenkinimui. Tokių kaimo bendruomenių rėmimas yra būtinas siekiant sustiprinti jų veiklos efektyvumą, kaimo gyventojų gyvenimo kokybę. Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategijos rodiklių pasiekimai pagal priemonę „Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas, pritaikant juos gyventojų socialinių poreiki tenkinimui“ pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė

Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas, pritaikant juos gyventojų socialinių poreikių tenkinimui“

Veiklos sritis	
Kaimo vietovei svarbių statinių rekonstravimas, remontas, jų aplinkos tvarkymas, pritaikant juos daugiafunkciniai paskirčiai	
Atnaujintų visuomeninės paskirties pastatų skaičius (vnt.)	
PLANUOTA	PASIEKTA
6	7 (Kruopių kultūros namai, Šapnagių k. bendruomenės namai, Akmenės poliklinika, Kalniškių bendruomenės namai, Klykolių k. bendruomenės namai, VŠĮ „Gelbėkit vaikus“ pastatas, Purvių kaimo bendruomenės namai)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaita..., (2014).

Iš pateiktos lentelės matyti, kad pagal Akmenės rajono vietos veiklos grupės pirmąją strategijos priemonę „Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas, pritaikant juos gyventojų socialinių poreikių tenkinimui“ rodikliai pasiekti ir viršyti. Iš viso atnaujinti septyni visuomeniniai pastatai. Atliktos investicijos gali efektyviai išspręsti visuomenės poreikius, laisvalaikio praleidimo problemas, suaktyvinti vieningumą.

Kaimo vietovė ir jos vaizdas svarbus ne vien vietos gyventojams, tačiau jis svarbus ir visuomenei, kaip visumai. Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategijos rodiklių pasiekimai pagal priemonę „Kraštovaizdžių ir visuomeninės paskirties erdvių tvarkymas“ pateikti 21 lentelėje.

21 lentelė

Akmenės r. VVG strategijos rodikliai pagal priemonę „Kraštovaizdžių ir visuomeninės paskirties erdvių tvarkymas“

Veiklos sritis	
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Sporto aikštynų, žaidimų aikštelių įrengimas, inventoriaus įsigijimas ir kt. ▶ Parkų skverų atnaujinimas. ▶ Prieigos prie vandens telkinių, parkų ir poilsio zonų įrengimas ir sutvarkymas. ▶ Stebėjimo kamerų prie viešųjų erdvių įrengimas. 	
Atnaujintų ir išsaugotų kaimo kraštovaizdžio komponentų ir visuomeninės paskirties erdvių skaičius	
PLANUOTA	PASIEKTA
2	19 (Agluonų k. parkas, Paeglesiai, Eglesiai, Dabikinė, Venta, Akmenė, Šiaudinė, Daubiškiai, Akmenės parkas, Kruopių parkas, Spaigiai, Akmenės II kaimas, Dabikinėlė, Padvarėliai, Ramučiai, Menčiai, Kamanų valstybinis gamtinis rezervatas, Alkiškiai, Kivyčiai)

Šaltinis sudaryta darbo autorės, remiantis Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaita..., (2014).

Pagal priemonę „Kraštovaizdžių ir visuomeninės paskirties erdvių tvarkymas“ atnaujinti ir išsaugoti 19 kaimo kraštovaizdžio komponentai ir visuomeninės paskirties erdvės. Pasiekti rodikliai užtikrina objektyvius rezultatus. Įrengti ir sutvarkyti parkai, paplūdimiai, vaikų žaidimų aikštelės, įrengti aktyvaus poilsio aikštelės (riedučių, riedlenčių bei BMX dviračių sportui), gatvių apšvietimas, bei 2 kaimo vietovėse pagerinta vandens kokybė, įrengiant vandens gerinimo sistemą. Šių rezultatų dėka kaimo vietovėse gali padidėti inicijuotų renginių skaičius ir įvairovė, bei kokybė, vietos gyventojų formalių ir neformalių susitikimų skaičius, kuris gali padėti visuomenei bendrauti.

Atnaujintos viešosios erdvės gali pritraukti kitų miestų ir rajonų gyventojus ir turistus, kurie lankysis įrengtose erdvėse, jose vykstančiose renginiuose. Svarbu tai, kad jau pradėti vystyti partnerystės ryšiai tarp bendruomenių, įsisavinant vietos projektų metu sukurtą naudą, pavyzdžiui, organizuojant bendras veiklas įrengtose viešosiose erdvėse. Kaimo vietovėse labai svarbus jaunimo užimtumas. Atnaujintos viešosios erdvės užtikrins jaunimo užimtumą, aktyvia laisvalaikio veikla. Išsaugotas kraštovaizdis suteikia gyvenamosios aplinkos patrauklumą ir estetinį vaizdą.

LEADER programos įgyvendinti rodikliai gali padėti atsirasti pokyčiams, kurių svarbiausias tikslas gyvenimo kokybės gerinimas Akmenės rajone. Daugelis planuotų Akmenės vietos plėtros strategijos rodiklių pasiekti. Įvertinus pasikeitimą lyginant bazinius metus (2007 – 2011) su vertinamaisiais metais (2012 – 2014) galima daryti išvadą, kad vertinamieji metai buvo aktyvesni ir parama įsisavinama geriau, nei baziniais metais.

3.2. Informantų ir eksperto nuostatų analizė

Pagrindinis informantų apklausos tikslas - išsiaiškinti kaip LEADER programa įgyvendinama Akmenės rajone ir kokios tobulinimo galimybės 2014 – 2020 m. laikotarpiui. Todėl buvo siekiama įvertinti ir nustatyti LEADER programos įgyvendinimo ypatumus, pagrindines problemas, jų priežastis ir pasiūlymus įgyvendinimo tobulinimui. Informantai šiame tyrime laikyti VVG atstovai, vietos valdžios atstovai, verslo atstovas ir bendruomenių atstovai. Pirmiausia, informantai buvo paprašyti įvertinti LEADER programos įgyvendinimo principus, po to nurodyti kodėl taip vertina, problemų aktualumą, LEADER programos įgyvendinimo kontekste. Vertinti principai - sprendimų priėmimas „iš apačios į viršų“, faktinis partnerystės principų laikymasis, naujoviškumas, vietovės metodas, integruotas metodas, vietovių tarpusavio tinklai ir bendradarbiavimas, finansavimo valdymas vietos lygmeniu.

Kiekvienas veiksnys vertintas 5 balų skalėje nuo „labai blogai“ iki „labai gerai“. 22 lentelėje pateiktas LEADER programos įgyvendinimo principų vertinimas.

22 lentelė

Informantų LEADER programos principų vertinimas

LEADER programos principai	Informantų vertinimas							Suminis vertinimas balais
	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	I ₆	I ₇	
Metodas „iš apačios į viršų“	4	3	2	4	3	3	3	22
Faktinis partnerystės principų laikymasis	5	5	2	4	4	4	3	23
Naujoviškumas	4	5	4	5	3	5	4	30
Vietovės metodas	3	3	3	2	3	2	2	18
Integruotas metodas	4	4	2	5	1	1	2	19
Vietovių tarpusavio tinklai ir bendradarbiavimas	5	4	2	4	4	4	5	28
Finansavimo valdymas vietos lygmeniu	3	5	3	5	3	3	2	24

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Pirmoje interviu dalyje informantai vertino LEADER programos principų įgyvendinimą Akmenės rajone, 5 balų skalėje. Iš viso kiekvieno principo įgyvendinimas galėjo būti įvertinamas 35 balais, tai aukščiausias įvertinimas, prasčiausias įvertinimas galėjo siekti – 7 balus.

Kaip matyti iš pateiktos 21 lentelės prasčiausiai informantų įvertintas vietovės metodas – 18 balų ir integruotumas – 19 balų.

Metodo „iš apačios į viršų“, faktinis partnerystės laikymasis, finansavimo valdymas vietos lygmeniu ir konsultantų kompetencijos vertinami panašiu lygiu skiriasi tik keliais balais – 22, 23, 24.

Aukščiausiais balais įvertinti bendradarbiavimo, naujoviškumo principų įgyvendinimas.

Antroje interviu dalyje informantai komentavo LEADER programos principų vertinimus ir siūlė priemones situacijai gerinti.

23 lentelė

Informantų nuostatos apie metodo „iš apačios į viršų“ įgyvendinimą Akmenės r.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Metodas „iš apačios į viršų“	Mažas aktyvumas	I ₁ : „Didelė bendruomenių dalis įsitraukusios į veiklą, tačiau ne visos“ I ₂ : „Įsitraukęs tik bendruomenių aktyvas“ I ₃ : „Visuomenė VVG veikloje dalyvauja tik tiek, kiek yra susijusi su įgyvendinamais projektais“ I ₅ : „VVG veikla remiasi savanorišku darbu, atitraukti vietos gyventojus nuo kasdieninių darbų ir įjungti juos visuomenei skirtoms veikloms yra sudėtinga“. I ₇ : „Visuomenė VVG veikloje dalyvauja ne visa“.
	Didesnė VVG informacijos sklaida	I ₁ : „Kiekvienoje seniūnijoje dažniau daryti susitikimus, taip suburiant bendruomenės narius“ I ₂ : „Daugiau viešinimo, informacijos sklaidos bendruomenių ir tikslinių grupių susiejimuose“
	Aktyvesnis dalyvavimas renginiuose Stipresnis bendruomenių iniciatyvos rėmimas	I ₃ : „VVG nariuose aktyvūs atstovai iš įvairių organizacijų, kurie galėtų viešinti VVG veiklą“. I ₄ : „Keistis informacija ir aktyviai dalyvauti savivaldos renginiuose“ I ₅ : „Rajono savivaldybei labiau remti bendruomenių iniciatyvas“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Pateiktoje lentelėje informantai vertino metodo „iš apačios į viršų“ taikymą Akmenės rajone.

Visi informantai įvardijo, kad ne visa visuomenė yra įsitraukusi į VVG ir sprendimų priėmimą. Informantų nuomone, įsitraukęs tik aktyvas arba visuomenės dalis, kuri susijusi su įgyvendinamais projektais. Vieno iš informantų nuomone, kad VVG labai sunku visuomenę įtraukti, ją atitraukti nuo kasdieninių darbų.

Taigi, vertinant šio principo įgyvendinimą buvo išskirta subkategorija – mažas aktyvumas. Visuomenė nėra pilnai įsitraukusi, veikia tik aktyvioji visuomenės dalis (pvz. bendruomenių pirmininkai, o ne visa bendruomenė).

Remiantis informantų nuostatomis buvo išskirtos trys subkategorijos, kurios pagerintų šio principo įgyvendinimą:

- Didesnė VVG informacijos sklaida;
- Aktyvesnis dalyvavimas renginiuose;
- Stipresnis bendruomenių iniciatyvos rėmimas.

24 lentelė

Informantų nuostatos apie partnerystės laikymąsi Akmenės r.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Partnerystė	Partnerystės stoka	I ₁ : „Partnerystę reikėtų labiau plėtoti, ypač su verslininkais“ I ₃ : „Partnerystė menka, nėra vieno darinio tarp skirtingų sektorių“ I ₄ : „Reikia didesnio bendradarbiavimo“ I ₅ : „Vyksta gana reguliarius bendravimas su vietos valdžia, verslu ir bendruomenėmis“. I ₇ : „Labiau plėtoti ryšius“
	Aktyvo sudarymas visose seniūnijose 3 sektorių bendri renginiai Bendruomenių vaidmens stiprinimas	I ₁ : „Galėtų kiekvienoje seniūnijoje būti aktyvas, kurį sudarytų verslas, valdžia, bendruomenės ar kitos organizacijos atstovas“ I ₃ : „Partnerystė tarp sektorių galėtų prasidėti aktyvios grupės sudarymu, kuri žiūrėtų platesniu mastu“. I ₄ : „Jungti partnerystę, bendruose seminaruose, susitikimuose, kuriuose dalyvautų bendruomenės nariai: ūkininkai, verslininkai, kiti gyventojai“ I ₅ : „Labiau viešinti, stiprinti ir remti bendruomenių vaidmenį priimant sprendimus, vietos gyventojų svarbiais klausimais“. I ₇ : „Reiktų, kad vyktų bendri susiejimai ir susirinkimai“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Partnerystė padeda suformuoti svarbiausias plėtros problemas ir numato realias bei efektyvias priemones, kuriomis galima pasinaudoti kiekvienoje vietovėje atskirai. Partnerystė sudaro galimybę geriau panaudoti vietos išteklius: žinias, patirtį, finansinius išteklius, gebėjimus ir iniciatyvą. Partnerystė reikalinga užtikrinti ryšius tarp atskirų kaimo plėtros veikėjų, bei lanksčiam, labiau vietovės specifikai pritaikytam kaimo plėtros valdymui.

Informantai įvardijo, kad partnerystę labiau reiktų plėtoti, pasigendama vieno darinio tarp skirtingų sektorių. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį ir į glaudesnę bendradarbiavimą su verslininkais.

Taigi, apibendrinus partnerystės principų laikymosi įgyvendinimą, galima daryti išvadą, kad jaučiama partnerystės stoka.

Remiantis informantų apklausa galima išskirti partnerystės tobulinimo priemones:

- Kiekvienoje seniūnijoje sudaryti aktyvą, į kurią įeitų verslas, valdžia, bendruomenės ar kitų organizacijų atstovai;
- Partnerystės skatinimas bendruose seminaruose, susitikimuose;
- Viešinti ir stiprinti bendruomenių vaidmenį priimant sprendimus.

Informantų nuostatos apie naujoviškumo įgyvendinimą Akmenės r.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Naujoviškumas	Bendruomenių būrimas Inovatyvūs projektai	I ₁ : „Bendruomenių bendri projektai, parkų atnaujinimas“ I ₂ : „Būriamos bendruomenės vykdyti bendrą veiklą“ I ₃ : „Naujoviškumas jau vien tai, kad yra tikai reali galimybė apjungti bendruomenes, verslą ir valdžią spendžiant problemas atsižvelgiant į poreikius“ I ₄ : „Įgyvendinami tarpterritoriniai, tarptautiniai projektai“ I ₅ : „Verslo projektai turi inovatyvumo“.
	Bendruomenių verslumo skatinimas Informacijos sklaida apie inovatyvius projektus	I ₂ : „Reiktų skatinti platesnį visuomenės susidomėjimą, skatinti bendruomenės ieškoti naujų galimybių, galbūt jų verslumą“ I ₅ : „Padėtų aktyvus informacijos sklaidimas apie inovatyvius projektus kitų VVG – tiek Lietuvos tiek užsienio“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

LEADER programa gali atlikti svarbų vaidmenį, skatindama taikyti naujus ir novatoriškus kaimo vietovių plėtros metodus. Toks novatoriškumas skatinamas suteikiant VVG plačią veiksmų laisvę ir lankstumo atsargą priimant sprendimus dėl veiklos, kurią jos pageidauja remti.

Vykdomų veiksmų naujoviškumas, informantų vertinamas gana teigiamai. Visi informantai įvardijo, kad vykdomi veiksmai naujoviški, kad įgyvendinami bendri bendruomenių projektai, naujoviškumas vien tame, kad bandoma sujungti tris skirtingas veiklas bendrai veiklai vykdyti, taip pat įgyvendinami tarpterritoriniai, tarptautiniai projektai, kurie sudomina visuomenę savo išskirtinumu. Verslo projektai traktuojami, kaip inovatyvūs. Reikia pažymėti, kad Akmenės r. VVG viena iš nedaugelio VVG, kuri turi didelį įgyvendinamų verslo projektų kiekį.

Apibendrinus naujoviškumo įgyvendinimą Akmenės rajone, išskirtos subkategorijos:

- Bendruomenių būrimas;
- Inovatyvūs projektai.

Siekiant dar geresnio šio principo įgyvendinimo siūloma:

- Bendruomenių organizacijos sukūrimas, kuratoriaus išrinkimas;
- Bendruomenių verslumo skatinimas;
- Aktyvus informacijos sklaidimas apie inovatyvius projektus kitų VVG – tiek Lietuvos tiek užsienio.

Informantų nuostatos apie vietovės metodo įgyvendinimą Akmenės r.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vietovės metodas	Mažas verslininkų aktyvumas Jaunimo stoka kaime	I ₁ : „Mažas verslininkų aktyvumas. Baimė imti kreditus“ I ₂ : „Rajone gyventojų skaičius mažėja, mažai jaunų žmonių, nėra ir iniciatyvos“ I ₃ : „Situacija sudėtinga, rengiant strategiją numatytas gan didelis verslo projektų skaičius, vertinant realią situaciją, kad rajonas nėra didelis, kad verslininkų, kurie aktyviai įgyvendintų projektus nėra daug“ I ₅ : „Kaime sparčiai mažėja darbingo amžiaus gyventojų. Jaunimui išvykstant į užsienį, padėtis tik blogėja. Žemės valdo stambūs ūkininkai, todėl jaunimui labai sunku įsitvirtinti kaime, neturint žemės.“
	Smulkių verslininkų aktyvinimas Jaunimo pritraukimas Vietos išteklių išnaudojimas	I ₁ : „Kuo daugiau šviesti smulkius verslininkus, aiškinti kokia nauda ir pan.“ I ₂ : „Skirti kuo daugiau dėmesio jaunimui“ I ₃ : „Didesnio bendradarbiavimo su valdžia, verslu, bendruomenėmis, norint išanalizuoti realią situaciją ir matyti realius gyventojų poreikius“. I ₅ : „Reikia išnaudoti vietos išteklius“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Taikant vietovės metodą, žmogiškieji ir finansiniai ištekliai nukreipiami į konkrečios vietos teritorijos ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą. Teritoriją turi vienyti bendri veiksniai: geografiniai, ekonominiai ar socialiniai. Šis LEADER programos principas vertinamas vienareikšmiškai, kadangi visi informantai teigė, kad ekonominė ir socialinė situacija sudėtinga. Jaučiamas mažas verslininkų aktyvumas, vis daugiau jaunų žmonių išvyksta, kaimas senėja. Pažymima, kad neišnaudoti visi vietos ištekliai.

Perspektyvos:

- Smulkių verslininkų aktyvinimas;
- Jaunimo pritraukimas;
- Vietos išteklių išnaudojimas.

Informantų nuostatos apie integruotumo įgyvendinimą Akmenės r.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Integruotas metodas	Mažas integruotumas	I ₁ : „Ne visai yra jungtinių projektų, keletas bendruomenių įgyvendina viešųjų erdvių projektus“ I ₂ : „Nelabai projektai tarpusavyje susiję, kiekviena bendruomenė įgyvendina atskirai“ I ₃ : „Projektai tarpusavyje nėra susiję. Bendruomenės aktyviau bendraudamos galėtų pačios sukurti tęstinį procesą, kuris apjungtų projektus“ I ₅ : „Tokių projektų nebuvo įgyvendinta“ I ₆ : „Nesusiję projektai tarpusavyje“

		I7: „Nežinau, kad būtų projektai tarpusavyje susiję“
	Bendradarbiavimas Įvairių veiksmų finansuojamų iš skirtingų šaltinių sujungimas	I2: „Reikėtų glaudesnio bendradarbiavimo, siekiant bendro tikslo“ I5: „Rengiant strategiją reikėtų numatyti įvairių veiksmų finansuojamų iš skirtingų šaltinių sujungimą, apjungiant institucijų ir projektų vykdytojų veiklas bendro rezultato siekimui. Nustatyti rezultato vertinimo rodiklius“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Integruotumą sudaro veiksmų planas ir projektai, kurie tarpusavyje yra susiję ir koordinuojami kaip darni visuma.

Išanalizavus informantų nuomonę, galima teigti, kad Akmenės rajone labai mažas integruotumas. Apklaustieji vieningai teigė, kad tarpusavyje susijusių ir koordinuojamų projektų Akmenės rajone nebuvo įgyvendintų.

Išskirtos tobulinimo priemonės gerinančios šio principo įgyvendinimą:

- Bendradarbiavimas;
- Įvairių veiksmų finansuojamų iš skirtingų šaltinių sujungimas, apjungiant institucijų ir projektų vykdytojų veiklas bendro rezultato siekimui, nustatant vertinimo rodiklius.

28 lentelėje pateiktos informantų nuostatos apie vietovių tarpusavio tinklus ir bendradarbiavimą Akmenės rajone.

28 lentelė

Informantų nuostatos apie vietovių tarpusavio tinklus ir bendradarbiavimą Akmenės r.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vietovių tarpusavio tinklai ir bendradarbiavimas	Vietovių bendradarbiavimas	I1: „Bendradarbiavimas tikrai vyksta. Vyksta patirties pasidalijimas įgyvendinant projektus tiek Lietuvoje tiek užsienyje. Tarptautinio bendradarbiavimo įgytos žinios pritaikomos bendruomenėse“ I2: „Dalijamės įgyvendintų projektų patirtimi su kitomis VVG, tas yra labai gerai“ I4: „Bendradarbiaujama su aplinkiniais rajonais, įgyvendinami tarptautiniai ir teritoriniai projektai“ I6: „Vietovės pakankamai bendradarbiauja, verslininkai dalijasi patirtimi su kitų VVG įgyvendintų verslo projektų pareiškėjais“.
	Dalijimasis patirtimi su kitomis bendruomenėmis Minkštųjų projektų įgyvendinimas	I1: „Kuo daugiau važinėti į kitus rajonus dalintis patirtimi ir idėjomis. Rengti įgyvendintų projektų pristatymus rajone, pakviečiant kuo daugiau žmonių“ I2: „Bendradarbiavimą dar labiau paskatintų minkštieji projektai, bendrų renginių organizavimas“ I4: „Išvykos į objektus kur įgyvendinti projektai“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Bendradarbiavimas – svarbi LEADER programos dalis kaimo vietovėse. Bendradarbiavimas turi vykti ne tik tarp tos pačios šalies vietovių, bet ir tarp kelių šalių. Šio veiksnio svarbą sudaro patirties dalijimasis įgyvendinant projektus, santykių užmezgimas ir naujų idėjų ieškojimas, atskleidžiant konkrečios vietovės ypatumus.

Vertinant vietovių tarpusavio tinklus ir bendradarbiavimą Akmenės rajone, informantų nuomone, bendradarbiavimas, įgyvendinant LEADER programą, vyksta. Informantai paminėjo tarptautinio projekto svarbą, išskyrė patirties dalijimąsi tarp Lietuvos ir užsienio VVG.

Kad bendradarbiavimas dar labiau vystytųsi informantai išskyrė bendradarbiavimo priemones:

- Dalijimasis patirtimi su kitomis bendruomenėmis;
- Bendrų renginių organizavimas su kitų rajonų bendruomenėmis;
- Bendrų išvykų organizavimas įgyvendinant vietos projektus.

29 lentelėje pateiktos informantų nuostatos apie finansavimo valdymą vietos lygmeniu.

29 lentelė

Informantų nuostatos apie finansavimo valdymą Akmenės r.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Finansavimo valdymas vietos lygmeniu	Kitų finansinių fondų parama Savivaldos parama	I ₁ : „Bendruomenės pritraukia lėšų ir iš kitų fondų“ I ₂ : „Vietos valdžia paremia, ūkininkai vietos“ I ₃ : „Savivaldybė prisideda prie kai kurių projektų įgyvendinimo“ I ₆ : „Rajone, verslininkams paramą teikia galima sakyti tik VVG.“
	Informacijos sklaida apie kitų fondų finansavimo galimybes Paramos sujungimas į visumą	I ₁ : „Platesnė informaciją apie kitų fondų finansavimus“ I ₆ : „Paramos suma verslui galėtų būti didesnė, verslo pradžiai gerai, bet norint kažką įsirengti daugiau, tai per maža“ I ₇ : „Daugiau ieškoti paramos, kad parama susijungtų į visumą ir būtų pasiektas bendras rezultatas“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Kaimo plėtros paramos teikimas turi būti subalansuotas įvairiais požiūriais. Svarbu rasti optimalius sprendimus, kuriais būtų galima reguliuoti finansinės paramos paklausą ir pasiūlą. Įvairi ir veiksminga parama smulkių bei novatoriškų projektų rengėjams didina paramos poreikį ir užtikrina jos efektyvumą. Vietos finansavimas, kuris peržengia subsidijavimo ribas, tampa svarbia priemone, lemiančia naujas kaimo plėtros dalyvių sąsajas ir suartinančias vietos gyventojus su pagrindinėmis valdžios institucijomis.

Finansavimo valdymą vietos lygmeniu informantai įvertino teigiamai. Informantai įvardijo, kad vietos valdžia prisideda prie projektų įgyvendinimo, kad pačios bendruomenės naudojasi kitais finansavimo šaltiniais, parama iš kitų fondų. Šiek tiek sudėtingesnė situacija yra su parama verslininkams. Apklaustas informantas, atstovaujantis verslą, teigė, kad Akmenės rajone tokią didelę paramą verslininkams skiria tik VVG.

Tobulinant kaimo vietovių plėtros finansavimą visada išlieka poreikis rasti optimalią pusiausvyrą tarp konkrečių priemonių. Informantų priemonės gerinančios finansavimo valdymą vietos lygmeniu:

- Informacijos sklaida apie kitų fondų finansavimo ypatumus;
- Aktyvus kitų finansavimo šaltinių ieškojimas, kad parama susijungtų į visumą.

Išanalizavus informantų nuostatas, galima teigti, kad LEADER programa Akmenės rajone įgyvendinama vidutiniškai, kadangi nei vienas LEADER programos įgyvendinimo principas negavo aukščiausio įvertinimo, kuris galėjo siekti 35 balus, tačiau nei vienas principas nebuvo įvertintas ir pačiu mažiausiu balu – 7. LEADER programos principų vertinimas siekė vidutinius balus. Informantų nuostatų analizė atskleidė, kad įgyvendinant LEADER programą Akmenės rajone, reikėtų labiau įtraukti visuomenę į VVG veiklą, stipriau plėtoti partnerystės ryšius, labai gerai įvertinti situacijos aktualumą rengiant vietos plėtros strategiją, veiksmų planą susieti su projektais, kad jie tarpusavyje sietųsi kaip visuma.

Išgryninant VVG veiklos aspektus, užtikrinančius sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą ir tobulinimo galimybes 2014 – 2020 m., buvo atlikta eksperto apklausa. Ekspertas šiame tyrime – Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro direktorius, socialinių mokslų daktaras, docentas Jonas Jasaitis. Ekspertas, J. Jasaitis, įvardijo VVG veiklos aspektus, užtikrinančius sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą bei tobulinimo kryptis 2014 – 2020 m.

Ekspertui buvo užduoti 2 klausimai:

1. Kokie VVG veiklos aspektai užtikrintų sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą?
2. Kokias perspektyvas įvardintumėte įgyvendinant LEADER programą 2014 - 2020 m.?

30 lentelėje pateikti eksperto įvardinti VVG veiklos aspektai, užtikrinantys sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą ir perspektyvos įgyvendinant LEADER programą 2014 – 2020 m.

30 lentelė

Eksperto interviu turinio analizės rezultatų apibendrinimas

Kokie VVG veiklos aspektai užtikrintų sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą?	E₁: Pagrindiniai VVG veiklos aspektai turi išreikšti bazinius ir socialinius visuomenės interesus. VVG vienu iš savo veiklos tikslų turi turėti 6 funkcijas 1) Rezidencinė; 2) Daugiasektorinė ūkinės veiklos plėtra; 3) Sveikos gyvensenos propagavimas; 4) Edukacinė; 5) Kraštovaizdžio apsauga ir bendruomenės saugumas; 6) Vertybių sistema.
Kokias perspektyvas įvardintumėte įgyvendinant LEADER programą 2014 - 2020 m.?	E₁: Pagrindinės kaitos kryptys turėtų remtis žmogumi ir jo poreikiais, VVG vietos plėtros strategijos suderinamumu su savivaldos plėtros planais, vietos išteklių panaudojimu, naujų ne žemės ūkio veiklų skatinimu kaimo vietovėse ir jaunimo pritraukimu gyventi kaimo vietovėse.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Ekspertas įvardijo šešias VVG veiklos funkcijas, kurias VVG galėtų panaudoti įgyvendinant LEADER programą ir kurie užtikrintų šios programos veiksmingumą ir sėkmę.

Rezidencinė. Profesorius J. Jasaitis teigė, kad ši funkcija sąlygoja kūrimą naujų užmiesčio gyvenviečių, atspindinčių šiuolaikinius gyventojų socialinės stratifikacijos požymius. Eksperto nuomone, „*turėtų kurtis moderni gyvenviečių fizinė infrastruktūra, kuri būtų aprūpinta energija ir vandeniū, efektyvia nuotekų bei atliekų tvarkymo sistema*“. Tokia moderni gyvenvietė turėtų sukurti šeimai patogesnę ir saugesnę aplinką, kurioje atsiveria didesnės galimybės kiekvieno šeimos nario asmenybės ugdymui. Ekspertas teigė, kad „*rezidencinė funkcija išreiškia naujas gyvenamųjų vietovių planavimo ir šeimos būsto tobulinimo tendencijas*“.

Daugiasektorinė ūkinės veiklos plėtra. Profesoriaus nuomone, „*ekonominės veiklos diversifikaciją skatina ir būtinybė atkurti kaimo vietovių buitinio aptarnavimo sistemą. Stiprėja poreikis miesteliuose ir didesnėse gyvenvietėse vėl steigti siuvyklas, kirpyklas, buitinių prietaisų taisyklas, transporto priemonių ir žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuves. Populiarėja ligonių, senelių ir mažamečių vaikų priežiūros paslaugos*“. Jo manymu, kad paslaugų poreikį konkrečioje vietovėje galėtų išsiaiškinti ir galimybes jas tenkinti pačios kaimų bendruomenės, kurios aprūpintų gyventojus šviežiais ekologiškais maisto produktais ir kitomis kokybiškais kasdieninio vartojimo prekėmis.

Ši funkcija įgyvendinama šiomis priemonėmis:

- Vis daugiau pramonės, statybos, transporto aptarnavimo ir kitų įmonių statoma priemiesčiuose, netoli nuo pagrindinių transporto magistralių. Turėtų būti pereinama nuo stambiųjų įmonių prie specializuotų filialų sistemos;
- Įmonių pastatai surenkami iš lengvų konstrukcijų. Esant reikalui, tokius pastatus galima greitai perkelti į kitą vietą;
- Pažangiausias technologijas naudojančios įmonės turėtų kurtis užmiestyje, kur yra daugiau erdvės plėtrai, patogus susisiekimas, žymiai mažesnis oro užterštumas, vibracija ir kt.;
- Naujųjų informacinių technologijų dėka daugėja profesinės veiklos sričių, kuriomis galima užsiimti savo namuose. Tai ekonomikos ir verslo konsultacijos, vertimai iš užsienio kalbų, kelionių aptarnavimas, internetinė prekyba, ligonių, vaikų bei senelių priežiūra ir kt.;
- Griežtesni gamtosaugos reikalavimai.

Sveikos gyvensenos propagavimas. Ekspertas teigė, kad „*visuomenė, o ypač ta jos dalis, kuriai jau ne kartą teko lankytis kitose valstybėse, pasigenda naujo požiūrio į poilsio organizavimą. Ko nesugeba padaryti valdžios institucijos, to imasi pavieniai entuziastai*“. Ekspertas parėžia, kad šią funkciją galima įgyvendinti keliomis kryptimis:

- Kurti naujas sveikatingumo ir sporto zonas, pritaikytas tiek masiniam naudojimui, tiek mažų grupių, šeimų ir individų poreikiams;
- Formuoti naujas pramogų gamtoje rūšys, kurti joms pritaikytą infrastruktūrą;

- Užmiestyje rengti organizacijų, kolektyvų ir asmeninės šventės. Šiems poreikiams statyti naujus objektus, pritaikyti restauruojamų dvarų kompleksus ir kt.

- Atkurti religijos instituto vaidmenį reabilitacijos ir resocializacijos procesuose. Populiareja piligriminis turizmas, organizuojamos jaunimo stovyklavietės, bažnyčių ir vienuolynų bei jų aplinkos tvarkymo talkos ir kt.

Panašios paslaugos galėtų būti teikiamos ne tik vasaros sezono metu, bet ir kitais metų laikais: poledinės žūklės mėgėjams, išsiruošusiems slidinėti, uogauti, grybauti ir t. t. Relaksacinės funkcijos plėtra ne tik suteiktų kaimo vietovių gyventojams papildomų pajamų, bet ir pasitarnautų bendrajai visuomenės elgesio kultūrai.

Edukacijos realizacija. Edukacinės kryptys, kurias įvardijo ekspertas:

- Turistams būtinų infrastruktūros objektų įrengimas;
- Reklaminės literatūros išleidimas;
- Lankytojų aprūpinimas maitinimu ir nakvyne;
- Informacijos apie lankytinus objektus skelbimas internete;
- Turistams turi būti sudaryta galimybė įsigyti tas vietoves primenančius tautodailininkų dirbinius, lankstinukus ar kitus šios paskirties leidinius;
- Vietovėse, kuriose susidarytų didesni turistų srautai, didelę reikšmę turėtų „gyvosios istorijos“ renginiai.

Kraštovaizdžio apsauga ir bendruomenės saugumas. Profesoriaus J. Jasaičio nuomone, ši funkcija apima:

- kasdieninę gyvenviečių aplinkos, aikščių, pakelės erdvių, pamiškių ir pan. priežiūrą;
- senųjų ir šiuolaikinių aplinkos tvarkymo tradicijų derinimą, rengiant gyvenviečių plėtros projektus, tvarkant parkus, įrengiant gėlynus, sodinant gyvatvoves, apsodinant keliukus ir kt.
- visuomeninės elgsenos tobulinimą ir naujų vertybių formavimą, organizuojant sodybų ir gyvenviečių tvarkymo konkursus;
- senųjų dvarų ir dvarviečių pritaikymą šiuolaikinei paskirčiai;
- gyvosios ir negyvosios gamtos paminklų (unikalių medžių ir kitų augalų, slėnių, saugotinų riedulių ir pan.) priežiūrą;
- jaukios ir saugios aplinkos kūrimą čia gyvenančiai bendruomenei.

Profesorius teigimu, „*etnografinio ir etinio (dorovinio) paveldo išsaugojimas bei puoselėjimas gali efektyviai pasitarnauti visuomenės pilietiniam ugdymui, jų vertybinės orientacijos formavimui*“. Taigi, šeštoji išskirta eksperto VVG veiklos funkcija – **vertybių sistema**. Ji gali būti įgyvendinama tokiomis priemonėmis:

- pasakojamosios tautosakos, liaudies dainų, vaizdingų posakių ir kitos žodinės kūrybos rinkimas;
- kraštotyrinės veiklos plėtojimas, apylinkių istorijos panaudojimas tiek formaliojo, tiek neformalaus ugdymo sistemoje;
- etnografinių amatų ir tradicinių kaimo verslų atkūrimas. Etnografinės kūrybos elementų nagrinėjimas besimokančio jaunimo užklasinėje veikloje, o taip pat organizuojant specializuotus seminarus, kūrybines stovyklas, parodas, konkursus, veiklą amatų centruose ir kt.;
- naujų turistinių maršrutų, skirtų etnografijos, istorijos ir literatūros paveldui nagrinėti, kūrimas;
- tautos dorovinio paveldo (bendravimo stiliaus, gyvenimo būdo, papročių, tradicijų ir pan.) nagrinėjimas, pasitelkiant švietimo ir kultūros įstaigas, religines organizacijas ir vietos bendruomenes.

Išskirtos VVG veiklos funkcijos galėtų VVG padėti įgyvendinti LEADER programą ir atskleisti ekonominės ir sociokultūrinės plėtros galimybes. Atsirastų galimybės plėtoti smulkųjį verslą, populiarinti tautos materialinę ir dvasinę kūrybą. J. Jasaičio įvardinti VVG veiklos aspektai leistų numatyti perspektyvias plėtros kryptis, naujų verslų kūrimą, privačių ir viešųjų erdvių kūrimą infrastruktūros sutvarkymą ir savivaldos efektyvumą.

Kitą interviu dalį sudarė LEADER programos tobulinimo kryptių nustatymas 2014 – 2020 m. Ekspertas nustatė 5 tobulinimo kryptis, kurios svarbios rengiant vietos plėtros strategiją.

Pirmoji kryptis dėmesį telkia į žmogų, visų planavimų centre turi būti žmogus ir jo poreikiai. Taigi, rengiant vietos plėtros strategiją visų pirmą išsiaiškinti žmonių poreikius, kas jiems aktualiausia ir naudingiausia. Antroji kryptis – VVG vietos plėtros strategijos suderinamumas su savivaldos plėtros planais. Rengiant VVG vietos plėtros strategiją daug dėmesio reikia skirti tam, kad jos įgyvendinamos priemonės ir veiksmai derintųsi ir nuosekliai papildytų savivaldos plėtros planus ir iniciatyvas. Trečioji kryptis – neišnaudotų vietos išteklių panaudojimas. Čia svarbu akcentuoti vietos išteklius, kurie dar nebuvo panaudoti. Jų panaudojimą įtraukti į vietos plėtros strategiją. Ketvirtoji kryptis - naujų ne žemės ūkio veiklų skatinimas kaimo vietovėse. Čia svarbus pasiūlos ir paklausos santykis. Naujų ne žemės ūkio veiklų ieškojimas konkrečioje vietovėje, galbūt net pritaikant vietovės išteklius. Aktyvi veikla kaimo vietovėse ir miesteliuose padėtų išspręsti daugelį ekonominių ir socialinių problemų. Žmonės įgyja galimybę realizuoti savo kūrybinius gebėjimus ir profesinius interesus, kelti kvalifikaciją. Ir penktoji LEADER programos tobulinimo kryptis – jaunimo pritraukimas. Svarbu pritraukti jaunimą grįžti gyventi į kaimo vietoves, atrandant naujų veiklų, sukuriant gyvenvietes pritaikytas jaunimo gyvenimui.

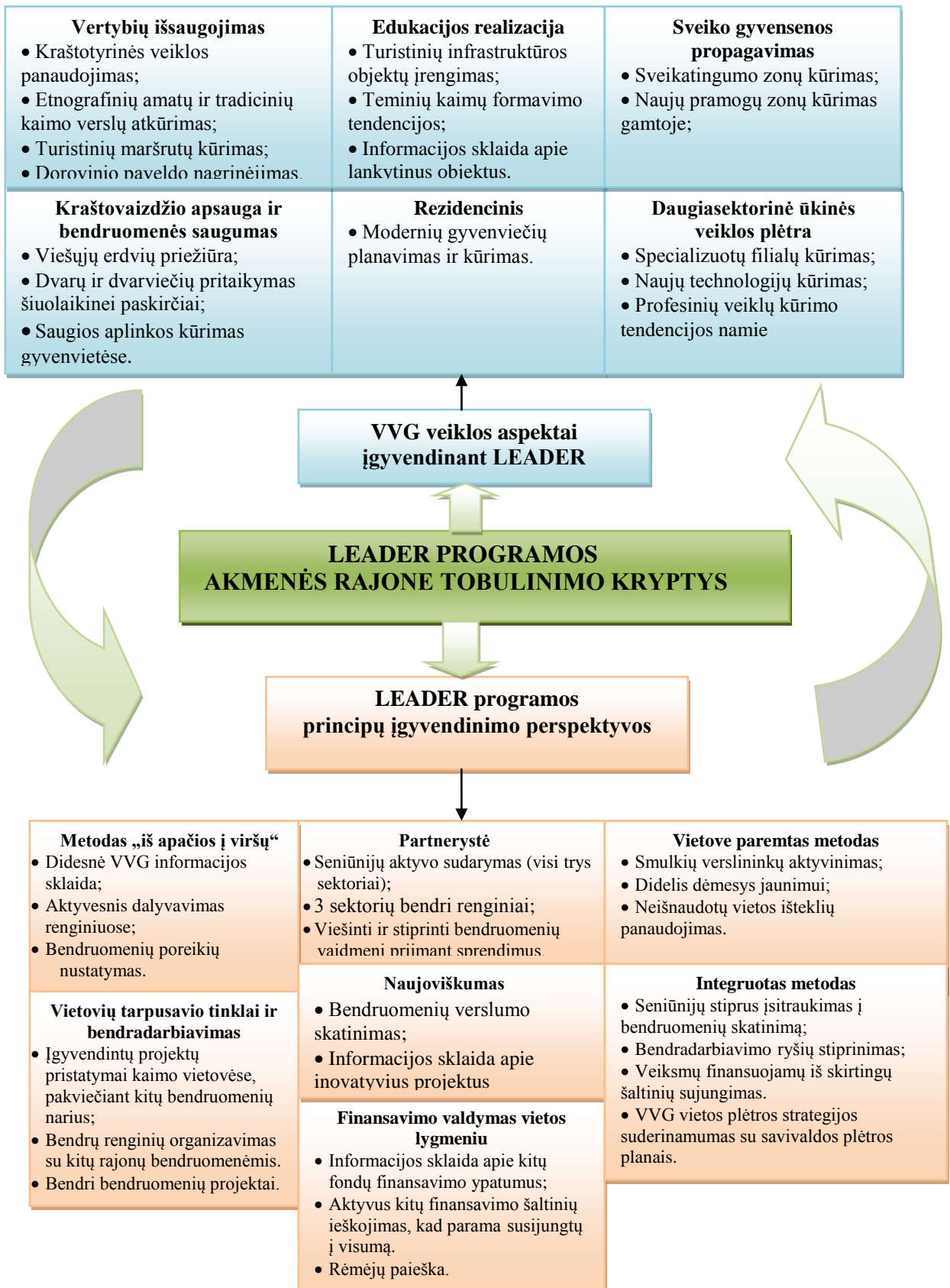
Taigi, apibendrinus eksperto nuostatas galime teigti, kad užtikrinat sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą, VVG į savo veiklą turėtų įtraukti 6 veiklos funkcijas: rezidencinę, daugiasektorinę ūkinės veiklos plėtrą, sveikos gyvensenos propagavimą, edukacinę, kraštovaizdžio apsaugą ir bendruomenės saugumą, vertybių sistemą. Ekspertas J. Jasaitis, apibrėžė 5 LEADER programos tobulinimo kryptis. Vietos plėtros strategija turėtų būti sutelkta į žmogų ir jo poreikius, suderinta su savivaldos plėtros planu, joje turėtų atsiskleisti galimybė panaudoti dar neišnaudotus vietos išteklius, skatinamos ne žemės ūkio veiklos, sukurtos priemonės, kurios skatintų jaunimą gyventi kaimo vietovėse.

3.3. LEADER programos tobulinimo kryptys, parengiant hipotetinį modelį

Remiantis LEADER programos įgyvendinimo 2007–2013 m. Akmenės rajone situacijos analize bei informantų ir eksperto nuostatų analize parengtas LEADER programos tobulinimo krypčių Akmenės rajone modelis, 2.1. pav.

Išskirtos dvi pagrindinės LEADER programos Akmenės rajone, tobulinimo kryptys: LEADER programos principų įgyvendinimo perspektyvos ir VVG veiklos aspektai įgyvendinant LEADER programą. LEADER programos principų įgyvendinimo perspektyvas Akmenės rajone sudaro LEADER programos 7 principų: sprendimų priėmimo „iš apačios į viršų“, partnerystės, vietovės metodo, vietovių tarpusavio tinklų ir bendradarbiavimo, naujoviškumo, integruotumo ir finansavimo valdymo vietos lygmeniu, įgyvendinimo tobulinimo galimybės.

VVG veiklos aspektus, įgyvendinant LEADER programą sudaro: *rezidencinė funkcija* – modernių gyvenviečių planavimas ir kūrimas; *daugiasektorinė ūkinės veiklos plėtra* - specializuotų filialų kūrimas, naujų technologijų kūrimas, profesinių veiklų kūrimo tendencijos namie; *sveikos gyvensenos propagavimas* - sveikatingumo zonų kūrimas, naujų pramogų zonų kūrimas gamtoje; *edukacijos realizacija* - turistinių infrastruktūros objektų įrengimas, teminių kaimų formavimo tendencijos, informacijos sklaida apie lankytinus objektus; *vertybių išsaugojimas* - kraštotyrinės veiklos panaudojimas; etnografinių amatų ir tradicinių kaimo verslų atkūrimas; turistinių maršrutų kūrimas, dorovinio paveldo nagrinėjimas; *kraštovaizdžio apsauga ir bendruomenės saugumas* - viešųjų erdvių priežiūra, dvarų ir dvarviečių pritaikymas šiuolaikinei paskirčiai, saugios aplinkos kūrimas gyvenvietėse.

2.1. pav. LEADER programos Akmenės rajone tobulinimo krypties modelis
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Akmenės r. VVG veiklos vertinimu, informantų bei ekspertų nuostatų analize.

IŠVADOS

Remiantis teorine mokslinės literatūros analize, daromos išvados:

1. Kaimo plėtra yra viena iš viešojo sektoriaus valdymo koncepcijų, kuria siekiama žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos valdymo, kaimo plėtros veikėjų veiklos valdymo ir veiklos keitimo. Kaimo plėtros teorijos yra skirtingos ir kartu tarpusavyje panašios. Kaimo plėtros koncepcija apibrėžiama, kaip ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių ir aplinkos pasikeitimų raida, gerinanti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, kaip tęstinis procesas, susijęs su teigiamais kiekybiniais ir kokybiniais pokyčiais kaimo sistemoje, kaip struktūriniai pokyčiai kaimo vietovėje, dėmesys, skirtas pagerinti vietos gyventojų gyvenimą, neurbanizuotų vietovių funkcijų sistemos kūrimas.

2. LEADER programa yra viena iš keturių Europos Bendrijos iniciatyvų, kurios pagrindinis tikslas – padėti kaimo gyventojams jų vietovėse kelti ir gerinti ne tik gyvenimo kokybę, bet ir ekonominę gerovę, skatinant vietos iniciatyvas ir įvairių kaimo plėtros dalyvių partnerystę bei įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas, kurios parengtos vadovaujantis teritorijos vientisumo principu. LEADER programos įgyvendinimo elementas yra VVG.

3. Išskiriami septyni LEADER programos įgyvendinimo veiksniai: metodas „iš apačios į viršų“, vietovė paremtas metodas, partnerystė, vietovių tarpusavio tinklai ir bendradarbiavimas, finansavimo valdymas vietos lygmeniu, integruotumas, naujoviškumas.

4. Vietos veiklos grupių veiklos vertinimas laikomas svarbus jos vadybos elementas, kuris užtikrina efektyvų, veiksmingą ir rezultatyvų paramos lėšų panaudojimą. VVG veiklos vertinimo modelis skirtas kompleksiniam VVG veiklos vertinimui. Vertinimo tikslas – išmatuoti visus svarbiausius VVG veiklos aspektus ir surasti stipriąsias ir silpnąsias VVG veiklos puses, kurios padeda suvokti, įgyvendintus veiksmus, ir atrasti veiklos tobulinimo rezervus. Išskiriami VVG veiklos vertinimo aspektai: ištekliai, procesas, pasiekti rezultatai.

Dokumentų ir ekspertų formalizuoto interviu turinių analizė įgalina formuluoti praktines tyrimo išvadas:

1. Įvertinus VVG veiklą pagal VVG veiklos vertinimo metodiką lyginant bazinius metus su pasirinktais vertinamaisiais metais pastebėtas pasirinktų vertinamųjų metų (2012-2014 m.) produktyvumas ir rezultatyvumas. Pasikeitimas palyginti su baziniais metais labai aukštas ir visuose vertinimo aspektuose siekė aukštą procentą. Vertinant Akmenės r. VVG žmogiškuosius išteklius pasigendama savanorių dalyvavimo VVG veikloje. Finansinių išteklių vertinimas parodė ne pilnai

išnaudotą kitų ES fondų paramą. Taip pat rėmėjų trūkumą. Akmenės r. VVG proceso aspekto vertinimas atskleidė 2012 – 2014 m. rezultatyvumą. Pasiektų rezultatų aspekto vertinimas ir LEADER programos įgyvendinimo, pagal vietos plėtros strategijos prioritetus ir priemones vertinimas parodė, kad VVG įvykdė bemaž viską, kas buvo užsibrėžta. Visi planuoti strategijos įgyvendinimo rodikliai beveik pasiekti. Ne pelno projektų skaičiaus rodiklis viršytas. I prioriteto rodikliams pasiekti reikia 3 verslo projektų paraiškų.

2. Atsakant į pirmą įvade iškeltą probleminį klausimą „Kaip vertinamas LEADER programos principų įgyvendinimas 2007 – 2013 m. Akmenės rajone?“ galima konstatuoti: LEADER programos įgyvendinimas vertinamas rezultatyviai, tačiau programos principų veiksmingumas nėra pilnai išnaudotas. Informantų nuostatų analizė atskleidė, kad įgyvendinant LEADER programą Akmenės rajone: reikėtų labiau įtraukti visuomenę į VVG veiklą, priimant sprendimus; stipriau plėtoti partnerystės ryšius, nes jaučiama partnerystės stoka; parodė, kad Akmenės rajone labai mažas integruotumas, jog tarpusavyje susijusių ir koordinuojamų projektų Akmenės rajone beveik nebuvo įgyvendintų; labai gerai įvertinti situacijos aktualumą, rengiant vietos plėtros strategiją.

3. Atsakant į antrą probleminį klausimą „Kokios LEADER programos įgyvendinimo tobulinimo galimybės Akmenės rajone?“ pabrėžiama:

- Stiprus LEADER programos principų laikymasis įgyvendinant vietos plėtros strategiją.
- VVG į vietos plėtros strategiją turėtų įsitraukti 6 veiklos funkcijas: rezidencinę, daugiasektorinę ūkinės veiklos plėtrą, sveikos gyvensenos propagavimą, edukacijos realizaciją, kraštovaizdžio apsauga ir bendruomenės saugumo, vertybių išsaugojimą.
- Vietos plėtros strategija turėtų būti sutelkta į žmogų ir jo poreikius, suderinta su savivaldos plėtros planu, joje turėtų atsiskleisti galimybė panaudoti dar neišnaudotus vietos išteklius, skatinamos ne žemės ūkio veiklos, sukurtos priemonės, kurios skatintų jaunimą pasilikti ir gyventi kaimo vietovėse.

4. Parengtas LEADER programos Akmenės rajone tobulinimo kryptių modelis, kurį sudaro LEADER programos principų įgyvendinimo perspektyvos ir VVG veiklos aspektai įgyvendinant LEADER programą.

Abu kokybiniai tyrimai – VVG vidaus ir išorės dokumentų ir informantų, ekspertų interviu turinių analizės patvirtino ginamuosius teiginius: a) LEADER programa Akmenės rajone įgyvendinama rezultatyviai, tačiau programos principų įgyvendinimo veiksmingumas pilnai neišnaudotas; b) Siekiant veiksmingo LEADER programos įgyvendinimo svarbu stiprus LEADER programos principų laikymasis, VVG veiklos ir vietos plėtros strategijos efektyvumo užtikrinimas.

VVG vidaus ir išorės dokumentų analizė parodė mažą savanorių dalyvavimą VVG veikloje, ne pilnai išnaudotą finansinių išteklių naudą, rėmėjų trūkumą, atskleidė 2012 – 2014 m. rezultatyvumą,

beveik visų rodiklių įgyvendinimą, o informantų ir eksperto interviu analizė išryškino LEADER programos įgyvendinimo priežastis bei apibrėžė LEADER programos tobulinimo kryptis, kurios panaudotos rengiant LEADER programos tobulinimo kryptių Akmenės rajone, modelį.

REKOMENDACIJOS

Akmenės rajono vietos veiklos grupei:

1. Stiprinant partnerystės ryšius kiekvienoje Akmenės rajono seniūnijoje sudaryti aktyvą, į kurią įeitų verslas, valdžia, bendruomenės ar kitų organizacijų atstovai. Sudarius aktyvą kiekvienoje seniūnijoje organizuoti bendrus renginius, viešinti ir stiprinti bendruomenių vaidmenį priimant sprendimus.

2. Įgyvendinant LEADER programą svarbus bendradarbiavimas tarp visų sektorių. Būtina aiškiau apibrėžti visų sektorių atstovavimą ir veiklą VVG valdymo organe.

3. Norint, kad visuomenė labiau įsitrauktų į VVG veiklą reikia rengti susitikimus Akmenės rajono seniūnijose, įtraukiant kuo daugiau bendruomenės narių, viešinti VVG veiklą bendruomenių ir tikslinių grupių susirinkimuose, konkrečiais pavyzdžiais demonstruojant projektų naudą ir projektų konkrečius rezultatus, bandyti pritraukti aktyvių asmenų, iš įvairių organizacijų, aktyviai dalyvauti Akmenės rajono savivaldos renginiuose.

4. Siekiant naujoviškumo principo skatinti Akmenės rajono bendruomenių verslumą, kuriant teminius kaimus, turizmo takus, edukacinius centrus, išnaudojant vietos išteklius.

5. Pritraukti jaunimą grįžti gyventi į kaimo vietoves, atrandant naujų veiklų, sukuriant gyvenvietes pritaikytas jaunimo gyvenimui.

6. Rengiant Akmenės r. VVG vietos plėtros strategiją daug dėmesio skirti tam, kad jos įgyvendinamos priemonės ir veiksmai derintųsi ir nuosekliai papildytų Akmenės rajono savivaldos plėtros planus ir iniciatyvas.

7. Naujų ne žemės ūkio veiklų skatinimas Akmenės rajono kaimo vietovėse. Naujų ne žemės ūkio veiklų ieškojimas konkrečioje vietovėje, galbūt net pritaikant vietovės gamtinius ir kultūrinius išteklius.

Akmenės rajono savivaldai:

1. Sudaryti galimybes jaunoms šeimoms kaimuose ir miesteliuose gauti gyvenamąjį plotą ar suteikti lengvatinę teisę įsigyti sklypą gyvenamojo namo statybai.

2. Sudaryti sąlygas jaunimui lengvatinėmis sąlygomis kurti mikroverslus.

3. Savivaldos įstaigų lygmeniu įsteigti verslo konsultantų pareigybes, kurie galėtų teikti pirmines konsultacijas kaimo verslų steigimo, verslo projektų dokumentų pildymo, konsultavimo klausimais.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, K., Jankauskienė, A., Klovienė, J. (2009). Bendruomenių dalyvavimas kaimo plėtroje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (16). ISSN 1648 – 9098.
2. Atkočiūnienė, V. (2003). LEADER+ programos įgyvendinimo palyginamoji analizė. Taikomojo tyrimo ataskaita. Akademija.
3. Atkočiūnienė, V. Kaimo plėtros organizacijų mikroklimas: Lietuvos vietos veiklos grupių atvejis. Lietuvos žemės ūkio universitetas.
4. Atkočiūnienė, V., Raupelienė, A. (2006). Kaimiškųjų regionų erdvinės plėtros galimybių tyrimo metodika. Hinterland projekto tarptautinių partnerių pirmasis forumas “Iššūkiai vietovių vystimuisi”. Havelland-Flaeming Regioninio planavimo institutas, Potsdamas, Vokietija.
5. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos. Skirtos Socialinių mokslų fakulteto studentams. Vilnius: BMK leidykla.
6. Bendroji žemės ūkio politika. Laukite tęsinio (2012). Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.
7. Bendroji žemės ūkio politika. Europos ir jos ūkininkų partnerystė (2012). Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
9. Čaplikas, J. (2007). LEADER+ priemonės įgyvendinimo monitoringas. Ataskaita. Akademija.
10. Douwe, J. van der Ploeg, Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion J., Marsden, T., Roest, K., Sevilla-Guzman, E., Ventura, F. (2000). *Rural Development: From Practices and Policies towards Theory*.UK.
11. Dužinskas R. (2006). Žemės ūkio politikos raida. Lietuvos ūkio transformacija 1990 – 2005 metais. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Mokslinių straipsnių rinkinys (II). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, Ekonomikos katedra.
12. European Court of Auditors (2010) Special Report No 5: Implementation of the LEADER Approach for Rural Development.
13. Jarmaliūnatė, V. (2007). Lietuvos kaimo vietovės deagrarizacijos veiksniai, rezultatai, perspektyvos. Akademija.
14. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*.

15. Jasaitis, J. (2012). Antropologinė strateginio valdymo metodologija. Skirtingo urbanizacijos lygio vietovių strateginės plėtros kryptys. Straipsnių rinkinys. Šiaulių universiteto kaimo plėtros tyrimų centras.
16. Jose Manuel Silva Rodriguez (2005). Leader+ Magazine Europos Bendrijos.
17. Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas (2010). Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos audito rūmai. Liuksemburgas.
18. Kairytė, E. (2008). LEADER metodo įgyvendinimo Lietuvoje optimizavimas. Galutinė ataskaita. LAEI. Vilnius.
19. LEADER metodas. Pagrindai (2006). Liuksemburgas: Europos bendrijų oficialiųjų leidinių biuras.
20. LEADER įgyvendinimo apžvalga. Patirtis, pamokos, perspektyvos (2008). Programos LEADER ir žemdirbių metodikos centras. Vilnius.
21. „Leader+“ programos gerosios patirties pavyzdžiai (2007). Europos bendrijos
22. LEADER programa Lietuvoje (2010). Programos LEADER ir žemdirbių metodikos centras. Vilnius.
23. LEADER programa Lietuvoje (2010). Vilnius.
24. Lietuvos 2004 – 2006 metų Bendrojo programavimo dokumento tyrimų ir studijų apžvalga (2008). Vilnius.
25. Local partnerships and rural development in Europe (1999). Cheltenham & Gloucester College of Higher Education. UK.
26. Kaimo plėtros 2004 – 2006 metų plano galutinis (EX-POST) įvertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita (2008) Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai).
27. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
28. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
29. Matekonienė, J., Navackaitė L., Dumbauskaitė, J. Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtrosje. Kauno Technologijos Universitetas, Lietuvos regioninių tyrimų institutas.
30. Naujokienė, R. (2008). LEADER+ priemonės įgyvendinimo monitoringas. (Ataskaita). Vilnius.
31. Nakrošis, V. (2007). Ką kaip ir kodėl vertiname? Vilnius.
32. Nefas, S. (2006). Funkcionali vietos bendruomenė kaip pilietinės visuomenės pagrindas. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 17.
33. Paslaugų kaimo gyventojams plėtra (2007). Akademija. ISBN 9955-448-63-6.
34. Paulikas, V., Kazėnas, G. (2012). Europos Sąjungos Bendroji žemės ūkio politika. Vilnius.
35. Planting Seeds for Rural Future (2004). Rural Policy Perspectives for a Wider Europe. Second European Conference on Rural Development. November, Salzburg.

36. Ribašauskienė, E., Tunaitienė, R. (2005). Bendruomenės judėjimas ir partnerystė. Lietuvos kaimo raida. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
37. Ribašauskienė, E., Šalengaitė, D. (2011). Lietuvos vietovių identiteto panaudojimas jų darniam vystymui. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Vilnius
38. Rural Development 2011 (2011). Akademija. ISSN1822-3230
39. Synthesis of mid-term evaluations of LEADER+ programmes (2006). Final Report, Commissioned by: European Commission, Vienna: DG AGRIÖIR-Managementdienste GmbH, Nr. A 2936.10 (100026).
40. Treinys, M. (2005). Daugiafunkcinio kaimo plėtra. Lietuvos kaimo raida, Vilnius.
41. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.
42. Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis (2010). Vilnius: LAEI
43. Žalioji knyga dėl teritorinės sanglaudos – kelias pirmyn (2008). Vilnius

Internetiniai šaltiniai, e - leidiniai

44. Atkočiūnienė, V. (2005). Šiuolaikinė kaimo integruotos plėtros mokslinė koncepcija [žiūrėta 2013 12 12]. Prieiga per internetą: www.laei.lt/leid_fls/nauj_fl/kkpes_2005/va.pdf.
45. Antrasis BŽŪP ramstis: kaimo plėtros politika [žiūrėta 2014 02 02]. Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/agriculture/article_7209_lt.htm
46. Bendrosios žemės ūkio politikos reformos [žiūrėta 2014 03 09]. Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/agriculture/article_7209_lt.htm
47. Buckwell, A. (1997). Towards a Common Agricultural and Rural Policy for Europe: report of an expert group. European Commission [žiūrėta 2014 03 03]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/buck_en/cover.htm.
48. Community policies and mountain areas (2002). Proceedings of the conference, organized by the European Commission. Brussels, October.
49. Commission notice to the member states of 14 april 2000 laying down guidelines for the community initiative for rural development (Leader+) [žiūrėta 2013 11 28]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/139_en.pdf.
50. Effective Approaches for Rural Development [žiūrėta 2014 02 19]. Prieiga per internetą: <http://agriinfo.in/default.aspx?page=topic&superid=7&topicid=1444>
51. Europos bendrijos (2006). „Leader“ metodas [žiūrėta 2013 05 21]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_lt.pdf.

52. EU Rural Development (LEADER) [žiūrėta 2014 04 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.environ.ie/en/Community/RuralDevelopment/EURuralDevelopment/>>.
53. ES Tarybos reglamentas Nr. 1257/1999 „Dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantinio fondo paramos kaimo plėtrai“ [žiūrėta 2014 02 02]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1999R1257:20040501:LT:PDF>>
54. ES Tarybos sprendimas Nr. 2006/144/EB „Dėl kaimo plėtros Bendrijos strateginių gairių (2007-2013 m. programavimo laikotarpis). [žiūrėta 2014 02 02]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:LT:PDF>>.
55. Kavoliūtė F. Lietuvos kaimų kaita XX a. [žiūrėta 2014 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.geo.lt/metraštis/29/PDF/289-300.pdf>.
56. Komisijos reglamentas (EB) 2006 m. gruodžio 15 d., Nr. 1974/2006, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai taikymo taisykles.
57. LEADER 2007-2013 [žiūrėta 2013 04 26]. Prieiga per internetą: <http://www.leaderlietuva.lt/lt/leader-lietuvoje/leader-2007-2013.html>
58. Lietuvos LEADER informacinis pranešimas [žiūrėta 2013 05 21]. Prieiga per internetą: <http://www.leaderlietuva.lt>.
59. Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programa. 2007 m. rugsėjo 19 d. [žiūrėta 2013 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvas-kaimo-pletros-2007-2013-m-programa/apie-programa/17>
60. Maskoliūnienė, D. (2004). Bendruomenės – visų problemų sprendėjos. Mūsų dienos. Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga [žiūrėta 2014 01 20]. Prieiga per internetą: <http://www.lkbs.lt/index.php?1856906939>.
61. Marceau, R. (2012). Program Evaluation. Encyclopedic Dictionary of Public Administration [žiūrėta 2014 04 26]. Prieiga per internetą: <http://www.dictionnaire.enap.ca/dictionnaire/docs/definitions/definitions_anglais/program_evaluation.pdf>.
62. Mueller, K. J., Slifkin, R. T., Shambaugh-Miller, M. D., Randolph, R. K. (2004). Definition of Rural in the Context of MMA Access Standards for Prescription Drug Plans. – RUPRI Center for Rural Health Policy Analysis, North Carolina Rural Health Research and Policy Analysis Center [žiūrėta 2014 02 18]. Prieiga per internetą: <http://www.unmc.edu/ruprihealth/Pubs/p2004-7.pdf>.

63. Nemes, G. (2005). Integrated Rural Development. The Concept and its Operation [žiūrėta 2014 02 19]. Prieiga per internetą: <http://www.econ.core.hu/doc/dp/dp/mtdp0506.pdf>
64. Ribašauskienė, E. (2010). Vietos veiklos grupių vadybos, įgyvendinant vietos plėtros strategijas, stiprinimas. Metodinė medžiaga. Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras [žiūrėta 2014 03 19]. Prieiga per internetą: <http://www.leaderlietuva.lt/uploads/dokumentai/Metodikos/VVG%20vadybos%20stiprinimas.pdf>.
65. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnis.
66. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education [žiūrėta 2014 02 02]. Prieiga per internetą: <http://www.bologna-berlin2003.de>
67. Akmenės rajono vietos plėtros strategija „Kaimo vietovės studija ir integruotos strategijos tobulinimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajono savivaldybės kaimo gyvenamojoje vietovėje”, 2008.
68. Akmenės rajono vietos veiklos grupės ataskaita apie vietos plėtros strategijos įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas” Nr. 1,2,3,4,5,6, 7.
69. Akmenės rajono vietos veiklos grupės 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 metų veiklos ataskaitos.
70. Informacijos apie projekto įgyvendinimo eigą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sritis „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“ projekto įgyvendinimo ataskaitos Nr. 1, 2, 3.
71. Segalovičienė, I. (2011). Vertinimas viešajame valdyme: samprata ir modeliai. Viešojo politika ir administravimas. Kauno technologijos universitetas [žiūrėta 2014 02 11]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=298167 >.
72. Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis (2010). Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas [žiūrėta 2014 03 19]. Prieiga per internetą: < <http://www.zum.lt/documents/Mokslas-mokymas/ZK.pdf> >.

PRIEDAI

LEADER programos tikslas ir uždaviniai

LEADER programos tikslas	LEADER programos uždaviniai
Skatinti tolygią regionų plėtrą, gerinti gyvenimo kokybę kaime, spręsti socialines, ekonomines ir aplinkos problemas pasitelkus vietos gyventojus, kaimo nevyriausybinės organizacijas, vietos verslininkus, vietos valdžios institucijas ir kitus kaimo plėtros dalyvius.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suburti bendruomenės, verslo ir vietos valdžios atstovus bendram tikslui; 2. Telkti kaimo gyventojus, ugdyti jų gebėjimus veikti kartu bei stiprinti pasitikėjimą savo jėgomis; 3. Skatinti vietos iniciatyvas - rengti integruotas vietos plėtros strategijas bei organizuoti jų įgyvendinimą naujais metodais tikslingai panaudojant vietos išteklius ir viešąją paramą; 4. Skatinti teritorinę ir tarptautinę partnerystę.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis, Europos bendrijos (2006). „Leader“ metodas. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_lt.pdf>.

Žmogiškųjų išteklių vertinimui rekomenduotini kiekybiniai rodikliai

Rodikliai	Baziniai metai	Vertinamieji metai	Pasikeitimas, palyginti su baziniais metais, proc. =3/2*100
1	2	3	4
Savanorių, dalyvavusių VVG veikloje, skaičius, vnt.			
VVG narių skaičius, vnt.			
VVG veikloje dalyvaujančių bendruomenių skaičius, vnt.			
Gyventojų, dalyvavusių VVG projektų renginiuose, skaičius			
Teritorinio bendradarbiavimo partnerių skaičius			
Tarptautinio bendradarbiavimo partnerių skaičius			

Šaltinis: Ribašauskienė, E. (2010). Vietos veiklos grupių vadybos, įgyvendinant vietos plėtros strategijas, stiprinimas.

Metodinė medžiaga. Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras. Prieiga per internetą:

<http://www.leaderlietuva.lt/uploads/dokumentai/Metodikos/VVG%20vadybos%20stiprinimas.pdf>

Finansiniams ištekliams vertinti rekomenduotini kiekybiniai rodikliai

Rodikliai	Baziniai metai	Vertinamieji metai	Pasikeitimas, palyginti su baziniais metais, proc. punktais =3-2
1	2	3	4
EŲŲFKP lėšų dalis VVG administruojamose lėšose, proc.			
Kitų ES paramos fondų lėšų dalis VVG administruojamose lėšose, proc.			
Projektų vykdytojų įnašo dalis VVG administruojamose lėšose, proc.			
Rėmėjų įnašo dalis VVG Administruojamose lėšose, proc.			
VVG skolintų lėšų dalis VVG administruojamose lėšose, proc.			

Šaltinis: Ribašauskienė, E. (2010). Vietos veiklos grupių vadybos, įgyvendinant vietos plėtros strategijas, stiprinimas.

Metodinė medžiaga. Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras. Prieiga per internetą:

<http://www.leaderlietuva.lt/uploads/dokumentai/Methodikos/VVG%20vadybos%20stiprinimas.pdf>

Proceso aspekto vertinimui rekomenduotini kiekybiniai rodikliai

Rodikliai	Baziniai metai	Vertinamieji metai	Pasikeitimas, palyginti su baziniais metais, proc. =3/2*100
1	2	3	4
VVG pateiktų paraiškų skaičius, vnt.			
VVG pateiktų kaimo gyventojų mokymo ir įgūdžių ugdymo paraiškų skaičius, vnt.			
Paramos įsisavinimo mastas, proc.			
Suorganizuota konsultacijų vietos projektų vykdytojams, vnt.			
Įgyvendinta VVG veiklos viešinimo priemonių, vnt.			
Įvertintų vietos projektų paraiškų skaičius, vnt.			
Vietos projektų, kuriems skirta parama, skaičius, vnt.			

Šaltinis: Ribašauskienė, E. (2010). Vietos veiklos grupių vadybos, įgyvendinant vietos plėtros strategijas, stiprinimas.

Metodinė medžiaga. Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras. Prieiga per internetą:

<http://www.leaderlietuva.lt/uploads/dokumentai/Methodikos/VVG%20vadybos%20stiprinimas.pdf>

Pasiektų rezultatų aspekto vertinimui rekomenduotini kiekybiniai rodikliai

Rodikliai	Tikslas – reikšmė 2013 m.	Vertinamieji metai	Planinės rodiklio reikšmės pasiekimo, proc. $=3/2*100$
1	2	3	4
Įgyvendintų vietos projektų skaičius, vnt.			
Įgyvendintų vietos projektų vertė, Lt			
Sukurta darbo vietų, vnt.			
Sėkmingai mokymo kursus baigusių kaimo gyventojų skaičius, vnt.			
Kaimo vietovės, kuriose įgyvendinami projektai skaičius, vnt.			

Šaltinis: Ribašauskienė, E. (2010). Vietos veiklos grupių vadybos, įgyvendinant vietos plėtros strategijas, stiprinimas.

Metodinė medžiaga. Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras. Prieiga per internetą:

<http://www.leaderlietuva.lt/uploads/dokumentai/Metodikos/VVG%20vadybos%20stiprinimas.pdf>

Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategijos prioritetai

1 prioritetas. Kaimo verslų išplėtimas ir sąlygų jiems sudarymas	
<i>Tikslas:</i> 1. Įvairinti kaimo verslus, didinti pridėjamąją vertę ir kaimo gyventojų pajamas	
<i>Priemonės:</i> Parama verslo kūrimui ir plėtrai	<i>Veiklos sritis:</i> Parama alternatyvioms ūkio veikloms, įskaitant pagrindines paslaugas (pelno siekiančius projektus)
2 prioritetas. Skatinti bendruomeniškumą, gerinti infrastruktūrą ir poilsio organizavimą	
<i>Tikslai:</i> 1. Telkti kaimo gyventojus bendrų kaimo klausimų sprendimui; 2. Sudaryti sąlygas įvairių socialinių grupių žmonių darbui ir turiningam poilsiui; 3. Organizuoti kultūros paveldo priežiūrą ir panaudojimą; 4. Gerinti kaimų ir gyvenviečių infrastruktūrą.	
<i>Priemonės:</i> 1. Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas	<i>Veiklos sritis:</i> 1. Istorinių, etnokultūrinių kaimo paveldo objektų ir kraštovaizdžio išsaugojimas ir modernizavimas, įskaitant tradicinių amatų kiemelių kūrimą ir kt.
2. Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas, pritaikant juos gyventojų socialinių poreikių tenkinimui	2. Kaimo vietai svarbių statinių rekonstravimas, remontas, jų aplinkos tvarkymas, pritaikant juos daugiafunkciniai paskirčiai.
3. Kraštovaizdžių ir visuomeninės paskirties erdvių tvarkymas	1. Sporto aikštynų, žaidimų aikštelių įrengimas, įranga; 2. Parkų, skverų atnaujinimas; 3. Prieigos prie vandens telkinių, parkų ir poilsio zonų įrengimas ir sutvarkymas; 4. Stebėjimo kamerų prie viešųjų erdvių įrengimas.
4. Aplinkos apsaugos infrastruktūros sutvarkymas	1. Geriamojo vandens tiekimo, kokybės gerinimo, nuotakynų, drenažo sistemų įrengimas, atnaujinimas.
5. Gatvių ir kelių sutvarkymas	1. Gyvenvietės ribose esančių vietinės reikšmės privažiavimų infrastruktūros, nepatenkančios į kelio sąvoką, tvarkymas, gatvių apšvietimo įrengimas.

Šaltinis: sudaryta Akmenės r. VVG duomenimis.

Planuojami Akmenės rajono vietos plėtros strategijos įgyvendinimo rezultatai

	Rodikliai	Prieš vietos plėtros strategijos įgyvendinimą	Po vietos plėtros strategijos įgyvendinimo
1.	Vietos projektai, kuriems paramą skiria VVG pagal KPP 3 krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonės (vnt.):	0	45
1.1.	Vietos projektai pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“	0	25
1.2.	Vietos projektai pagal priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“	0	20
1.3.	Vietos projektai pagal kitas vietos plėtros strategijoje numatytas priemones <i>(aiškiai išvardinkite priemones)</i>	0	0
2.	Paramos gavėjų skaičius (vnt.):	0	40
2.1.	Paramos gavėjai pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“	0	25
2.2.	Paramos gavėjai pagal priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“	0	15
2.3.	Paramos gavėjai pagal kitas vietos plėtros strategijoje numatytas priemones	0	0
3.	Bendra investicijų suma priemonei „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ (Lt):	0	5444338 (su 10 proc. įnašu) 4949398 (be įnašo, tik parama)
3.1.	Bendra investicijų suma vietos projektams, susijusiems su kaimo atnaujinimu	0	3925106 (su 10 proc. įnašu) 3568278 (be įnašo, tik parama)
3.2.	Bendra investicijų suma vietos projektams, susijusiems su kaimo paveldu	0	1519232 (su 10 proc. įnašu) 1381120 (be įnašo, tik parama)
4.	Kaimo vietovių, kuriuose vykdomi kaimo atnaujinimo vietos projektai, skaičius (vnt.)	0	10
5.	Atnaujintų visuomeninės paskirties pastatų skaičius (vnt)	Vnt.	6
6.	Atnaujintų ir išsaugotų kaimo paveldo objektų skaičius (vnt.)	0	2
7.	Atnaujintų ir išsaugotų kaimo kraštovaizdžio komponentų ir visuomeninės paskirties erdvių skaičius (vnt.)	0	2

8.	Sukurtų darbo vietų skaičius (vnt).	0	45
8.1.	Sukurtų ir (arba) išlaikytų darbo vietų vyrams skaičius	0	30
8.1.1.	Iš jų iki 25 metų darbo vietų skaičius.	0	3
8.2.	Sukurtų ir (arba) išlaikytų darbo vietų moterims skaičius	0	15
8.2.1.	Iš jų iki 25 metų darbo vietų skaičius.	0	2
9.	Vietos projektų pobūdis (proc.): – pelno – ne pelno	0	56 proc. 44 proc.
10.	Išteigtų tradicinių amatų centrų skaičius (vnt.)	0	2

Šaltinis: Akmenės rajono vietos plėtros strategija, 2011, p. 75-76.

INTERVIU KLAUSIMYNAS INFORMANTUI

Gerb. Informante,

Esu Šiaulių universiteto magistrantė Roberta Grunskytė, rengiu magistro baigiamąjį darbą tema „LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone“.

LEADER yra viena iš keturių Europos Bendrijos iniciatyvų, kurios pagrindinis tikslas – padėti kaimo gyventojams jų vietovėse kelti ir gerinti ne tik gyvenimo kokybę, bet ir ekonominę gerovę, skatinant vietos iniciatyvas ir įvairių kaimo plėtros dalyvių partnerystę bei įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas, kurios parengtos vadovaujantis teritorijos vientisumo principu. Pagrindinis LEADER metodo įgyvendinimo pagalbininkas yra VVG.

Atliekamu tyrimu siekiama iširti LEADER programos įgyvendinimą ir perspektyvas Akmenės rajone.

1. Bendrieji duomenys:

Išsilavinimas

Darbo vieta

Pareigos

Darbo stažas

2. Įvertinkite LEADER programos principų įgyvendinimą Akmenės rajone (1 – labai blogai; 5 – labai gerai).

- 1) **Įvertinkite visuomenės įsitraukimą į VVG veiklą 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją
- 2) **Įvertinkite faktinį partnerystės principų laikymąsi 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją
- 3) **Įvertinkite vykdomų veiksmų naujoviškumą 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją
- 4) **Įvertinkite situacijos aktualumą 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją
- 5) **Įvertinkite vietos veiksmų planą, kai įtraukiami veiksmai ir projektai yra tarpusavyje susiję ir koordinuojami kaip darni visuma 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją
- 6) **Įvertinkite vietovių tarpusavio tinklus ir bendradarbiavimą 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją
- 7) **Įvertinkite finansavimo valdymą vietos lygmeniu 1 2 3 4 5**
  - A. Pakomentuokite kodėl taip vertinate
  - B. Kokių priemonių reikėtų imtis gerinant situaciją

INTERVIU KLAUSIMYNAS EKSPERTUI

Gerb. Eksperte,

Esu Šiaulių universiteto magistrantė Roberta Grunskytė, rengiu magistro baigiamąjį darbą tema „LEADER programos įgyvendinimas ir perspektyvos Akmenės rajone“.

Atliekamu tyrimu siekiama iširti LEADER programos įgyvendinimą ir perspektyvas Akmenės rajone.

1. Bendrieji duomenys:

Išsilavinimas

Darbo vieta

Pareigos

Darbo stažas

2. Kokie VVG veiklos aspektai užtikrintų sėkmingą LEADER programos įgyvendinimą?

3. Kokias perspektyvas įvardintumėte įgyvendinant LEADER programą 2014 - 2020 m.?